

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ
МАРІУПОЛЬСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ІМ. М. ГОРЬКОГО
КУ «ЦБС ДЛЯ ДІТЕЙ» М. МАРІУПОЛЯ

Бібліотеки для дітей в умовах реформи децентралізації: нові практики і технології розвитку

Матеріали

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
директорів обласних бібліотек для дітей**

**9-11 жовтня 2018 р.
м. Маріуполь**

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ
МАРІУПОЛЬСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ім. М. ГОРЬКОГО
КУ «ЦБС ДЛЯ ДІТЕЙ» м. МАРІУПОЛЯ

БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: нові практики і технології розвитку

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
директорів обласних бібліотек для дітей

09-11 жовтня 2018 року
м. Маріуполь

УДК 027.625(477)

Б 59

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко.
Автор-укладач Т.М. Кузілова.
Редактори: О.А. Кадькаленко, В.В. Зеленська.

Бібліотеки для дітей в умовах реформи децентралізації: нові практики і технології розвитку : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції директорів обл. б-к для дітей, 09-11 жовт. 2018 р. / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Т. М. Кузілова. – Київ, 2018. – 200 с.

Збірник містить доповіді та тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів обласних бібліотек для дітей «Бібліотеки для дітей в умовах реформи децентралізації: нові практики і технології розвитку», що проходила 09-11 жовтня 2018 року на базі Маріупольської центральної бібліотеки ім. М. Горького КУ «ЦБС для дітей» м. Маріуполя.

© Національна бібліотека України для дітей

ЗМІСТ

А.І. Гордієнко	Децентралізація для бібліотек: загрози, виклики чи шляхи розвитку	6
Т.М. Турбаніст	Спеціалізовані бібліотеки для дітей в умовах чергової децентралізації	18
Т.М. Кузілова	Місце спеціалізованої бібліотеки для дітей у соціально-економічній сфері об'єднаної територіальної громади: бібліотеки для дітей у правовому полі	32
Ю.С. Василенко	Бібліотека для дітей – місце яке надихає, мотивує та дивує!	44
Л.І. Митрофанова	Перспектива діяльності дитячих бібліотек в умовах об'єднаних територіальних громад	53
Л.В. Данилова	Працюємо в умовах ОТГ: нові реалії бібліотечного життя в Запорізькій області	61
Т.С. Манжула	Забезпечення професійного розвитку бібліотечних фахівців як одне з пріоритетних завдань методичної діяльності в умовах реформи децентралізації	66
Н.А. Назарук	Дитячі бібліотеки Рівненщини в новостворених ОТГ: перший рік роботи	73
В.Ю. Черноус	Надання бібліотечних послуг дітям в умовах децентралізації	77
Н.А. Гагаріна	Дитяча бібліотека – територія нових можливостей	82
В.Д. Чіка	Модернізація змісту діяльності спеціалізованих бібліотек Закарпаття для дітей у реаліях сьогодення	89
Л.М. Михальчук	Неформальна освіта для професійного розвитку	95

А.І. Бардашевська	Як не втратити читача-дитину в умовах децентралізації? Прагнення і реальність	101
Л.В. Ушакова	Інноваційний розвиток бібліотеки для дітей в сучасних умовах: пріоритети і перспективи	105
Н.М. Тюхай	Дитячі бібліотеки міста Маріуполя: від минулого – до сьогодення	111
О.О. Прокопович-Ткаченко	Соціальні функції і пріоритети бібліотеки для дітей в культурному просторі громади	125
Т.А. Жайворонок	Громада – бібліотека – діти: напрацювання на шляху створення нового образу публічної бібліотеки в умовах реформування	131
Л.М. Тогобіцька	Дитячі бібліотеки Сумщини: новий формат в умовах сучасних реалій	136
Т.М. Ключ	Чернігівська обласна бібліотека для дітей: 120 років успіху	142
Л.А. Лугова	Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека: проекти, які змінюють життя	148
Л.І. Максименко	Дитяча бібліотека – простір для реалізації мрій, захоплень та талантів читачів	152
Ж.В. Селезньова	Бібліотечна інклюзія – рівні можливості для всіх	155
А.М. Біла	Робота з громадою і на благо громади	159
Н.С. Новіцька	Дитячі бібліотеки Тернопільщини в культурно-освітньому просторі України: перспективи та шляхи виживання в умовах децентралізації	164

І.Я. Тацакович	Краєзнавча бібліотечна діяльність бібліотек Прикарпаття – одна з унікальних сфер діяльності, яка надає бібліотекам місцевого колориту	169
Г.В. Трохименко	Проектна діяльність як основний інструмент патріотичного виховання підростаючого покоління: здобутки і перспективи	177
О.Б. Петренко	Читацька культура сучасної дитини: визначальний чинник формування життєво необхідних компетентностей	193

Алла Іванівна ГОРДІЄНКО,
генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей,
заслужений працівник культури України,
кандидат культурології

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЛЯ БІБЛІОТЕК: ЗАГРОЗИ, ВИКЛИКИ ЧИ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

*«Змінюйте світ на краще, піклуйтеся про нього,
тому що ви в ньому живете!».*
Андрій Кузьменко

Спеціалізована бібліотека для дітей – інформаційний, культурно-освітній заклад, що має спеціалізований фонд документів конкретного читацького спрямування для обслуговування дошкільників, читачів-учнів 1-9 класів та організаторів дитячого читання. Ми звикли до цього визначення, ми працюємо варіюючи, урізноманітнюючи діяльність бібліотеки, але залишаючи основним принцип того, що бібліотека для дітей це спеціалізована установа, яка є частиною окремої структурованої системи. Ми звикли до того, що попри різні обставини і якість фінансування всі бібліотеки системи співпрацюють і мають певні вертикалі підпорядкування.

Але бібліотека як відкритий інститут залежить не лише від приміщення, фонду, технічного оснащення, персоналу, тобто внутрішніх факторів організації діяльності закладу. Вирішальний вплив на діяльність установ мають чинники зовнішнього середовища: демографічні, економічні, природні, науково-технічні, політичні і фактори культурного середовища. Зовнішні фактори впливу – це умови і чинники, які організація чи установа не може змінити, але повинна постійно враховувати у своїй діяльності.

В умовах сьогодення фактором зовнішнього впливу для бібліотек є децентралізація. Основним завданням реформ є побудова чіткої, логічної системи місцевого самоврядування,

здатної забезпечити нормальне та комфортне життя громадам. Що робити громадам із закладами культури, які зміни потребує законодавство, хто фінансуватиме культуру та як подавати звітність – ці питання вимагають вирішення. І бібліотекарі мають прийняти нові виклики, бути вмотивованими на трансформацію, модернізацію бібліотек, створення комфортного середовища для жителів громади. Адже рух до позитивного – головна стратегія розвитку.

Сучасний підхід до місцевого розвитку характеризується комплексом різноманітних економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних та інших чинників, що здатні робити прямий вклад у добробут громади. У цьому контексті потребує переосмислення і роль закладів культури.

Починаючи із 80-х років ХХ століття роль культури у світі розглядається як креативна складова розвитку економічного сектору. Спочатку це тлумачилось як отримання конкретного прибутку та залучених коштів, пізніше як менеджмент та маркетинг у культурних організаціях. Після спроб визначити важливість культури за допомогою конкретних економічних чинників було вивчено вплив культури на економіку міст та територій. Поняття «Культура» почало тлумачитись як ресурс змін якості життя шляхом створення додаткової вартості продуктів та територій і покращення умов зайнятості населення. Поняття «креативні індустрії» додали в українське законодавство про культуру. Відповідно до законопроекту № 6738 «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» доповнено ч. 2 ст. 4 положенням, згідно з яким «держава у пріоритетному порядку створює умови для охорони, заохочення та підтримки культурного розмаїття як одного з найважливіших чинників сталого розвитку».

Нагадаємо, що Глобальні цілі сталого розвитку були затверджені у 2015 році на саміті ООН. Вони включають 17 цілей і 169 конкретних завдань, виконання яких дотримуються всі країни світу, встановлюючи власні показники розвитку. Вони

є універсальними та взаємопов'язаними, вимагають комплексного підходу. Згідно із сучасними загальносвітовими тенденціями ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін потребує і бібліотечна справа.

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Відповідно належне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання мають враховуватись при формулюванні стратегічних цілей на усіх рівнях.

Із цього випливає, що, по-перше, бібліотека, як місцевий заклад культури має підтримувати процес впровадження Цілей сталого розвитку, по-друге, держава заохочує існування її як дієвого інструменту культуротворення. Між тим, є громада, яка вирішує бути чи не бути бібліотеці. І на сьогодні реформа децентралізації, яка охоплює дедалі більше громад, кардинально впливає на мережу публічних бібліотек. З огляду на це одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування районних бібліотек, адже вже непоодинокими стали випадки передачі їх до комунальної власності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) із втратою статусу та функцій.

Ні для кого не секрет, що, на жаль, ми маємо бібліотеки, які працюють за старими стереотипами, а часом і громада не знає чи працює у них бібліотека взагалі. Бібліотека створила свою зону комфорту у якому працює десятиліттями і виходити з

неї не бажає. Останні роки доводять, що виключно від позиції бібліотеки залежить, чи буде знайдено їй місце в мінливій реальності, чи будуть зруйновані давні стереотипи, чи буде налагоджено співпрацю з владою для того, щоб організувати бібліотеку не на сьогодні, а на майбутнє. Ряд бібліотек можуть не вижити в умовах пропонованої владою децентралізації. На відміну від освіти та медицини, які отримують державну субвенцію, сфера культури фінансується з місцевих бюджетів. На жаль, нема централізованої вертикалі, яка б давала можливість оперативно провести реформування бібліотечної галузі.

Найбільш гострі питання, які потребують першочергового вирішення при створенні нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи на основі універсального доступу та економічної доцільності це: процедура передачі бібліотек громадам, система фінансування закладів, джерела наповнення бібліотечних фондів, популяризація досвіду співпраці бібліотек з органами державної влади, місцевого самоврядування, інформування про заходи та прийняті рішення, рекомендації для підтримки діяльності бібліотек і для привернення уваги до проблем бібліотечних установ, лобіювання та відстоювання права користувачів бібліотек і мешканців громад на бібліотечне обслуговування та рівноправний доступ до інформації, сприяння реалізації програм професійної підготовки кваліфікованих бібліотечних працівників.

Тому для належної організації функціонування бібліотек, розміщених на території новоутворених громад, необхідно у межах чинного законодавства вирішити ряд завдань:

- здійснити передачу бібліотек із комунальної власності районних рад до власності ОТГ;
- внести зміни у штатні розписи та структуру, затвердити Статут, провести юридичну реєстрацію;
- внести зміни до базової мережі;
- врегулювати трудові відносини з працівниками бібліотек;
- розробити та забезпечити організацію внутрішніх технологічних процесів публічних бібліотек ОТГ.

Втім, як зазначає Олена Костриця, представниця ГО «Центр взаємодії»: «Науково доведено, що у громадах, які приділяють увагу розвитку бібліотек та всіляко сприяють їхньому розвитку, підвищуються економічні показники. Бібліотека, працюючи на громаду, підвищує її інтелектуальний потенціал, що має пролонговану дію на успіх громади у майбутньому». Але ключові слова тут – бібліотека працює на громаду. Так, бібліотека має працювати на громаду і сприяти розвитку культурного простору. А головна запорука успіху розвитку культурного простору – це нові стандарти надання освітніх, культурних, дозвільних послуг, цікаві творчі проекти, доступність до інформаційних технологій та ерудовані працівники.

І ми маємо ряд позитивних прикладів, коли увага бібліотек ОТГ звертається на благодійницьку діяльність міжнародних та вітчизняних фондів, участь в якій дає можливість публічним бібліотекам отримувати певні кошти для конкретних ідей.

Так в Україні активно поширюється ініціатива «Громада, дружня до дітей та молоді» – це глобальний рух, який об'єднує місцеву владу, громадянське суспільство та бізнес у досягненні консенсусу в ключових напрямках розвитку добробуту дітей та молоді. Першими містами, що наблизились до отримання почесного статусу кандидата глобальної ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді», стали Вінниця, Одеса, Львів, Кам'янець-Подільській, Черкаси, Маріуполь, Кременчук, Дружківка, а також Білозірська (Черкаська область), Біляївська (Одеська область) та Новоукраїнська ОТГ Кіровоградської області. Усього бажання взяти участь в ініціативі висловили понад 150 міст та об'єднаних територіальних громад з усієї України.

Маючи досвід проектної діяльності, 6 бібліотек ОТГ Вінницької області стали учасниками грантового проекту «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС). Проект виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у партнерстві з Асоціацією міст

України (АМУ), за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Головне завдання бібліотек – інформування населення про хід реформи децентралізації, організація та участь у заходах, спрямованих на покращення життя громадян України.

Для забезпечення кращої системи інформування громадян щодо діяльності громад, планів та результатів їхньої роботи діє п'ятирічна програма DOBRE («Децентралізація приносить кращі результати та ефективність»), що виконується міжнародною організацією Глобал Комюнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма працює в 7 цільових областях: Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській та Тернопільській з 50 об'єднаними територіальними громадами. З часом програма планує відібрати ще 25 громад.

Для підтримки реформи децентралізації та її секторальних напрямів діє міжнародна програма «U-LEAD з Європою», яка фінансується Європейським Союзом та його країнами-членами Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією. Саме за її підтримки проводяться семінари та навчання, де розкривається європейський досвід функціонування бібліотек як культурних осередків громад, демонструється позитивний досвід розвитку публічних бібліотек в ОТГ.

Громади різних областей України не стоять осторонь проблем дітей з особливими потребами і активно долучаються до створення спеціальних освітніх просторів – медіатек, що є складовою соціальної програми «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації», яка підтримується Благодійним Фондом Петра Порошенка. За даними Благодійного Фонду, з нового навчального 2018-2019 року в інклюзивних школах-учасниках освітнього проекту працюють майже сто медіатек – спеціально облаштованого, безбар'єрного простору для дітей, який включає в себе бібліотеку, зону відпочинку, робочу зону з до-

ступом до Інтернету. В цьому просторі діти можуть робити домашні завдання, відпочивати, спілкуватися один з одним.

Ефективною та корисною для громад є співпраця з ГО «Центр просвітництва та розвитку людини», яка проводить дослідження та моніторинг громадської думки, надають соціальні послуги для згуртування громади.

В сучасних реаліях моніторинг як інструмент спостереження, відстеження загальних тенденцій та змін уже тривалий час використовується місцевою владою в різних сферах життєдіяльності громад. Створити єдине повноцінне представництво громади в Інтернеті, де висвітлювати і бібліотечне життя, допомагають електронна платформа Dosvit та портал Gromada.org.ua, сервісом якої вже скористалося 431 ОТГ. Благодійний фонд «Бібліотечна країна» презентував дослідження, підготовлене в рамках проекту «Трансформація бібліотек в сучасні центри розвитку громад», що впроваджувався за підтримки Посольства Великої Британії в Україні в рамках проекту «Підтримка реформи децентралізації в Україні». В документі для покращення ситуації якісного бібліотечного обслуговування пропонується впровадження практики використання мобільних бібліотек у громадах, широке надання платних послуг, запровадження гнучкого графіку роботи бібліотек, активне залучення волонтерів.

Всі шанси стати лідером із розвитку бібліотечної галузі в країні має Тернопільська область. Заступник голови Тернопільської ОДА Юрій Юрик виступаючи на конференції «Дієва бібліотека громади: пошуки майбутнього» зазначив, що в 2017 була проведена ґрунтовна робота з вивчення ситуації в кожному районі щодо стану бібліотечних мереж в умовах створення об'єднаних територіальних громад. Робоча група з представників обласних бібліотек та управління культури ОДА відвідала кожен бібліотечну систему та надала свої рекомендації, на основі яких громади та райони напрацювали свою стратегію з розвитку бібліотек на 2018 рік. Групою напрацьовано декілька

варіантів – вибір оптимально вирішується на місцях. Перший варіант – це об'єднання сільських бібліотек зі шкільними. Другий – відкриття бібліотечних пунктів при сільській раді в селах до 300 жителів. Третій варіант – створення сучасної публічної бібліотеки, яка буде функціонувати як культурно-мистецький центр – компроміс між клубом і бібліотекою. Планується, що такий центр має бути в кожному районі, також такі центри можна створювати в ОТГ.

Третина об'єднаних територіальних громад Чернігівщини взяли «під своє крило» публічні бібліотеки і розвивають їх із наміром перетворити на культурні центри населених пунктів. Тринадцять ОТГ із 37-ми існуючих забрали собі бібліотеки з усіма їхніми проблемами. І такі громади, як Деснянська, Кіптівська, Вертіївська роблять ремонти, покращують матеріально-технічну базу, намагаються бібліотеки осучаснити. Сновська громада написала проект, заробила кошти і спрямувала їх на розвиток бібліотек.

Свій шлях розвитку вибрала і Семенівська ОТГ Бердичівського району Житомирської області, в якій 6 сільських бібліотек підпорядковуються Центру культури і дозвілля Семенівської сільської ради. Крім того, відбулося об'єднання шкільних та сільських бібліотек і на бібліотекарів покладено обов'язки соціальних фахівців: вранці, під час уроків, вони працюють у шкільних бібліотеках, увечері – у сільських, а у вільний час відвідують родини, котрі потребують особливої уваги.

Ефективність, позитивний досвід, проблемні питання, що постають перед бібліотеками ОТГ обговорюються і на блозі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади». Саме на цьому ресурсі представлено «Перелік бібліотек ОТГ», що мало б дати можливість відслідковувати статистику спеціалізованих бібліотек для дітей, що функціонують у територіальних громадах. Але, на жаль, в даному списку наявна інформація

лише про 29 дитячих бібліотек Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Луганської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької областей. Між тим на сьогодні нам відома інформація вже про 73 дитячих бібліотеки у складі ОТГ, серед яких 4 районних, 27 міських та 42 сільських бібліотек для дітей. Лише дві області поки що не мають дитячих бібліотек у складі ОТГ – це Кіровоградська та Закарпатська. Але попри тісний взаємозв'язок з обласними бібліотеками для дітей ми маємо констатувати, що не володіємо повною інформацією про функціонування спеціалізованих бібліотек для дітей в умовах ОТГ. Ми розуміємо тенденцію, коли дитячі бібліотеки на місцях, отримуючи самостійність не мають розуміння щодо необхідності знаходитися у системі і власне не вбачають різниці між тим, чи залишилися вони самостійною спеціалізованою бібліотекою для дітей, чи є структурною одиницею новоствореного культурного центру. Дякуємо обласним бібліотекам для дітей, які все ж таки намагаються контролювати цей процес, особливо тісно співпрацюють з громадами Волинська, Дніпропетровська, Миколаївська, Рівненська обласні бібліотеки для дітей. Обласні бібліотеки для дітей за будь-яких умов є методичними центрами для бібліотек, що обслуговують дітей, і для кого це керівництво важливіше – для обласних бібліотек, чи власне для бібліотек, що обслуговують дітей, – питання вирішене. Не залежно від того, чи є бібліотека для дітей окремою, самостійною бібліотекою ОТГ, вона має ряд спрямувань, якими керується в діяльності, а методичну допомогу у цьому у будь-якому випадку підпорядкування охоче надаватиме обласна бібліотека для дітей.

Так, актуальним зовнішнім чинником розвитку для дитячих бібліотек має стати і Нова українська школа, головне завдання якої – уміння вчитися та самостійно знаходити потрібну інформацію. Тож бібліотеки повинні стати дієвими центрами самостійної загальнодоступної безперервної освіти. Нам потрібно

враховувати, що вже з 1 вересня 2018 р. вчитися за новим стандартом почали усі перші класи. Активно створюються регіональні інклюзивно-ресурсні центри, що допоможуть надати рівні і доступні умови навчання у зв'язку із зменшенням інтернатів та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в колективі. Розпочато проведення експерименту всеукраїнського рівня «Електронний підручник для загальної середньої освіти» (E-book for secondary education (EBSE), запланованого на серпень 2018 року – серпень 2021 року. Дитячі бібліотеки віднесено до закладів позашкільної освіти, в якій пропонуються 5 ключових змін – від створення нової моделі фінансування до модернізації змісту.

Значимим документом для організації роботи бібліотек на сьогодні залишається «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» та «План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки». Планом дій, зокрема, передбачено: удосконалення нормативно-правової бази у сфері національно-патріотичного виховання; активізація діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді; інформаційне забезпечення сфери національно-патріотичного виховання дітей та молоді; формування науково-теоретичних і методичних засад національно-патріотичного виховання дітей та молоді. У висновках результатів експертно-аналітичного дослідження щодо формування стандартів національно-патріотичного виховання та визначення індикаторів ефективності проведення заходів щодо національно-патріотичного виховання, проведеного у 2017 році колективом Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка на замовлення Міністерства молоді та спорту зазначено, що пріоритетом є заходи національно-патріотичного виховання, які спрямовані на: 1) реалізацію краєзнавчих

та історичних проєктів, 2) відзначення державних і національних свят, 3) вшанування героїв боротьби за незалежність України, 4) становлення навичок правової культури, 5) проведення національно-патріотичних екскурсій, 6) набуття практичних навичок з долікарської допомоги та тактичної медицини, 7) формування національно-патріотичного світогляду, 8) залучення до волонтерської діяльності, 9) розвиток військово-спортивних клубів та організацій, 10) формування оборонної свідомості та сприяння обороні України.

Необхідною та важливою для реалізації у бібліотеках є нова Рекомендація CM/Rec (2018)7 «Про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі», яку прийнято 4 липня 2018 року Радою Європи, згідно зі Стратегією Ради Європи про права дитини (на 2016-2021 роки) і Стратегією управління Інтернетом Ради Європи (на 2016-2019 роки), де права дитини в цифровому середовищі визначено як один із найбільш пріоритетних напрямів. Щодо переліку рекомендацій пропонується:

- переглянути законодавство щодо належного забезпечення відображення повного спектру прав дитини;
- вживати відповідних заходів для того, щоб всі діти мали надійний доступ до пристроїв, підключення, послуг і контенту, які спеціально призначені для дітей; у спеціальних публічних просторах такий доступ має бути безоплатним. Водночас, слід уживати спеціальних заходів для захисту малолітніх дітей від передчасного впливу цифрового середовища;
- гарантувати права дитини на отримання та висловлення будь-яких поглядів, думок або висловлювань із важливих для них питань через засоби масової інформації за їхнім вибором та незалежно від того чи їхні погляди й думки були позитивно сприйняті державою, чи іншими учасниками;
- вжити заходів, щоб забезпечити право дітей брати участь в іграх і в мирних зібраннях та об'єднаннях, а також спри-

яти участі, залученості, цифровому громадянству та життєстійкості як у режимі онлайн, так і поза мережею;

- поважати, захищати та виконувати право дитини на недоторканність приватного життя і захист даних. Держави не повинні забороняти законом чи на практиці анонімність, псевдонімичність або використання технологій шифрування для дітей;
- обробка персональних даних повинна відбуватися лише з явною та обґрунтованою згодою дітей та/або їхніх батьків або законних представників. Профілювання дітей для аналізу або передбачення їхніх особистих уподобань повинно бути заборонене законом;
- посилити заходи зі сприяння розвитку цифрової грамотності, в тому числі щодо формування критичного розуміння дітьми цифрового середовища й освітніх ресурсів.

Так, жити в часи змін завжди нелегко. Та якщо бібліотекарі будуть вірити в успіх, намагатися втілювати свої мрії, шукати компроміси, передбачати запити своїх користувачів, співпрацювати – бібліотеки будуть існувати за будь-яких обставин!

Тамара Миколаївна ТУРБАНІСТ,
*заступник генерального директора з науково-методичної роботи
Національної бібліотеки України для дітей*

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЧЕРГОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Після Революції Гідності в Україні розпочалася низка реформ у різних сферах. Одна з перших – реформа децентралізації. Утворюються об'єднані територіальні громади, які отримали значні управлінські та фінансові повноваження. Реформа децентралізації дає управлінську свободу і фінансові ресурси для облаштування якісного життя людей, які мешкають в об'єднаній територіальній громаді. Не треба чекати, що скажуть зверху чи нарікати на центральні органи влади за їхні рішення, а брати відповідальність на себе і спільно з громадою розв'язувати проблеми. Питання довіри і діалогу виходить на перший план. Ці процеси є доволі складні.

Більше гідності, більше відповідальності та широкий горизонт подальшого планування – ось ефективний шлях розвитку громад і держави в цілому.

Згідно з Концепцією Уряду України результатом реформ децентралізації повинна стати проста і логічна система місцевого самоврядування, яка забезпечить комфортне життя мешканців усіх населених пунктів. Важливо відзначити, що реформи Уряду, в першу чергу, спрямовані на модернізацію сільських регіонів України, оскільки саме в них накопичилася значна кількість проблем, а саме:

- відсутність (за всі роки незалежності України) ефективної державної політики соціально-економічної підтримки сіл і селищ, що призвело до масштабної депресії сільських територій;
- негативні демографічні тенденції, що прискорюють процес зникнення сіл і деградацію людського потенціалу сільських громад;

- безробіття на тлі масштабних диспропорцій у використанні земельних ресурсів;
- низький рівень управлінської здатності місцевих (сільських і селищних) рад, до якого призвела занадто централізована бюджетна система, відсутність реальних повноважень та надмірне адміністративне дроблення території (10,3 тис. сільських рад на початок 2014 року).

Внаслідок згаданих проблем за період 1990-2014 рр. сільське населення в Україні зменшилося на 2,8 млн осіб. До 2014 року понад 770 українських сіл обезлюдніли, а 407 з них зняті з обліку як населені пункти.

За статистичними даними наразі у сільській місцевості мешкає 13 млн 365,4 тис. жителів, з яких діти шкільного та дошкільного віку становлять майже 1 млн 200 тис. осіб.

Серед напрямів діяльності, завдяки яким жителі громади справді можуть відчутти практичні результати нових органів управління освітою, слід виокремити **забезпечення послуг позашкільної освіти**. Основною метою цього напрямку є запровадження такої моделі, за якою, з одного боку, зберігаються попередні досягнення і охоплення позашкільною роботою дітей, а з іншого – забезпечується рівний і реальний доступ усіх дітей до послуг позашкільної освіти незалежно від того, де живе дитина: чи в адміністративному центрі, чи у віддаленому селі.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ

Процес фіскальної децентралізації в галузі культури відбувся у період 1994–1996 рр., коли на місцеві бюджети були передані повноваження фінансування установ культури. Це була **перша хвиля** закриття не лише бібліотечних та клубних установ, а й загальні тенденції погіршення фінансування закладів на місцях, зокрема мистецьких шкіл.

Скільки установ закрито в цей період – дані такої статистики відсутні в Міністерстві культури України. З метою захисту

установ культури та враховуючи тенденції, що спостерігались, у 2011 році Законом України «Про культуру» затверджено базову мережу закладів культури. Згідно ст. 22 цього Закону **«Виключення закладів культури з базової мережі можливе лише за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв».** (Ч. 3 ст. 22 зі змінами, внесеними згідно із Законом N 5461-VI від 16.10.2012).

Результатом **другої хвилі** децентралізації, яка розпочалась у 2014 році, стало закриття культурних установ базового рівня у кількості понад 2000 одиниць лише за 2016 рік. 19 січня 2017 року Міністр культури України Євген Нищук звернувся до голів ОДА та ОТГ із листом, в якому було роз'яснено дію окремих статей Закону України «Про культуру», зокрема ст. 22. У разі, коли порушується Закон України «Про культуру», необхідно звернутись до Міністерства культури та повідомити про порушення чинного законодавства.

Чому із такою легкістю відбувається закриття установ, незважаючи на чинне законодавство? Схема достатньо проста.

Більшість культурних закладів, що розташовані на районному рівні, не мають юридичного статусу. Трудові книжки працівників культури знаходяться або знаходились у сільських радах. Під час реорганізації керівного органу дуже легко «втратити» посади, які пов'язані із забезпеченням роботи культурних установ. Таким чином заклад культури зникає. Майно галузі культури розчиняється у круговерті подій створення нової громади.

Чим пояснюють керівники ОТГ власні дії? Відсутністю культурної субвенції від держави. Тобто керівники новостворених ОТГ прагнуть самостійності, водночас мають бажання і далі отримувати кошти від держави. Але, передача фінансових повноважень у галузі культури відбулась, як зазначено вище, в період 1994-1996 років. Тому взяття на баланс культурних установ та їх фінансування – це обов'язок керівників ново-

створених ОТГ. Пунктом 5 частини 1 статті 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передбачено, що **«якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання»**. Отже, населення ОТГ необхідно забезпечити культурно-мистецькими послугами, що надаються бібліотечними, клубними у обсягах не менших тих, що надавались до створення об'єднаної територіальної громади.

ВИКЛИКИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ НОВОГО РІВНЯ ПАРТНЕРСТВА З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Не зважаючи на те, що проблеми культури/бібліотеки в сільських регіонах України накопичувалися поступово і тривалий час, місцевим органам влади нових громад необхідно розв'язати їх у короткі терміни. При цьому частина цих рішень у сфері культури (наприклад, оптимізація бібліотечної мережі) будуть непопулярні серед населення, тому їх реалізація може супроводжуватися конфліктними ситуаціями. Це означає, що завдання підвищення ефективності управління системою бібліотек, оптимізації видатків на її утримання і головне – поліпшення якості бібліотечних послуг у об'єднаних громадах потребує від органів самоврядування побудови нового рівня діалогу з громадськістю.

В ситуації, що склалася, органи самоврядування громад повинні відмовитися від кулуарного і адміністративного розв'язання проблем культури/бібліотеки в громаді.

Це означає, що на зміну т. зв. «директивному» методу управління, владі ОТГ необхідно впроваджувати менеджмент на основі методів місцевої демократії. В основі цих методів – широкий діалог і партнерство з усіма зацікавленими сторонами (батьки, діти, вчителі, селищні ради, депутати, старости і т. п.).

Для цього наявні як мінімум три причини:

ПРИЧИНА 1. У виконавчих органів влади громад немає значних адміністративних ресурсів, щоб розв'язувати

тільки своїми силами всі накопичені проблеми у сфері культури. Партнерство – це додаткові ресурси для впровадження змін.

ПРИЧИНА 2. Всі ініціативи влади повинні бути забезпечені достатнім рівнем інформування жителів про користь читання для дітей і т. п. Це вимагає тривалої роботи з усіма зацікавленими сторонами.

ПРИЧИНА 3. Рівень залучення громад та активна підтримка з її боку прямих отримувачів бібліотечних послуг (дітей, батьків, учителів) буде вирішальним чинником, щоб досягти головної мети – підвищення якості позашкільної освіти та змістовного дозвілля дитячого населення громади.

Тому питання **створення ефективної комунікації та залучення громадськості до спільного розв'язання накопичених проблем набуває особливого значення у діяльності громад.**

БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні, коли активно впроваджується реформа децентралізації, увага, здебільшого, зосереджується на процесі об'єднання територіальних громад, реорганізації в освітній та медичній сферах, сфері надання адміністративних послуг тощо. Поряд із цим менш висвітленими залишаються чимало питань, які стосуються роботи інших сфер, зокрема культури.

Найбільш гострими питаннями, які потребують першочергового вирішення є процедура передачі бібліотек громадам, система фінансування закладів, джерела наповнення бібліотечних фондів, методичне забезпечення працівників.

Щодо зарубіжного досвіду з цього питання, то процес, який відбувається зараз в Україні, Литва пройшла дещо раніше і також мала багато подібних проблем. Сьогодні мережа бібліотек у країні складається з Національної бібліотеки – головної наукової бібліотеки Литви, п'яти обласних публічних бібліотек та шістдесяти п'яти муніципальних бібліотек, кожна з яких має

свої філіали (в середньому від десяти до тридцяти). Така система на сьогодні задовольняє і бібліотекарів, і читачів, оскільки бібліотеки розподілені досить рівномірно.

Спеціалізованих дитячих бібліотек у Литві немає. В окремих публічних бібліотеках створено дитячі відділи, у низці закладів діти обслуговуються разом із дорослими, є шкільні бібліотеки. Відсутність дитячих бібліотек є мінусом, адже якщо не займатися з дітьми змалку, то у підлітковому віці їх буде складніше зацікавити.

У процесі створення ОТГ виникає багато запитань щодо статусу бібліотек.

Оскільки бібліотечна система на рівні району знаходиться у підпорядкуванні районної ради, рішення про передачу бібліотечного закладу, наприклад, районної бібліотеки, у власність ОТГ, приймає саме вона. У свою чергу, ОТГ також має прийняти рішення про взяття закладу на свій баланс. У будь-якому випадку, обов'язково має відбутися процедура ліквідації юридичної особи: створюється ліквідаційна комісія, яка проводить всі передбачені у такому випадку дії, а після цього формується бібліотека як нова юридична особа.

У випадку, якщо передається не вся бібліотека, а тільки частина її фондів, то, відповідно до законодавства, є такі форми реорганізації юридичної особи, як злиття, приєднання, поділ, ділення і перетворення. Якщо з районної бібліотеки хочуть виділити якусь частину під муніципальну бібліотеку, це теж має пройти всю процедуру рішень, починаючи від районної ради, яка проводить реорганізацію. Після цього також створюється комісія з питань реорганізації, яка визначає, що передається у власність муніципальної бібліотеки. Тобто муніципальна бібліотека теж формується як юридична особа. Однак на сьогодні є одна проблема: **в державній програмі немає поняття «об'єднана територіальна громада», а відповідно немає і поняття бібліотек ОТГ, тому поки що фонди забезпечуються тільки за рахунок місцевих коштів.**

Реформа децентралізації, котра охоплює дедалі більше громад, кардинально впливає на мережу публічних бібліотек. З огляду на це, одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування районних бібліотек, адже вже непоодинокими стали випадки передачі їх до комунальної власності ОТГ із втратою статусу та функцій. Такі дії ОМС негативно впливають на діяльність публічних бібліотек району, адже саме районні бібліотеки здійснюють процеси оброблення та каталогізування фондів, координують роботу бібліотек відповідного району, надають їм методичну допомогу, збирають та узагальнюють статистичні дані щодо діяльності цих закладів, дбають про професійний розвиток бібліотекарів. Саме в районних бібліотеках зосереджено найдосвідченіші кадри. Збереження потенціалу районних бібліотек дасть змогу ефективно організувати бібліотечне обслуговування в ОТГ.

Фіксуються непоодинокі факти передачі районних бібліотек до комунальної власності однієї з ОТГ району. Обґрунтовуються такі рішення відсутністю коштів у районних бюджетах. При цьому погодження Міністерства культури України, відповідно до ст. 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», не потрібно, якщо не відбувається реорганізація чи ліквідація бібліотеки. Але оскільки районна бібліотека виключається із базової мережі закладів культури районного рівня, то таке виключення, відповідно до ч. 3 ст. 22 Закону України «Про культуру», як уже зазначалося, може відбуватися лише за погодженням із Міністерством культури України.

Говорячи про бібліотеку, ми найперше акцентуємо увагу на приміщення, фонди, технічну оснащеність, персонал, тобто внутрішні фактори організації діяльності бібліотеки.

Проте бібліотека як відкритий інститут залежить не тільки від внутрішніх засобів діяльності, а й від зовнішнього середовища, яке її оточує.

Факторів впливу зовнішнього середовища на організації та установи дуже багато. Відомий учений, професор міжнародного маркетингу, автор книги «Основи маркетингу», яка

перевидавалася багато разів і є своєрідною «Біблією» маркетингу Філіп Котлер, систематизував усі знання про маркетинг, які до цього належали до абсолютно різних наук, і вважає, що зовнішнє середовище будь-якої організації, установи, підприємства складається з шести основних факторів: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, політичних і факторів культурного середовища.

Зовнішні фактори впливу – це умови і фактори, які організація чи установа не може змінити, але повинна постійно враховувати у своїй діяльності і не просто пристосуватися до зовнішнього середовища, а й активно формувати зовнішні умови.

В умовах децентралізації влади, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на реформування бібліотечної справи вплив зовнішнього середовища значно зростає.

Одним із основних завдань реформи є сталий розвиток, орієнтований, перш за все, на людину та покращення якості її життя, забезпечення комфортного проживання. А високий інтелектуальний рівень жителів у майбутньому, має забезпечити конкурентоздатність громади.

Бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, центр популяризації книги та читання, як соціокультурний центр і т. д.

Рішення про організацію мережі бібліотек у населених пунктах спроможної територіальної громади приймає сама громада, адже вони фінансуються з місцевого бюджету. Разом із тим зростає громадська відповідальність за їхню організацію та діяльність. Інформаційні ресурси бібліотек є важливим стратегічним ресурсом і основою розвитку різних сфер життя людини, тому турбота керівництва ОТГ про бібліотеки є одночасно турботою про духовний і матеріальний потенціал жителів.

Децентралізація створює нові виклики і ризики для бібліотек, впливає як на їхню внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, але разом із тим дає можливість створити бібліотеки, які б повністю відповідали потребам громади, адже рівень розвитку бібліотек є одним із провідних факторів, що впливають на загальнокультурний та освітній рівень населення. **Великий вплив на організацію, розвиток та становлення бібліотек має законодавчо-правовий фактор, тобто правове поле, в якому сьогодні проходить реорганізація і діяльність бібліотек.** Сформована в Україні система законодавчих та нормативно-правових актів визначає цілі, завдання та основні параметри організації діяльності бібліотек. Місцевим громадам надано нові повноваження. Тому у процесі організації бібліотек в ОТГ слід дотримуватись узгоджень законодавства України у сфері адміністративної реформи та законодавства України у сфері культури та бібліотечної справи. Сформована раніше система законодавчих та нормативних правових документів змінюється відповідно до потреб. Рішення про організацію мережі, її статус (ЦБС, Центральна бібліотека, окремі бібліотеки) приймаються органами місцевого самоврядування з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх і виробничих потреб громад та відповідно до законодавства і державних соціальних нормативів.

Хоча об'єднаним територіальним громадам надано право самостійно приймати рішення щодо створення на своїй території мережі установ та організації, але має бути і базис, тобто мінімальні нормативи, стандарти, індикатори контролю, основні напрями та перелік обов'язкових послуг, що надаються бібліотеками. Поки що діють Мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, Міністерством культури України розроблено проект «Мінімальний культурний кошик», дія якого спрямована на базовий рівень встановлення і формування мінімальних культурних стандартів з метою забезпечення соціальних гарантій населення громад на забезпечення рівного

доступу до якісного культурного продукту всіх громадян України, незалежно від місця проживання.

На VII Міжнародній науково-практичній конференції у Славському «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири» учасники працювали над розробкою моделей організації бібліотечних мереж в ОТГ з урахуванням європейських стандартів та українських реалій.

МІНІМАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ КОШИК

Вже сьогодні Міністерство культури України працює над документом, який має назву «Мінімальний культурний кошик», дія якого повинна бути спрямована в першу чергу на базовий рівень із метою забезпечення соціальних гарантій населення громад на отримання культурних послуг за місцем проживання. (До кінця ц.р. – концепцію розробити).

Цей документ визначає основи встановлення і формування мінімальних культурних стандартів, які забезпечують рівний доступ до якісного культурного продукту громадян України незалежно від місця проживання. Важливою складовою мінімального культурного стандарту є регулювання та вплив на якість життя населення в громадах базового рівня та субрегіонального рівня.

Впровадження стандартизації надання якісних послуг у системі культури сприяє:

- ефективному та економічному використанню матеріальних ресурсів галузі культури;
- захисту інтересів громадян на основі забезпечення реального рівня культурних гарантій доступності до якісного культурного продукту;
- структурній пропорційності розташування закладів культури;
- раціональному розподілу фінансових ресурсів.

Впровадження стандартизації надання якісних послуг у галузі культури сприяє захисту інтересів та культурних прав

громадян України, зокрема створення умов для гуманітарного розвитку особистості на основі забезпечення реального рівня доступності до якісних культурних послуг.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ В КУЛЬТУРІ

В умовах ринкової економіки стандартизація в культурі виконує три основні функції:

- **економічну** – перешкодження перевитраті фінансових ресурсів держави та раціональне використання матеріальних ресурсів галузі, зокрема матеріальної культурної спадщини;
- **соціально-освітню** – включення у стандарт показників якості об'єкта стандартизації, які сприяють підвищенню якості культурної послуги з урахуванням сучасного рівня розвитку культури;
- **комунікативну** – досягнення взаєморозуміння в суспільстві через обмін інформацією, вираженою стандартними термінами, єдиними правилами діяльності, єдиним трактуванням понять та побудова діалогу на базових принципах:
- перелік та обсяг гарантованого рівня культурних послуг громадянам у державних і комунальних закладах культури;
- нормативи надання культурних послуг, що містять обсяг освітніх, інформаційних та інших завдань;
- нормативи пільгового забезпечення окремих категорій населення культурними послугами;
- нормативи комплектування закладів культури;
- нормативи забезпечення фахового рівня працівників установ;
- показники якості надання культурних послуг.

Державні нормативи у галузі культури визначають базовий пакет культурних послуг, які мають надаватися безкоштовно або за мінімальну платню. Такий пакет має відношення як до окремої людини, так і до населення в цілому та є резуль-

татом нормування видів і обсягів культурних послуг, що надаються в умовах обмеженого ресурсного забезпечення. Культурний норматив зобов'язує державні або уповноважені державою органи надавати чи фінансувати певні послуги та забезпечувати право на отримання безкоштовних культурних послуг.

Мережа спеціалізованих бібліотек для дітей, підпорядкованих Міністерству культури України, є складовою бібліотечної системи держави.

Сьогодні в Україні функціонує 955 (960 на 1 січня 2017 р.) спеціалізованих бібліотек для дітей: обласні бібліотеки для дітей; у м. Києві – Центральна бібліотека ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва та дитячі бібліотеки РЦБС; районні (міські) бібліотеки для дітей ЦБС; Централізовані бібліотечні системи для дітей.

Користувачі

- Кількість користувачів бібліотек мережі станом на **01.01.2018 р.** становила **2435,1 тис. осіб**;
- бібліотеки для дітей обслуговують і дітей, і організаторів дитячого читання.

Фонди

Бібліотечний фонд мережі бібліотек станом на 01.01.2018 р. становив **25 212,64 тис. примірників**:

- нових надходжень: **523,19 тис. прим.** (майже 523 тис. прим.);
- списано: **1 612,21 тис. прим.**

Матеріально-технічна база бібліотек мережі

- Загальна кількість комп'ютерів – **3433 одиниць**;
- з них доступ до мережі Інтернет мають **3069 комп'ютерів**;
- копіювально-розмножувальної техніки – **1800 одиниць**;
- комп'ютери мають – **801 з 964 бібліотек (83,1%)**;

- доступ до мережі Інтернет мають **756 бібліотек з 964** (78,4%);
- власний веб-сайт мають **308 з 964** (32,0%);
- електронний каталог мають **63 з 964** (6,5%);
- обсяг власних електронних бібліографічних баз даних бібліотек мережі – **4 407,57 тис. записів.**

Кадри

- Загальна кількість працівників у бібліотеках мережі – **5 539 осіб;**
- з них бібліотечних працівників – **4 331 особа;**
- з повною вищою освітою – **2 537 осіб;**
- у т. ч. бібліотечною – **1 546 осіб;**
- з базовою вищою освітою – **1 702 особи;**
- у т. ч. бібліотечною – **1 425 осіб.**

Я не випадково озвучила ці статистичні дані, що яскраво характеризують роботу бібліотек України для дітей, оскільки вони свідчать про їхній поступальний розвиток. Можна ще багато наводити прикладів щодо проектно-грантової діяльності дитячих бібліотек із залучення позабюджетних коштів, які спрямовуються на покращення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів.

Ситуація в регіонах щодо подальшого функціонування бібліотек досить неоднозначна, зокрема **централізованих бібліотечних систем** (реалізація Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»).

На сьогодні переважна більшість новостворених територіальних громад, маючи право самостійно вирішувати питання місцевого значення, не переймається суттю реформи, результатом якої повинно бути забезпечення належного рівня надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури. Громади приймають рішення

щодо децентралізації централізованої бібліотечної системи (ЦБС). Такі рішення територіальних громад порушують статтю 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», якою передбачено, що «якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання».

Тетяна Михайлівна КУЗІЛОВА,
*завідувач відділу
науково-методичної роботи і бібліотечного маркетингу
Національної бібліотеки України для дітей*

МІСЦЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ПРАВОВОМУ ПОЛІ

Реформування бібліотечної системи є стратегічно важливим напрямом державної регіональної політики. Практикою доведено, що вкладання коштів у розвиток бібліотечної мережі у перспективі приносить кількаразову віддачу, має безпосередній вплив на зростання валового регіонального продукту, створення нових робочих місць та зростання середньої заробітної плати. Особливу роль публічні бібліотеки відіграють в умовах економічної, соціальної, політичної та психологічної кризи в суспільстві, адже залишаються доступним та безкоштовним джерелом отримання достовірної інформації, майданчиком, що об'єднує суспільство, виховує терпимість, місцем, де підприємці-початківці можуть отримати знання, необхідні для започаткування власної справи, де вимушені переселенці можуть отримати необхідну юридичну інформацію тощо.

В Україні з-поміж 60-ти задекларованих керівництвом держави реформ найбільш успішною на сьогодні аналітики вважають чомусь саме реформу адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування. У рамках цієї реформи об'єднані територіальні громади (ОТГ) отримують нові повноваження та нові фінансові ресурси. У тому числі до нових повноважень ОТГ можна віднести управління та здійснення фінансування закладів культури, серед яких і бібліотеки. У результаті замість централізованих районних бібліотечних систем, з'являється мережа публічних бібліотек у підпорядкуванні об'єднаних територіальних громад, які фінансуються з бюджетів ОТГ. При цьому, громади самі вирішують, що робити та як оптимізувати мережу бібліотек в залежності від власної фінансової спромож-

ності. Ані Кабінет Міністрів України, ані Міністерство культури України чіткого бачення щодо того, скільки залишиться бібліотек в громаді, і чи будуть вони об'єднані з іншими інституціями культури, не задекларували, а реформа у сфері культури, у тому числі реформа бібліотечної галузі, не ввійшла до числа 60-ти пріоритетних для керівництва держави реформ.

Тому питання, що буде далі з бібліотечною системою України, скільки бібліотек закриється, а скільки продовжить надавати послуги мешканцям громад, залишається відкритим. Водночас, питання розвитку якісної бібліотечної системи є стратегічно важливим для держави, адже в постінформаційному суспільстві найважливішим ресурсом стає людський капітал. І саме бібліотеки є одним із чинників розвитку людського капіталу.

В контексті зазначеної постановки проблеми цікавим є аналіз позицій стейкхолдерів щодо питання реформування системи публічних бібліотек України.

Стейкхолдер		Інтерес	Ступінь впливу
Міністерство культури України		Зацікавлене у реформуванні бібліотечної системи, створенні дієвих стратегічних документів розвитку бібліотечної галузі	1) розробляє стратегічні та нормативні документи; 2) формує бачення шляхів реформування
Верховна Рада України		Зацікавлена у законодавчому забезпеченні процесу реформ. При цьому реформа бібліотечної галузі не вважається пріоритетною	1) ухвалює та вносить зміни в закони; 2) затверджує Державний бюджет України, з якого фінансуються державні програми, в тому числі щодо бібліотечної справи
Органи місцевого самоврядування	Обласні ради	Зацікавлені у сталому функціонуванні бібліотечної мережі області та поповненні бібліотечних фондів	1) затверджують рівень фінансування обласних бібліотек; 2) затверджують програми поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек, інші програми, які можуть стосуватися бібліотечної справи

Органи місцевого самоврядування	Районні ради	Зацікавлені у сталому функціонуванні публічних бібліотек району	<ol style="list-style-type: none"> 1) затверджують рівень фінансування районних централізованих бібліотечних систем 2) здійснюють безпосереднє управління сільськими публічними бібліотеками
	Голови та ради об'єднаних територіальних громад (ОТГ)	Зацікавлені у зменшенні витрат на мережу публічних бібліотек, але водночас - у підвищенні якості надання бібліотечних послуг, оскільки несуть безпосередню відповідальність перед мешканцями громади	<ol style="list-style-type: none"> 1) затверджують рівень фінансування публічних бібліотек, що передаються у відання ОТГ; 2) здійснюють безпосереднє управління переданими у відання ОТГ бібліотеками
Працівники публічних бібліотек та їх асоціації		Зацікавлені у збереженні наявної бібліотечної мережі, власних робочих місць, збільшенні фінансування бібліотек	<ol style="list-style-type: none"> 1) частково впливають на формування державної політики через маніфести, звернення, вироблення пропозицій; 2) через безпосередній контакт з мешканцями можуть впливати на політику органів місцевого самоврядування
Користувачі бібліотек		Зацікавлені в отриманні якомога ширшого переліку якісних послуг, що надаються бібліотеками	<ol style="list-style-type: none"> 1) мають опосередкований вплив на вироблення державної політики через участь у виборах та публічні заходи; 2) сплачують податки, з яких фінансуються бібліотеки усіх рівнів підпорядкування

У світлі реформ усіх сфер суспільного життя, реалізація яких з більшим чи меншим успіхом розпочалася в Україні у

2014 році, постало питання щодо шляхів реформування системи публічних бібліотек України. Після того, як 5 лютого 2015 року набув чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII, стартувала реформа адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, яка передбачає перерозподіл владних повноважень та фінансових ресурсів на користь органів місцевого самоврядування базового рівня. Ще раніше, 28 грудня 2014 року, відбулася так звана бюджетна реформа – набув чинності Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII, один із пунктів якого передбачає, що фінансування бібліотек, розміщених на території об'єднаної територіальної громади, здійснюватиметься за рахунок коштів бюджету об'єднаної територіальної громади.

Реформа децентралізації, яка охоплює дедалі більше громад, кардинально впливає на мережу публічних бібліотек, дитячих бібліотек зокрема. З огляду на це одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування саме районних бібліотек, адже вже непоодинокими стали випадки передачі їх до комунальної власності об'єднаних територіальних громад із втратою статусу та функцій. Такі дії органів місцевого самоврядування негативно впливають на діяльність публічних бібліотек району, адже саме районні бібліотеки здійснюють процеси оброблення та каталогізування фондів, координують роботу бібліотек відповідного району, надають їм методичну допомогу, збирають та узагальнюють статистичні дані щодо діяльності цих закладів, дбають про професійний розвиток бібліотекарів. Збереження потенціалу районних бібліотек дасть змогу ефективно організувати бібліотечне обслуговування в ОТГ. Є кілька варіантів розв'язання цього питання.

I. У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну ОТГ, районна бібліотека відповідно до частини третьої статті 8 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» переходить у комунальну власність об'єднаної громади. При цьому відповідно до частини третьої

статті 22 Закону України «Про культуру» виключення районної бібліотеки з базової мережі закладів культури районного рівня можливе лише за погодженням із Міністерством культури України. Оскільки в цьому випадку всі публічні бібліотеки району матимуть одного власника, доцільно на їх базі створити публічну бібліотеку ОТГ із філіями. За публічною бібліотекою ОТГ збережуться всі функції районної бібліотеки.

II. Складнішим є випадок, коли не всі, а лише кілька громад району об'єднуються в ОТГ із адміністративним центром у райцентрі. Відповідно до частини третьої статті 8 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» ОТГ є правонаступником усього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою ОТГ.

Оскільки районна бібліотека перебуває в спільній комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст району, задовольняє потреби жителів усіх громад району, вона не набуває статусу комунальної власності ОТГ. Однак насправді вже фіксуються непоодинокі факти передачі районних бібліотек до комунальної власності однієї з ОТГ району. Обґрунтовуються такі рішення відсутністю коштів у районних бюджетах. При цьому погодження Міністерства культури України відповідно до статті 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» не потрібно, якщо не відбувається реорганізація чи ліквідація бібліотеки. Але оскільки районна бібліотека виключається із базової мережі закладів культури районного рівня, то таке виключення відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про культуру», як уже зазначалося, може відбуватися лише за погодженням із Міністерством культури України.

У своїй статті «Перспективи трансформації мережі публічних бібліотек у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»¹ заступник генерального директора з наукової роботи

¹ Розколупа Н. Перспективи трансформації мережі публічних бібліотек у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. – Журнал «Бібліотечна планета». – №1 (71), 2016. – с. 14-16.

НБУ ім. Ярослава Мудрого Н. Розколупа вважає, що існуюча сьогодні «модель централізованої бібліотечної системи не узгоджується із законодавством України та існує лише в окремих країнах пострадянського простору». Тому, внаслідок реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування необхідно здійснити такі кроки:

на базовому рівні: «В об'єднаних територіальних громадах на базі існуючих публічних бібліотек створити комунальний заклад – публічна бібліотека громади, що матиме в населених пунктах громади відокремлені структурні підрозділи – філії»;

на районному рівні: «Заклади культури, у т. ч. бібліотеки, будуть відсутні. Районну бібліотеку буде передано до комунальної власності відповідної територіальної громади»;

на обласному рівні: «Забезпечити функціонування потужної регіональної наукової бібліотеки, яка, виконуючи функції центральної бібліотеки відповідного регіону, буде регіональним депозитарієм та методичним і координаційним центром для публічних бібліотек громад».

Аналізуючи такий стан речей, можна зробити певні висновки, що зміни у законодавстві, що стосуються публічних бібліотек упродовж 2014–2016 років, не внесли у законодавче поле комплексне бачення шляхів реформування в умовах децентралізації; стратегічні документи на національному та регіональному рівнях, які стосуються питання розвитку бібліотечної справи, мають декларативний характер; під заходи, які передбачено реалізовувати відповідно до стратегій та концепцій, не передбачені чітко окреслені обсяги та джерела фінансування; Національні та регіональні програми, що стосуються розвитку бібліотечної справи, не відзначаються високою ефективністю попри виділення коштів на поповнення бібліотечних фондів з державного та обласних бюджетів, загальний обсяг фондів публічних бібліотек скорочується; громади демонструють низьку активність підтримки проектів, що стосуються бібліотек; наявний стан бібліотечної системи в Україні потребує вироблення комплексного бачення реформування в умовах децентралізації влади, реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування.

Окреслені висновки та аналіз наявної ситуації в бібліотечній сфері в умовах децентралізації дали можливість експертам Громадської організації «Європейський діалог» в межах «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні», яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Фондом розвитку аналітичних центрів, виокремити три моделі реформування української бібліотечної системи в умовах реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування.

Перша модель: Мережа публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах функціонує у власному праві і не об'єднується з іншими інституціями громади (будинки культури, шкільні бібліотеки тощо). При цьому громади на свій розсуд оптимізують мережу бібліотек на своїй території дотримуючись визначених стандартів, зокрема наявності у кожній громаді принаймні однієї публічної бібліотеки.

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ol style="list-style-type: none">1. Збереження наявної мережі публічних бібліотек, часткова оптимізація (скорочення).2. Продумана оптимізація бібліотечної мережі зменшить фінансове навантаження на бюджет громади.3. Більш персоналізований підхід до кожної бібліотеки, можливість гнучкого переформатування бібліотеки в інституцію, здатну надавати необхідні для громади послуги - бібліотечні, інформаційні, освітні, просвітницькі.4. У бібліотек з'явиться додатковий стимул отримувати власні доходи.	<ol style="list-style-type: none">1. У менш спроможних громад може бракувати коштів на утримання наявної бібліотечної мережі, відповідно можливим є неконтрольований процес закриття бібліотек та скорочення бібліотечних працівників.2. Неконтрольований процес закриття бібліотек може призвести до соціальних протестів, втрати приміщень бібліотек та їх перепрофілювання чи продаж.3. Переформатування послуг бібліотек може нівелювати власне бібліотечні послуги.

Друга модель: Публічні бібліотеки об'єднуються з освітніми (шкільними) бібліотеками.

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ol style="list-style-type: none">1. Скорочення бюджетних видатків громад на утримання мережі бібліотек.2. Збереження наявної мережі публічних та шкільних бібліотек, часткова оптимізація їх структури (не обов'язково скорочення).3. Збільшення коштів на матеріально-технічне оснащення бібліотек.4. Часткове вивільнення приміщень, які можна використати під інші потреби громади.5. Розширення спектру користувачів бібліотеки.6. Концентрація інтелектуального потенціалу громади, враховуючи факт того, що школа – це інтелектуальний центр громади.	<ol style="list-style-type: none">1. Скорочення бібліотечних фахівців призведе до певного спротиву, протестів.2. Необхідність планування заходів щодо соціального захисту звільнених працівників та відповідно фінансових затрат.3. Необхідність узгодження роботи бібліотек із вимогами навчально-освітнього процесу.4. Необхідність внесення змін до законодавства щодо бібліотечної та освітньої галузей.5. Узгодження нормативних документів галузевих відомств, зокрема Міністерства освіти і науки України та Міністерства культури України.

Третя модель: Публічні бібліотеки об'єднуються з будинками культури в так звані «центри культури».

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ol style="list-style-type: none">1. Скорочення бюджетних видатків громад на утримання мережі бібліотек та будинків культури.2. Збереження наявної мережі публічних бібліотек та будинків культури, часткова оптимізація їх структури (не обов'язково скорочення).3. Збільшення коштів на матеріально-технічне оснащення центрів культури.4. Часткове вивільнення приміщень бібліотек, які можна використати під інші потреби громади.5. Розширення спектру послуг центрів культури.	<ol style="list-style-type: none">1. Скорочення бібліотечних фахівців та працівників народних домів призведе до певного спротиву, протестів.2. Необхідність планування заходів щодо соціального захисту звільнених працівників та відповідно фінансових затрат.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої Урядом ще 1 квітня 2014 р., передбачалося: здійснити низку заходів, зокрема внесення відповідних змін до Конституції України щодо утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними; здійснити моделювання адміністративно-територіальних одиниць у регіонах та розробити проекти нормативних актів, необхідних для завершення формування нової системи адміністративно-територіального устрою; посилити роль механізмів прямого народовладдя. Верховною Радою України ухвалено ряд важливих законодавчих актів, які регулюють відносини у сфері місцевого самоврядування. Зокрема, Закон України «Про співробітництво територіальних громад» № 1508-VII від 17 червня 2014 року врегульовує питання фінансово-організаційної кооперації на місцевому рівні й об'єднання фінансових та інших ресурсів різних місцевих бюджетів з метою розв'язання спільних проблем соціально-економічного розвитку територій; Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 5 лютого 2015 р. створює умови для формування самодостатніх громад, які мають бути спроможними надавати якісні послуги на місцевому рівні. Крім того, законом передбачена державна підтримка об'єднаних громад. Було передбачено й державну фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади, які сьогодні відмінені тією ж самою державою. Але якщо прослідкувати перебіг адміністративно-територіальної реформи на практиці, то помічаємо, що відбувається вона зовсім не так як пропонується у цих державних актах. Кількість областей, районів чи міст не змінилася, а обмежилася лише утворенням ОТГ, до складу яких входять кіль-

ка сіл чи міст у межах району. Тоді постає цілком логічне питання у чому ж полягає реформа? Адже занепокоєння викликають саме негативні тенденції ліквідації закладів культури у регіонах на всіх рівнях, зокрема нас найбільше хвилюють хаотичні виключенні з мережі саме дитячих бібліотек. Так, ми розуміємо, що це складний час, перехідний період, у якому не вистачає стандартів та узгоджених схем проведення процесу, ми навіть сподіваємося, що пізніше все стане на свої місця та буде вироблено стратегію функціонування та підпорядкування закладів культури та бібліотек для дітей зокрема вже в умовах ОТГ. У деяких областях новоутворені територіальні громади не завжди поспішають зберегти бібліотеки для дітей саме у статусі спеціалізованих бібліотек, адже пріоритет надається насамперед забезпеченню належного рівня надання послуг, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а вже потім, на залишковому принципі функціонуванню закладів культури.

Як же хоч трохи себе вберегти в умовах реформування?! На превеликий жаль не дуже багато нормативно-правових актів, здатних нас захистити, але вони є:

1. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 21.09.2009 р. № 1399-VI доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек визначається відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування **за погодженням із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері культури, яким є Міністерство культури України.**
2. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про культуру» від 14.12.2010 р. № 2778-VI існуючі заклади культури автоматично включаються до базової мережі, а їхнє виключення з мережі можливо виключно у разі погодження з Міністерством культури України. **Тому проведення реорганізації розпочинається тільки після погодження з Міністерством культури України.**

3. Згідно зі ст. 27 Розділу IX Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 21.09.2009 р. № 1399-VI **забороняється переміщення бібліотек без надання рівноцінного упорядкованого приміщення для обслуговування користувачів бібліотеки, роботи працівників, зберігання бібліотечних фондів.**
4. Згідно зі ст. 9 Розділу III Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 21.05.2009 р. № 1388-VI Центральні бібліотеки – головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організувати взаемвикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій. **Органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати пріоритетне додаткове бюджетне фінансування центральних бібліотек відповідно до обсягів їх діяльності.**
5. Функціонування обласних бібліотек для дітей законодавчо закріплене постановою Кабінету Міністрів України «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» № 510 від 30.05.1997 р.» пунктом 3: «У кожному обласному центрі функціонує обласна бібліотека для дітей як науково-дослідний, інформаційний, консультативний центр з питань культурного розвитку дітей».
6. Ст. 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 14.03.2017 р. № 1923-VIII передбачено, що **«якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання».**
7. Бібліотеки для дітей є державним гарантом забезпечення права дітей на вільний доступ до інформації відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини 1989 р. ратифікованої Верховною Радою України у 1991 р.

8. Відповідно ст. 20 Розділу IV Закону України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III бібліотеки для дітей надають дітям можливість безкоштовного залучення до досягнень національної та світової культури, проведення змістовного дозвілля з врахуванням вікових і психологічних особливостей розвитку як заклади позашкільної освіти.
9. Різнобічна робота бібліотеки для дітей, спрямована на допомогу самоосвіті, саморозвитку дітей, розширенню їхнього світогляду, опануванню навчальних програм за бібліотечно-бібліографічним напрямом позашкільної освіти, законодавчо закріплено п. 3 ст. 12 Розділу 2 Закону України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III.
10. Відповідно до інструкції з керівництва для дитячих бібліотек секції бібліотек для дітей і підлітків Міжнародної федерації бібліотечних організацій та установ ІФЛА бібліотека для дитини будь-якого віку має бути місцем відкритим, доброзичливим, привабливим; дитяча територія бібліотеки повинна бути легко впізнаваною (наприклад, спеціальні меблі, колірне і декоративне рішення), а також зручною та безпечною. Бібліотеки – це територія, де дітям надається можливість зустрітися один з одним. Тому бібліотека для дітей потребує площі – для спілкування, для проведення масових заходів та організації змістовного дозвілля, під час якого відбувається ненав'язливе залучення дітей до читання.
11. Погіршення санітарно-гігієнічних умов для дітей, санітарно-технічних норм збереження книжкових фондів, а також зменшення простору для повноцінного обслуговування дітей (Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.94 р. № 4004-XII).

12. **Відповідно до Правил охорони праці для працівників бібліотек, затверджених Наказом МНС України 12.12.2012 № 1398, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 січня 2013 р. за № 41/22573, звертаємо вашу увагу на п. 7-10, 12 розділу IV. Загальні вимоги безпеки.**
13. **У ст. 39 п. 1 Закону України «Про освіту» зі змінами, внесеними згідно із Законом 1575-VII (1575-18) від 03.07.2014 р., зазначено, що бібліотеки для дітей належать до позашкільних навчальних закладів. Крім того, згідно ст. 50 даного Закону України бібліотеки можуть бути учасниками навчально-виховного процесу того чи іншого навчального закладу.**

Децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек. Впливаючи на їх внутрішню структуру, на організацію надання бібліотечних послуг в умовах ОТГ, вона разом з тим дає можливість створити бібліотеки, які повністю відповідали б потребам громади, адже рівень розвитку цих закладів є одним із провідних факторів, що впливають на загальнокультурний та освітній рівень населення.

Юлія Станіславівна **ВАСИЛЕНКО**,
директор КУ «ЦБС для дітей» м. Маріуполя

БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ – МІСЦЕ ЯКЕ НАДИХАЄ, МОТИВУЄ ТА ДИВУЄ!

У реаліях сьогодення перед бібліотечними установами, які обслуговують дітей, встають серйозні виклики: як довести своїй громаді необхідність існування дитячих бібліотек; як зробити установу конкурентоздатною серед альтернативних установ, які функціонують за принципом «третього місця»; як зробити бібліотеку сучасною і популярною в умовах недостатнього фінансування; як сформуванати творчий колектив справжніх професіоналів. Питань багато, і кожен вирішує їх виходячи зі свого бачення і можливостей, але зрозуміло одне – залишатися на місці не можна. Тому є цілком логічним, що і для дитячих бібліотек Маріуполя настав час якісних змін.

Поділюся власним досвідом про те, як трансформувалися бібліотеки для дітей Маріуполя за останні три роки, і які проблеми довелося вирішувати:

по-перше – стара матеріальна база і недостатнє технічне оснащення;

по-друге – дуже слабка присутність бібліотек у віртуальному і медійному просторі;

по-третє – відсутність планомірної PR-діяльності;

і **головне** – недостатнє лобювання інтересів бібліотек для дітей серед керівництва міста, депутатів, громадськості.

Тому першими кроками у вирішенні цих проблем стало налагодження контактів із представниками всіляких партій і політичних рухів, громадськими організаціями, державними установами, депутатським корпусом. І перші результати не змусили себе чекати – одна з політичних партій допомогла нам придбати кілька нових стелажів, виставкові вітрини, переносні стенди, пластикові столи та стільці. Крім того, налагоджені особисті контакти допомогли відстояти існування ЦБС для дітей.

Для того, щоб підняти імідж і популярність дитячих бібліотек і для оперативного інформування городян про життя дитячих бібліотек, було зроблено наступне:

- всіма бібліотеками були відкриті сторінки в соціальних мережах, створені групи;
- завдяки гранту отримали кошти для створення сайту;
- бібліотеки для дітей стали активно брати участь в усіх міських заходах, всіляко підкреслюючи, що це саме дитячі бібліотеки;
- через моніторинг грантових пропозицій активізована проєктна діяльність;
- у тісній співпраці з громадськими організаціями та фондами стали організовувати спільні заходи;
- активізували кадрове навчання шляхом відвідування курсів, семінарів, тренінгів, дискусій, у т.ч. використовуючи грантові можливості (тільки в 2017 р. наші працівники відвідали 38 навчально-тренінгових заходів та отримали сертифікати);
- ми самі стали ініціаторами багатьох загальноміських заходів.

Вся ця робота не пройшла даремно. За три роки дитячі бібліотеки Маріуполя мають в своїй скарбничці 19 реалізованих і профінансованих проєктів, завдяки яким було виконано наступне:

- відремонтовано фасад ЦДБ і дві кімнати: в ЦДБ і бібліотеці-філії № 7;
- створений сайт ЦБС;
- з'явилися велопарковки та лавочки;
- були створені два молодіжних центра: «#Orangehouse» та «Молодіжка»;
- розпочав свою діяльність громадський центр підтримки матерів, які виховують дітей з інвалідністю, багатодітних матерів та жінок, які самі виховують діточок – «Happy Lady»;
- здійснює свою діяльність інклюзивний майданчик «Відкриті серця»;
- діє віртуальна зона з популяризації книги «Smart Windows»;

- вдало функціонує літній інтерактивний майданчик «Спритні, дужі, небайдужі»;
- розроблено і реалізовано програму розвитку дитячої творчості «Пізнаємо. Граємо. Творимо» та ін;
- фестивалі, ініційовані ЦБС для дітей «Маріуполь – це ми» та Фестиваль писанки, вже стали невід'ємною частиною культурного життя Маріуполя.

Завдяки тісній співпраці із «Радою жінок Донеччини» та за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні і канадської неурядової організації «Stabilization Support Services» майже рік у восьми бібліотеках для дітей та батьків працювали антикризові психологи. Налагоджені дружні та партнерські стосунки допомогли у вирішенні таких питань, як придбання активної мобільної колонки з мікрофоном, придбання ноутбука, виготовлення рекламних вивісок та банерів, друк рекламної продукції, забезпечення призами цілої низки заходів, оплата доставки книжок тощо.

Отже, не звертаючи увагу на певні труднощі, в Маріупольській ЦБС для дітей постійно відбуваються зміни на краще: продовжується робота, спрямована на подальшу модернізацію закладів, на активізацію проектної діяльності та залучення позабюджетних коштів, на застосування інформаційно-комунікативних технологій у бібліотеках-філіях і створення власних інформаційних продуктів, насичену соціокультурну діяльність, впровадження інноваційних форм та методів роботи, пошук і встановлення нових партнерських відносин. Зусилля колективу Маріупольської ЦБС для дітей спрямовані на подальше перетворення бібліотеки на середовище дружнє і доступне для всіх, на створення образу теплого, затишного дому, де уважно прислухаються до думок і побажань дітей та батьків. Тому колективи дитячих бібліотек м. Маріуполя шукають нові методи залучення до читання та організації змістовного дозвілля, модернізують напрацьовані форми в сучасний бібліотечний продукт.

Так, у бібліотеках КУ «ЦБС для дітей» працюють літературний музей ім. О.С. Пушкіна та читацькі клуби, три лялькові театри, театр книги «Веселка», інклюзивний майданчик «Відкриті

серця», школа духовно-морального виховання «Вивчаємо Книгу Книг», творчі майстерні, центри з популяризації українознавства та народознавства, громадський центр підтримки матусь, віртуальна зона з популяризації книги «Smart Windows», етно-центр з популяризації грецької мови та культури, краєзнавчий клуб «Еллада», клуб сімейного читання та дозвілля «Лелека», літній інтерактивний майданчик «Спритні, дужі, небайдужі».

Бібліотечні працівники вносять зміни та доповнення у систему роботи з дітьми та молоддю. У першу чергу, це вибір форм та методів бібліотечної роботи, враховуючи вікові особливості юних користувачів. Так, в Центральній дитячій бібліотеці вдало працює креатив-студія «МамоТатоLandія» для дітей віком від 0 до 10 та їхніх батьків. Мета її діяльності – розвиток дитячої творчості та сімейного читання, адже саме бібліотека разом із батьками здатна відкрити малечі чудодійну силу читання, привити інтерес до цікавої книги, розвинути творчі здібності через гру і пізнавальні заняття.

Як відомо, будь-яка справа, у т.ч. і прищеплення у дитини любові до читання, приносить більше плодів, якщо вона викликає інтерес. Саме тому до пізнавально-розважальної програми входять голосні читання, креативно оформлені книжкові виставки, театралізовані вистави, ляльковий театр, інтерактивні ігри, вікторини, конкурси, квести, фізкультхвилинки, яскраві презентації, майстер-класи з виготовлення виробів та іграшок в різних техніках. Кожної суботи розробляється нова тема, яка спрямована на формування світогляду маленької особистості. Так, в рамках суботнього дозвілля проведено понад 70 заходів. Найменшим користувачам бібліотеки в ігровій формі розповідають, чому іде сніг, чому жаба зеленого кольору, а ще тут діти виявляють свою творчу фантазію.

Найбільш цікавими, на наш погляд, була наступна низка заходів.

- До Всесвітнього дня черепахи дітям розповіли, чим цікаві ці самі мовчазні і загадкові істоти. Дітлашня дізналася багато нового про життя черепах на уроці професора Почемучкіна, подивилися барвисті презентації «Найбільші

черепахи» і «Ці загадкові черепахи», під пісеньку Ганни Чубач «Черепаха-Аха» зробили веселу зарядку, а прослухавши одну з «Казок дядечка Римуса», навчилися розмовляти по-черепашачи. Під час занять в майстерні «Я=Творчість» зробили аплікацію черепахи на тропічному острові. А ще дивилися мультики про черепах і разом співали відому пісеньку Левеня і Черепахи з улюбленого мультфільма.

- На святі кульок «Красиві, слухняні повітряні кульки» дошкільнята дізналися про історію повітряної кулі, а веселі Фіксики розповіли про їх різновиди. Діти слухали чудову казку Надії Рафаели «Казка про кульки», а в «Повітряній ігротеці» вони взяли участь в іграх та конкурсах: «Ти лети, весела кулько!», «Дурниця», «Повітряний хокей», «Салют» і танцювали повітряний танець. У майстерні «Я=Творчість» діти з повітряної кульки зробили веселого клоуна.
- На суботньому дозвіллі «Ця зелена планета», малюки з подивом дізналися, як багато на нашій планеті тварин зеленого кольору: це і ящірка, і жаба, і крокодил, і папуга, лінивець і черепаха. Діткам показали барвисті презентації, попури з мультфільмів, провели з ними веселі фізкультурні хвилини, ігри, співали пісні. Дітей так зацікавила ця тема, що Шишлов Тимофій сам вигадав забавну розповідь-загадку про зелену жабку, а Качук Настя спробувала написати вірш-експромт про зеленого коника.

Працівники ЦДБ кожної суботи для маленьких відвідувачів розробляють нові цікаві теми занять. Діти та їхні батьки мандрують у незвіданий світ відкриттів та захоплень, в якому вони дізнаються, хто такі добрі велетні, чому слони бояться мишей, чому в лисиці рижа шубка та які казки про неї розповідають. Подібні заходи направлені ще й на розвиток творчих здібностей дитини. Це оцінили і батьки дітей, які спостерігають за заняттями, а іноді ще й беруть активну участь у них, явно отримуючи від цього задоволення. Теми майбутніх заходів нерідко пропонують батьки. Вони з радістю беруть книжки для домашнього читання, вивчають літературу для дітей та про дітей, яка є в фондах бібліотеки, та радяться з працівниками щодо організації дитячого читання.

Однією з улюблених форм роботи бібліотекарів став пошук талантів серед читачів дитячих бібліотек. Так, сьогодні вже немає жодної дитячої книгозбірні в місті, де б не працювала бібліотечна майстерня. Чудову можливість розвинути свої творчі здібності надала читачам ЦДБ творча майстерня «Пластиліновий світ», яка працює з 2016 року – саме з того часу, коли до нас завітала дуже цікава людина, талановита майстриня-волонтер Юрковська Жанна Олександрівна, або «Тітонька Жаннет» з вільного простору «HALABUDA». Пластилінографія – доволі нова техніка, і багатьом з наших відвідувачів вона була досі невідома. Діти й дорослі з ентузіазмом взялися опанувати нову техніку, щоб створити свої пластилінові шедеври, і багатьом це вдалося. Кожна дитина мала чудову нагоду зануритись у чарівний світ пластилінового живопису, а також отримати нові знання, бо кожне заняття присвячене новій темі і супроводжується цікавою інформацією та яскравими книжковими виставками.

У 2017 році в ЦДБ стартував пілотний проект «Акварельна галявинка». Як виявилось, серед користувачів бібліотеки є чимало юних художників і дітей, які просто люблять малювати. От вони і вирішили – збираємося разом та малюємо! Малюємо свій настрій, малюємо своє рідне місто, своїх улюблених літературних героїв. Звісно ж, ми не професійні художники, але щоб займатися творчістю, головне, що потрібно – бажання! Наприклад, до Дня Народження Маріуполя діти малювали улюблені куточки рідного міста. Адже в кожного з нас є таке затишне (або гамірне) місце відпочинку, де ми розважаємося або просто мріємо! А ще ми здійснили віртуальну подорож вуличками Маріуполя та подивились на нього з висоти пташиного польоту.

А чи знали ви, що можна малювати мильними бульбашками? Це найдивовижніша техніка, адже тепер можна не тільки дути бульбашки, але й робити їх кольоровими і переносити на папір! Плямографія – це малювання звичайними ляпками та мистецтво розгледіти у кольоровій плямі той чи інший образ. Таке малювання сприяє розвитку уяви та фантазії юних художників. З цими нетрадиційними техніками малювання зна-

йомилися юні відвідувачі «Акварельної галявинки». Дітлахи отримали можливість весело проводити час і розвинути свої творчі здібності.

Для малечі, якій не дуже подобається малювати (а є й такі!), в ЦДБ працює творча майстерня «Майстер Я». На заняттях читачі можуть майструвати цікаві і дуже симпатичні поробики з найрізноманітніших матеріалів. Кожного разу в нас щось новеньке! Напередодні Великодня пройшов майстер-клас зі створення ляльки «Пасхальна Голубка», на якому всі присутні занурилися в світ традиційної народної іграшки. З давніх-давен виготовлення ляльок приурочували до головних свят. На занятті читачі бібліотеки дізналися про історію створення народних ляльок, поговорили про великодні та родинні традиції, які зберігаються в наших родинях. І головне, змайстрували свою власну, унікальну ляльку «Пасхальну Голубку» без єдиного стібка! Присутні власними руками створили це диво для своїх близьких та родичів, щоб вони зарядилися позитивом та гарним настроєм на весь рік.

У бібліотеці ім. О.С. Пушкіна працює бібліотечна майстерня «Різнобарвний світ захоплень». Тут навчають робити своїми руками практично все, використовуючи навіть нетрадиційні матеріали. В бібліотеці працює художня студія «Чарівний пензлик», вихованці якої беруть участь не тільки в бібліотечних арт-заходах, а й у міських акціях. Наприклад, напередодні Великодня вони розписували величезні писанки на Театральній площі. Бібліотека ім. Г.Х. Андерсена навчає своїх діток умінню вправно працювати ручками в бібліотечній майстерні «Диво-ручки, диво-штучки». Дивує своїх користувачів бібліотека ім. А.П. Чехова – протягом року тут проходив «Марафон творчих майстер-класів» з рукоділля. Для дітей було організовано велику кількість занять, на яких їх навчали створювати поробики з паперу, бісеру, одноразового посуду, природних матеріалів тощо. Конкурс-виставка творчих робіт «Краса живе усюди» був реалізований в бібліотеці ім. В.В. Маяковського. Тут були оформлені виставки декоративно-ужиткового мистецтва «Чудеса своїми руками», виставки малюнків читачів «Наш вернісаж». Бібліотека ім. І.Я. Франка для своїх користувачів органі-

зувала постійно діючу виставку «Академія юних чарівників», де виставляються творчі роботи дітей, які вони виготовляють на майстер-класах, опановуючи вправність у різних техніках, відчуваючи себе при цьому справжніми чарівниками.

Кардинальні зміни в сучасному суспільстві змусили колективи дитячих бібліотек ЦБС переглянути традиційні підходи до своєї діяльності і розпочати процес формування нової моделі бібліотеки, саме такої, в якій була б зацікавлена громада. Отже, світ невпинно трансформується, і це не може не впливати на діяльність бібліотек. Антуан де Сент-Екзюпері писав: «Що стосується майбутнього, то нашим завданням повинно бути не його передбачення, а його здійснення». А що стосується нас, то бібліотекарі мають працювати на перспективу. Не говорити про майбутнє, а наближати його своїми зусиллями, свідомо і професійно сприймати зміни та пропонувати користувачам такі послуги, що викличуть їх здивування, будуть неочікувано новими, корисними й приємними. Нам просто необхідно «йти в ногу» зі своїми читачами, впливати на їхнє відношення до книги, читацькі навички та уподобання, втілювати в життя надзвичайні ідеї та проекти. Отже, сучасна дитяча бібліотека — це місце, яке надихає, мотивує, а також і дивує.

Лариса Іванівна МИТРОФАНОВА,
директор Полтавської ОБД ім. Панаса Мирного

ПЕРСПЕКТИВА ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сьогодні, коли активно впроваджується реформа децентралізації менш висвітленими залишається чимало питань, які стосуються роботи галузі культури. Зокрема мало висвітлене питання функціонування та розвитку бібліотечних закладів в нових умовах. Тому, якою має бути сучасна бібліотека і виклики, з якими доводиться зустрічатися у процесі реформ, є одним із актуальних питань на сучасному етапі.

Найбільш гострими питаннями є процедура передачі бібліотек громадам, система фінансування закладів, джерела поповнення бібліотечних фондів, методичне забезпечення працівників. Оскільки відповідні законодавчі акти, які мають це врегульовувати, на сьогодні відсутні, стоїть питання про якнайшвидше їх прийняття. Бібліотекарі у громадах повинні знати, як працювати і як себе захистити.

Безумовно, бібліотека сьогодні не може стояти осторонь тих процесів, які відбуваються навколо, тому ми активно вивчаємо питання діяльності бібліотечних закладів в цілому і закладів дитячої мережі області зокрема, в умовах децентралізації.

Процес децентралізації в Полтавській області розпочався зі схвалення рішенням сесії Полтавської обласної ради від 18 червня 2015 року Перспективного плану формування територій громад Полтавської області, який передбачав формування 57 об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ).

Зважаючи на активне впровадження реформи децентралізації, концепція Перспективного плану Полтавської області постійно змінюється, вносяться відповідні корективи з урахуванням реальних процесів добровільного об'єднання. Так, станом на 1 листопада 2017 року Перспективним планом формування

територій громад Полтавської області передбачено створення 69 об'єднаних територіальних громад. На сьогодні в Полтавській області вже створено 43 ОТГ, які об'єднали 150 місцевих рад, а це близько 30% від загальної кількості існуючих рад області (503). Площа, охоплена громадами становить 7,5 тис. км² або 26,2% від загальної площі області (28,8 тис. км²). Чисельність населення в ОТГ складає близько 0,3 млн осіб або 20,7% до загальної чисельності населення області (1,4 млн осіб).

В області публічні бібліотеки ОТГ мають різні моделі організації. Так, до Шишацької об'єднаної територіальної громади увійшли 13 бібліотек. До об'єднання в районі діяла ЦБС. Зараз 4 бібліотеки залишились без організаційного та методичного центру.

У Великобагачанському районі Білоцерківська ОТГ об'єднала 6 сільських бібліотек. Білоцерківська сільська бібліотека визначена головною, але в її штаті лише один працівник. Незважаючи на те, громада вважається спроможною, протягом 2016 року бібліотеки громади поповнювалися новими книгами лише за рахунок державних та обласних програм.

Інші моделі організації бібліотек у Кременчуцькому, Миргородському, Пирятинському, Решетилівському, Семенівському районах. Тут в ОТГ діють самостійні сільські та селищні бібліотеки.

Зміни в мережі дитячих бібліотек області на сьогодні виглядають так:

У Гребінківському районі з травня 2018р. створено Гребінківську ОТГ (в районі 1 громада). Гребінківську районну бібліотеку для дітей реорганізовано у Дитячий відділ Гребінківської міської публічної бібліотеки. Крім дитячої бібліотеки до ОТГ відійшли 3 сільські б-ки та Гребінківська центральна міська публічна бібліотека.

В Решетилівському районі з квітня 2018 р. створено Решетилівську ОТГ (1 громада в р-ні). Решетилівську районну бібліотеку для дітей реорганізовано у Відділ обслуговування дітей Решетилівської центральної міської бібліотеки. Ще до ОТГ відійшли Решетилівська центральна міська бібліотека, міські бібліотеки №1, № 2 та 2 сільські бібліотеки.

У Кременчуцькому районі 2015 року створено Піщанську ОТГ. Кременчуцька районна бібліотека для дітей, яка знаходилася у с. Піщане, реорганізовано у Піщанську сільську бібліотеку для дітей виконавчого комітету Піщанської сільської ради Кременчуцького району.

У Шишацькому районі з грудня 2016 р. утворено Шишацьку ОТГ. Шишацьку районну бібліотеку для дітей реорганізовано у Публічну бібліотеку для дітей Шишацької територіальної громади.

Розглянемо питання на прикладі Шишацької ОТГ. До ОТГ відійшли 13 сільських бібліотек, не в складі ОТГ залишилося 4 бібліотеки, які зараз підпорядковані районній раді.

Якщо на сьогодні взяти у порівнянні ситуацію між бібліотеками, що входять до ОТГ та не увійшли до її складу, то на перший погляд начебто ситуація покращилася. З'явилися асигнування на поповнення фондів бібліотеки (за 2017 рік було виділено 42 тис. грн на 13 бібліотек Шишацької ОТГ), придбали 2 ноутбуки для двох сільських бібліотек, було придбано одне мультимедійне обладнання на усі бібліотеки територіальної громади та ін.

Але поряд із тим у об'єднанні є один суттєвий мінус – це переведення усіх бібліотечних працівників з IV групи оплати праці на «Нульову». При цьому невідомо, на які нормативні документи опиралися керівництво ОТГ і звідки взагалі взялася «Нульова група оплати праці». Адже згідно з Додатком 7 до Наказу Міністерства культури і туризму України від 18.10.2005 № 745 про Показники для віднесення до груп за оплатою праці керівних працівників бібліотек та централізованих бібліотечних систем існують групи від I до IV. Таким чином, ми спостерігаємо пряме порушення законів України, і на превеликий жаль, такі чи схожі приклади не поодинокі.

Звичайно, є деякі приклади гарних змін серед сільських бібліотек, які не входять до мережі спеціалізованих дитячих бібліотек України, але їх переважна меншість. Так, наприклад, у Чутівському районі, у порівнянні з СБФ, набагато кращий стан у Скороходівській селищній бібліотеці, що входить до складу Скороходівської ОТГ. На поточний рік вона передплатила 24

назви періодичних видань; на придбання книг виділено 24 тис. грн, на час відвідин бібліотеки (19 квітня) опалення ще не було відключено. В цілому, матеріально-технічна база бібліотек в ОТГ не покращилася.

Якщо розглянути дане питання, аналізуючи процес децентралізації бібліотечної галузі в державі, то спостерігається не зовсім втішна ситуація.

Одне з найбільш болючих питань – нормативно-правове забезпечення діяльності закладів культури і бібліотек зокрема. Це питання потрібно вивчати, адже сьогодні, на жаль, немає ніяких роз'яснень щодо діяльності бібліотечних закладів в умовах реформи місцевого самоврядування. Все, чим можна керуватися – це Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах, видані Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого.

У процесі створення об'єднаних територіальних громад виникає багато запитань щодо статусу бібліотек. Оскільки бібліотечна система на рівні району знаходиться у підпорядкуванні районної ради, рішення про передачу бібліотечного закладу, наприклад районної бібліотеки, у власність об'єднаної територіальної громади приймає саме вона. У свою чергу об'єднана територіальна громада також має прийняти рішення про взяття закладу на свій баланс. У будь-якому випадку обов'язково має відбутися процедура ліквідації юридичної особи: створюється ліквідаційна комісія, яка проводить всі передбачені у такому випадку дії, а після цього формується бібліотека як нова юридична особа.

У випадку, якщо передається не вся бібліотека, а тільки частина її фондів, то відповідно до законодавства є такі форми реорганізації юридичної особи, як злиття, приєднання, поділ, ділення і перетворення. Якщо з районної бібліотеки хочуть виділити якусь частину під муніципальну бібліотеку, це теж має пройти всю процедуру рішень, починаючи від районної ради, яка поводить реорганізацію.

Це питання звичайно потрібно ретельно вивчати, однак зараз, як показала практика, поки громади не стали «на ноги»,

недоцільно виводити бібліотеки з добре налагодженої центральної бібліотечної системи.

По-перше, це питання щодо фінансування бібліотек та наповнення фондів. Бібліотечні фонди фінансуються відповідно до державної програми, а також за рахунок місцевих коштів. Однак на сьогодні є одна проблема: в державній програмі немає поняття «об'єднана територіальна громада», а відповідно немає і поняття бібліотек об'єднаних територіальних громад, тому поки що фонди забезпечуються тільки за рахунок місцевих коштів. Один із варіантів для бібліотеки – не виходити з центральної бібліотечної системи і отримувати фінансування так, як було раніше. Але якщо громада забирає бібліотеку – з приміщенням, фондами, працівниками, вона бере на себе відповідальність повністю її утримувати, відстоювати її права, забезпечувати фінансову і методичну допомогу.

По-друге, ці бібліотеки фізично не можуть опрацювати літературу, оскільки за браком коштів на їх базах поки не створено публічних бібліотек, де мають бути спеціальні відділи обробки і комплектування, методичної роботи тощо. Через це страждає загальна робота, тому що книгу потрібно опрацювати, внести в каталог. Окрім того, є постанова Кабінету Міністрів України, яка передбачає відмову від використання бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) та перехід бібліотек на універсальну десяткову класифікацію (УДК) як міжнародну систему. Це дуже велика робота, адже потрібно переводити всі фонди. Сільські бібліотеки без районних зробити цього не зможуть.

По-третє – звітність. Вже три роки поспіль бібліотеки всієї України працюють в системі ЕСМаР (Електронна система моніторингу базової мережі публічних бібліотек України), куди вносять всі необхідні для звітності дані: про фонди, матеріально-технічну базу, користувачів, заходи тощо. Працівники сільських бібліотек заповнюють перший рівень, надсилають дані районній бібліотеці, та у свою чергу – обласній, яка вже формує остаточний звіт і відправляє його в Національну бібліотеку імені Ярослава Мудрого.

Перебуваючи в централізованій системі, бібліотеки також мають змогу користуватися єдиним фондом ЦБС. Якщо в

бібліотеці немає певної книги, її можна замовити в районній бібліотеці чи обласній.

Ще один важливий момент – це методичне забезпечення, підвищення фахового рівня бібліотечних працівників. Яку документацію потрібно готувати, які є стандарти бібліотечної роботи, нововведення, адвокаційні кампанії, інтелектуальна власність, веб-технології, нові інформаційні послуги, менеджмент та маркетинг в бібліотеці – це все ми розповідаємо на семінарах, тренінгах. Надаємо й методичну допомогу, проводимо майстер-класи. Окрім того, організуємо експертно-діагностичні обстеження роботи бібліотек того чи іншого району, де вивчаємо, як працюють бібліотеки, як у них поповнилися фонди, які нові заходи було проведено, які проекти впровадили в практику, як отримують методичну допомогу, як здійснюється співпраця з владою та громадою. Під час обстежень також надаємо рекомендації та пропозиції. Проводимо власні соціологічні дослідження та беремо участь у всеукраїнських, узагальнюємо досвід бібліотек області. Організуємо та проводимо обласні конкурси, інформуємо про Всеукраїнські та Міжрегіональні оголошені конкурси.

Про те, якою має бути сучасна бібліотека, і про виклики, з якими доводиться зустрічатися у процесі реформ, йшлося й на обласному семінарі бібліотечних працівників, що входять до об'єднаних територіальних громад Полтавської області «Організація діяльності публічних бібліотек ОТГ», що відбувся у Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. П. Котляревського, де працівники нашої бібліотеки також взяли участь. Завідувачем відділу комплектування та зберігання фондів Є. М. Клименко надана детальна консультація щодо правових аспектів організації документних фондів у публічних бібліотеках ОТГ. Досвідом роботи ПОбД ім. Панаса Мирного поділилася провідний методист відділу соціокультурної діяльності, бібліотечного маркетингу та науково-методичної роботи О. М. Тарасенко. Вона надала консультацію щодо сучасного бачення діяльності бібліотеки, особливостей і форм бібліотечно-інформаційного обслуговування різних користувачів дитячого віку в нових умовах.

Сьогодні наша бібліотека пішла набагато вперед. Ми навчилися працювати із сучасним читачем, вивчати його потреби. Ми відкриті для спілкування, для співпраці. Нашими партнерами є різноманітні установи, заклади, громадські організації. І це дає позитивний результат.

Тобто ми не чекаємо, щоб нам хтось щось дав, а намагаємося самі себе забезпечити, і практично все, що ми сьогодні маємо – це результат нашої праці.

Маємо й позитивні приклади співпраці з бібліотеками ОТГ та сподіваємося на краще! Так, участь у конкурсах брали Піщанська сільська бібліотека для дітей («Книжкові майстри «Моя Україна», Всеукраїнський дитячий літературний конкурс «Творчі канікули»), Шишацька публічна бібліотека для дітей («Найкращий читач Полтавщини»), Відділ обслуговування дітей Решетилівської центральної міської бібліотеки, («Найкращий читач Полтавщини», («Музей від А до Я»), Покровськобагачанська ОТГ Хорольського району («Мандруємо Полтавщиною, відвідуємо бібліотеки»), Новоаврамівська ОТГ Хорольського району («Музей від А до Я»).

Бібліотеки повинні сьогодні вийти на новий рівень. Це потрібно, бо інакше ми не можемо жити, нам треба рухатися в ногу з часом. Децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек, впливає як на їх внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах ОТГ.

А бібліотечним працівникам необхідно тісніше налагоджувати контакти з керівництвом об'єднаної територіальної громади, активніше та наполегливіше звертатися за підтримкою та допомогою до спонсорів та меценатів – місцевих підприємців, фермерів щодо покращення матеріального стану бібліотек, поповнення книжковими новинками, передплати періодичних видань та участі самих працівників бібліотек у громадському житті населених пунктів.

Законодавством у сфері культури не прописано повноваження об'єднання територіальних громад стосовно управління бібліотеками; не визначено правонаступності головної бібліотеки району як методичного, координаційного центру, центру

підвищення кваліфікації, центру розподілу по всіх публічних бібліотеках району книг, які надходять централізовано за державними програмами (на період до завершення реформи). Тому сьогодні бібліотекам, що відійшли до ОТГ необхідно співпрацювати з центральними районними бібліотеками, особливо в питаннях організації документних фондів та підвищення кваліфікації. Потрібно або залишити бібліотеки громад у централізованій бібліотечній системі, або скласти відповідні угоди про співпрацю територіальних громад із центральними районними бібліотеками.

Звичайно, певною мірою спрацьовує людський фактор у бажанні відокремитися: «Тепер нікому не будемо підкорятися», але варто все ж таки пам'ятати про той обсяг роботи, який потрібно виконувати. А на практиці це створити з одного сільського бібліотекаря, який очолив головну бібліотеку Об'єднаної територіальної громади, повноцінну районну бібліотеку з методистом, бібліографом та фахівцем з комплектування та обробки фондів. А це неможливо здійснити ніяким чином, виходячи хоча б із людських можливостей.

Лариса Вікторівна ДАНИЛОВА,
*в.о. директора КЗ «Запорізька обласна бібліотека для дітей
«Юний читач» Запорізької обласної ради*

ПРАЦЮЄМО В УМОВАХ ОТГ: нові реалії бібліотечного життя в Запорізькій області

Шановні колеги, коли починаються реформи – життя перестає бути спокійним і врівноваженим, і відразу згадується фраза: «Не дай, Боже, жити в часи змін», – правда у цього афоризму є продовження, але його згадують менше. От і нам з вами довелося жити, працювати і бути причетними до іноді болючих перетворень у державі і в бібліотечній галузі зокрема. Про децентралізацію зараз не говорить тільки ледар. Торкнуся цього питання і я.

Революцією Гідності українці підтвердили, що вони – європейці, що сповідують ті ж самі цінності демократії, народовладдя, що й громадяни європейських країн з гідним сучасної людини рівнем життя. Так, ще 1 квітня 2014 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням ухвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, 17 червня 2014 року прийнято Закон України «Про співробітництво територіальних громад» і, нарешті, головна подія – ухвалення 5 лютого 2015 року Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Держава наважилася дати більше можливостей людям на місцях: і прав, і ресурсів, щоб вистачало й на дороги, і на школу, і на бібліотеки для дітей. Отримавши субвенції від держави, почалося реформування освіти та медицини. А що ж відбувається у бібліотечній галузі? Лише тільки в лютому 2017 року з'явилися Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в ОТГ, в яких в V розділі зазначається, що залежно від показників (і знову: кількість користувачів, видача документів, відвідування) у структурі публічної бібліотеки можуть затверджуватися (а можуть і ні) бібліотеки для дітей або відділ обслуговування дітей. А

в липні 2017 року Міністерство культури України розробило проект Мінімального культурного кошику (мінімальні стандарти забезпечення населення культурними послугами), в якому спеціалізовані бібліотеки зазначені на базовому рівні і знову ж можуть створюватися за рішенням відповідних органів місцевого самоврядування, на субрегіональному рівні залишається тільки центральна районна бібліотека або структурний підрозділ ЦБС і на регіональному рівні функціонує обласна бібліотека для дітей, а також юнацька і універсальна наукова, які є головними закладами у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування різних верств населення області, науково-дослідними, методичними, координаційними центрами для бібліотек усіх систем і відомств області, центральними обласними книгосховищами, обласними депозитаріями краєзнавчої літератури, центрами книгообміну та міжбібліотечного абонементу. А чи зможе обласна бібліотека для дітей виконувати всі ці функції, якщо втратить свою мережу дитячих бібліотек в утворених ОТГ? Тому на сьогодні вкрай важливо зберегти наші дитячі бібліотеки, зберегти мережу. Трохи статистики: на 01.01.2015 року мережа бібліотек для дітей у Запорізькій області складала 42 бібліотеки без обласної, на сьогодні їх залишилось – 39, і це з урахуванням міської ЦБС. Втрачена Молочанська дитяча бібліотека Токмацького району, Розівська селищна, Осипенківська сільська Бердянського району. На підставі Рішення XII сесії Бердянської районної ради в грудні 2016 року відділ культури і туризму, молоді та спорту Бердянської районної державної адміністрації видає наказ «Про ліквідацію КЗ «Бердянська районна централізована бібліотечна система» Бердянської районної ради», що знаходилася в с. Андріївка. Виникає парадокс: бібліотеки, по суті, немає, бо є рішення про ліквідацію, сільрада до сих пір не надала жодних документів на відкриття сільської бібліотеки, але вона продовжує працювати і обслуговувати читачів як сільська бібліотека, в якій є відділ обслуговування дітей, звіт універсальній науковій по ф. 6-НК надала. А нам як її враховувати, як таку, що є, чи таку, що ліквідована? І звичайно ж, ніяких дозволів на закриття за-

значених бібліотек від Міністерства культури не було, тобто порушені Закони «Про культуру», «Про бібліотеки та бібліотечну справу». На жаль, жодна з названих бібліотек в суд не подавала і свої права не відстоювала, бо люди просто бояться втратити будь-яку роботу і не вірять у те, що правда буде на їхньому боці. У будь-якому випадку не можна сидіти, склавши руки, і чекати, що хтось прийде і всі проблеми вирішить. Якщо бібліотеці є про що розказати, якщо працюють віддані справі фахівці, діють власні проекти і програми, якщо бібліотека, як кажуть, на слуху, то хто наважиться її закрити? На захист закладу стане громада.

В Запорізькій області до ОТГ увійшли 8 бібліотек для дітей: 3 – міських рад: Гуляйпільська, Оріхівська і Приморська; 3 селищних: Веселівська, Чернігівська, Якимівська; 2 сільські – Великобілозерська та Комишуваська. Інші поки що поза ОТГ, бо їх або не взяли, як наприклад, Приазовська дитяча бібліотека, яка після утворення громади залишилась при райраді і може бути ліквідована разом із райрадою, або процес утворення ОТГ ще не відбувся. Приазовську дитячу бібліотеку не взяли до ОТГ не тому, що погано працює. Навпаки, ця бібліотека – одна з кращих в області, а причина криється у відсутності фінансування. В ОТГ немає коштів на утримання бібліотеки. Звичайно, процес переходу бібліотек до ОТГ буває болючим і непередбачуваним, не останню роль у цьому питанні відіграють голови ОТГ та завідувачі відділами, які опікуються культурою. Не хотілося, щоб вибрані людьми очільники, перетворювалися на місцевих царьків, яким закони не писані. Наведу декілька прикладів: Завідувач відділу культури Оріхівської ОТГ намагалася на 50 % скоротити ставки бібліотекарів, щоб додати до ставок технічним працівникам, які працюють при відділі культури. Тільки безпосередня зустріч директора ЦБС і провідного бібліотекаря дитячої бібліотеки (яка, до речі, виконує обов'язки завідувача дитячої бібліотеки за зарплату провідного) з головою Оріхівської ОТГ визначила пріоритети, і кількість бібліотечних ставок була збережена. У Великій Білозерці після утворення ОТГ придбали для дитячої бібліотеки ноутбук і провели інтернет,

виділили кошти на поповнення фонду бібліотеки – це позитивні результати, але при цьому забрали у бібліотекарів надбавку за особливі умови праці (вони її зовсім не отримують), і відпустка складає тільки 24 календарні дні без додаткових днів за ненормований робочий день. У Веселівській ОТГ залишилась і дитяча, і доросла бібліотеки. Для дитячої бібліотеки були придбані комп'ютери і проведено Інтернет. Голова ОТГ зацікавлений у тому, щоб функціонувала дитяча бібліотека, яка бере активну участь у Всеукраїнських конкурсах, має свої творчі здобутки і обов'язково інформує громаду про проведені заходи в місцевій газеті «Колос». Веселівці бачать, що бібліотека громаді не тягар, а помічник. І повним складом і Веселівська ЦБС, і дитяча бібліотека в складі ЦБС стали частиною утвореного в селищі культурно-мистецького центру, який очолює директор, директор ЦБС стала завідуючою бібліотекою, завідувач дитячою – заступником завідувача. Правда, що можна заплутатись, хто є хто? До культурно-мистецького центру приєднались ще Будинок культури і музична школа. Виходить, що єдиних нормативних документів немає, і кожна громада на власний розсуд моделює надання культурних послуг. Ми відчуваємо проблеми, які виникають у процесі реформи: непослідовність нормативного забезпечення, проблеми з кадрами нестача знань, брак відповідальності; також одним із чинників, які спричиняють затримки та неузгодженість дій, є складність, багатоплановість реформи, що вимагає узгоджених дій з боку різних секторів, різних міністерств та відомств, тому про справжню зваженість у роботі говорити передчасно.

В своєму виступі я не зупинялась докладно на досягненнях дитячих бібліотек Запорізької області, але повірте – вони є. Втілюються в життя цікаві проекти і програми, бібліотеки виходять за межі своїх закладів, є приклади вдалої співпраці з громадськими організаціями, пишуться гранди і береться участь у різноманітних конкурсах. Бібліотеки дійсно намагаються стати центрами громади, корисними і для дітей, і для дорослих, бо інакше працювати не можна. Сьогодні потрібно постійно доводити, дитяча бібліотека – це не тягар, а користь

для громади, це вигідний об'єкт для інвестування та важіль для розвитку. Треба постійно наголошувати, що вкладання грошей в бібліотеку для дітей – довготривалі інвестиції, і вони того варті. Кожна копійка, вкладена в дитину сьогодні, обернеться надалі на тисячі гривень прибутків для громади. Ми, по суті, мрійники і оптимісти, і сподіваємося, що так, як ми віримо в майбутнє дитячих бібліотек, будуть вірити і голови ОТГ, і директори департаментів, і завідувачі відділів, і врешті-решт Міністерство культури.

Таїса Сергіївна МАНЖУЛА,
директор Кіровоградської ОБД ім. Т.Г. Шевченка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ ЯК ОДНЕ З ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні, коли активно впроваджується реформа децентралізації та процес об'єднання територіальних громад, увага, здебільшого, зосереджується на реорганізації в освітній та медичній сферах, сфері надання адміністративних послуг, і поряд з цим, менш висвітленими залишаються чимало питань, які набувають усе більшої гостроти та першочергового вирішення у бібліотечній галузі. Оскільки відповідні законодавчі акти, які мають це врегулювати, на сьогодні відсутні, стоїть питання якнайшвидшого їх прийняття. Адже сьогодні, зіткнувшись з викликами часу, бібліотечним фахівцям самотужки доводиться вирішувати багато проблем, які стосуються передачі бібліотек громадам, системи фінансування закладів, джерел наповнення бібліотечних фондів, підвищення кваліфікації та методичного забезпечення працівників.

Бібліотечні фахівці вчаться реагувати на нове у професійній сфері, вміло використовувати ефективні інноваційні форми роботи, формувати навички самостійного набуття знань та освоєння нових технологій; прагнуть до творчого мислення та генерування нових ідей, підвищення своєї інформаційної та професійної культури. Але для цього потрібні спеціальні знання, для оволодіння якими самоосвіти іноді недостатньо, тому так важливо проводити та відвідувати навчання системи підвищення кваліфікації різних рівнів.

З початку свого заснування Кіровоградська обласна бібліотека для дітей є головним методичним центром для бібліотек

регіону, що обслуговують дітей. Не одне покоління бібліотекарів пройшли навчання в її стінах. І сьогодні наша обласна бібліотека вибудовує систему підвищення кваліфікації, враховуючи зміни, які відбуваються в мережі бібліотечних закладів, запроваджує мобільні форми навчання, актуальні, тематично розмаїті та наближені до її учасників.

Так, лише у 2017 році на організованих Кіровоградською обласною бібліотекою для дітей ім. Т.Г. Шевченка заходах пройшли навчання 104 бібліотечних фахівці, у т.ч. представники не лише спеціалізованих бібліотек для дітей, а й бібліотек ОТГ та дитячих відділів при центральних бібліотеках для дорослих. Працівниками відділу розвитку дитячих бібліотек і маркетингу обласної бібліотеки було надано 116 індивідуальних консультацій фахівцям області безпосередньо через скайп-зв'язок, електронну пошту та у телефонному режимі.

Ефективною формою навчання залишаються **обласні семінари-практикуми**. За останні три роки Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка організувала та провела семінари на такі актуальні теми: «Патріотична свідомість дітей сьогодні – майбутнє України», «Дитяча бібліотека – орієнтир в інформаційному полі сучасного користувача», «Формування та збереження фондів бібліотек для дітей – реалії і перспективи», «Дитяча бібліотека – діапазон можливостей і партнерства». У професійних навчаннях брали участь як керівники спеціалізованих бібліотек для дітей, так і працівники дитячих відділів районних і міських бібліотек для дорослих та бібліотек об'єднаних територіальних громад.

На сьогодні до складу 16 ОТГ області входять 66 бібліотек, у тому числі в Новоукраїнській ОТГ, на правах дитячої філії центральної бібліотеки, працює донедавна Новоукраїнська районна бібліотека для дітей, до Помічнлянської ОТГ увійшла міська дитяча бібліотека. У більшості ж – це сільські й міські бібліотеки, працівники яких мали можливість проходити навчання лише на районному рівні. Тому вони прагнуть відвідати

обласні заходи з підвищення кваліфікації та отримати додаткові знання для підвищення рівня професійної майстерності.

Під час обласних навчань обговорювалися важливі бібліотечні питання. Так, під час обласного практикуму «Формування та збереження фондів бібліотек для дітей – реалії і перспективи» фахівці обласної бібліотеки ознайомили учасників із наявними нормативно-правовими документами щодо роботи з бібліотечним фондом, з підсумками обласного моніторингу «Фонди для дітей у бібліотеках області: об'єктивний аналіз та погляд на проблеми», особливостями списання документів та сучасними новинками літератури для дітей і підлітків. Відбулося консультативно-практичне заняття з елементами візуалізації «Універсальна десяткова класифікація: методика індексування літератури для дітей» та бурхливе обговорення питань, пов'язаних із переходом на УДК, під час ділового спілкування. Учасники обласного практикуму отримали «Таблиці зіставлення індексів ББК і УДК», розроблені Книжковою палатою України, про придбання яких потурбувалася наша бібліотека.

Під час обласних навчань піднімалися актуальні сьогодні теми національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, інноваційних форм роботи з користувачами та сучасних методів залучення дитини до читання; відбулися обмін цікавим досвідом «Спілкуємось. Міркуємо. Запроваджуємо» та фаховий полілог на тему «Розширення соціокультурного простору закладу шляхом різних форм спілкування з громадою». До речі, у роботі цього річного обласного семінару-практикуму «Дитяча бібліотека – діапазон можливостей і партнерства» взяли участь партнери нашої бібліотеки начальник відділу навчальних закладів управління освіти, науки, молоді та спорту облдержадміністрації Світлана Янкул та начальник відділу зв'язків з громадськістю управління патрульної поліції в Кіровоградській області, лейтенант поліції Оксана Білоброва, які надали корисну інформацію бібліотечним фахівцям з області стосовно реформи освіти та співпраці бібліотек з новою патруль-

ною поліцією. Учасниками обласного семінару-практикуму стали 37 фахівців, у т.ч. 8 представників бібліотек, що увійшли до ОТГ: дитячої філії Новоукраїнської ЦБ, Помічнлянської МДБ, сільських і міських бібліотек Бобринецької, Маловисківської, Ганнівської, Первозванівської об'єднаних територіальних громад. Семінар дійсно був актуальним і корисним, адже, як показує професійний досвід, останніми роками бібліотеки для дітей активно співпрацюють з державними та громадськими організаціями, швидко та гнучко реагують на сучасні вимоги користувачів, люблять інтереси дитячого читання на різних рівнях, консолідуючи свої зусилля з партнерами для реалізації спільних програм і проектів.

З метою підвищення професійної кваліфікації сільських бібліотекарів обласною бібліотекою для дітей було започатковано у 2013 році таку форму, як літній курс бібліотечної інноватики для сільських бібліотекарів, який з 2016 року переформатувався в **обласну творчу лабораторію бібліотечної інноватики для сільських бібліотекарів**. Виїзні заняття обласної творчої лабораторії проводяться щороку на базах районних бібліотек для дітей. Місце проведення таких навчань погоджується з відділами культури та безпосередньо з керівниками районних бібліотек для дітей. За 5 років обласна творча лабораторія «побувала» в Олександрівському, Долинському, Петрівському, Устинівському, Новомиргородському, Новоархангельському, Компаніївському (усього в 9-ти) районах області, навчання пройшли близько 200 сільських бібліотекарів. Характерно, що наповнення програми обласної творчої лабораторії постійно змінюється. Фахівці ОДБ щоразу готують і розповідають про нове, креативне з власної бібліотечної практики та бібліотек світу. Розпочинаючи з аналітичного огляду діяльності сільських бібліотек відповідного району та рекомендацій у питаннях бібліотечного обслуговування дітей, розповіді доповнюють практичні консультації, елементи візуалізації, майстер-класи, професійні ігри: «Нові орієнтири та форми роботи з користувачами-дітьми на сучасному етапі», «Чим зайняти ди-

тину влітку: читаємо і розважаємось», «Майстер-класи з досвіду роботи бібліотечних клубів», «Сучасна література для дітей і підлітків: віртуальне турне», «Сучасні бібліотечні напрями роботи: інформкейс» тощо.

Розширити професійну компетентність бібліотекарів онлайн допомагає **блог відділу розвитку дитячих бібліотек і маркетингу «ФАХОВИЙ MESSAGE»**, який розповідає про досвід роботи бібліотек області з користувачами-дітьми, інноваційні форми, бібліотечні заходи, кращу дитячу літературу. При підготовці інформацій на блог використовуються і матеріали фахових видань, які отримує наша бібліотека. Загальна кількість переглядів блогу становить близько 6 тисяч, і це не лише відвідувачі з України, а й з Франції, Нідерландів, Туркменістану, Росії, Польщі, США, Канади, Кенії тощо.

Усе більше спеціалістів усвідомлюють необхідність отримання додаткових знань для розширення своїх фахових можливостей та професійного розвитку. Ми, як обласний методичний центр, розуміємо, що для цього треба стимулювати бібліотечних фахівців. І з цією метою обласною бібліотекою для дітей ім. Т.Г. Шевченка організовується проведення конкурсів, акцій обласного масштабу за підтримки департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації. Так, у 2016 році до Всеукраїнського дня бібліотек було організовано проведення **обласного конкурсу на кращу ідею із залучення дітей до читання «Тріумф ідей»**. Авторами ідей виступили колективи і окремі бібліотечні фахівці. До обласної бібліотеки було надіслано 21 творчу роботу. Враховуючи оригінальність ідеї, новаторство та нетрадиційні підходи у залученні дітей до книги і читання, а також можливість втілення ідеї на практиці та очікувану ефективність, переможцями стали: колектив Долинської районної бібліотеки для дітей за проект «Book терапія «Літературне здоров'я» (I місце), Олександрівської районної бібліотеки для дітей за проект «Автобус дитячих мрій «Радість на колесах»» (II місце) та бібліотекар Петрівської районної бібліотеки для дітей Назарчук Людмила

Миколаївна за проект «Книга чекає на тебе» (III місце). Усі переможці були нагороджені грамотами департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації, а також цінними подарунками від організаторів конкурсу під час проведення Форуму бібліотекарів Кіровоградщини.

Олександрівська районна бібліотека для дітей у 2017 році реалізувала проект «Автобус дитячих мрій», що переміг в обласному конкурсі. Даний проект так сподобався фахівцям з Голованівської районної бібліотеки для дітей, що вони за підтримки Голованівської районної державної адміністрації теж розробили і запровадили районну програму «Читайбус: читаю я, читаємо ми, читають всі!», метою якої також стало залучення до бібліотеки дітей з віддалених сіл, які під'їжджають до базових шкіл району шкільними автобусами та реклама книги за межами закладу. Бібліотекарями проведено 27 заходів з популяризації читання на зупинці та під час руху шкільних автобусів.

Щоб до популяризації читань у новому форматі долучилося якнайбільше бібліотек області, Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка виступила ініціатором проведення з 2 квітня (Міжнародний день дитячої книги) по 20 листопада (Всесвітній день дитини) 2017 року **обласної акції «Читай, я буду слухати!»**, за умовами якої читання відбувалися у форматі сторі-тайм (story-time). Аудиторія, яка залучалася до участі в акції – діти дошкільного, молодшого шкільного віку та члени їх родин. Учасниками Бібліоакції стали 197 публічних бібліотек, серед яких 28 спеціалізованих для дітей та 169 міських і сільських бібліотек області. Під час обласної Бібліоакції проведено 633 сторі-тайми, в яких взяли участь більше 10 тисяч дітей, з них майже 2 тисячі дошкільників. Із загальної кількості учасників акції – 19,6% дітей вперше записалися до бібліотек. Під час обласного семінару-практикуму «Дитяча бібліотека – діапазон можливостей і партнерства» бібліотеки - найактивніші учасники акції були нагороджені грамотами де-

партаменту культури, туризму та культурної спадщини обласної державної адміністрації.

Отже, можна зробити висновок, що забезпечення професійного розвитку бібліотечних фахівців – це завжди одне з головних завдань методичної діяльності обласних бібліотек, особливо в умовах реформи децентралізації. Адже й у Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року зазначено, що одним із пріоритетних напрямів є «Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації».

Наталія Адамівна НАЗАРУК,
директор КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей»
Рівненської обласної ради

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНЩИНИ В НОВОСТВОРЕНИХ ОТГ: перший рік роботи

У 2015 році в Україні розпочато реформу територіально-адміністративного устрою та місцевого самоврядування. Досвід проведення територіальних реформ засвідчив, що найбільш вразливими у новостворених громадах є заклади культури, у т.ч. й бібліотеки. При їх передачі до нових органів самоврядування та адаптації до роботи в нових умовах виникають проблеми, що призводять до погіршення культурного й бібліотечного обслуговування населення. Однак, процес розпочатий і зміни, які відбуваються сьогодні в Україні, є закономірними і незворотними. Тому бібліотеки для дітей докладають максимум зусиль, аби «бути на хвилі часу»: намагаються знайти свою нішу в житті місцевої громади, прагнуть протистояти викликам, що постали перед ними, окреслюють шляхи свого подальшого існування й визначають нові напрями та форми надання культурно-освітніх, інформаційних та дозвілєвих послуг.

Протягом 2017 року мережа дитячих бібліотек Рівненщини збереглася, включаючи в себе 19 районних та міських бібліотек для дітей. Однак, дві дитячі книгозбірні втратили свій статус районних, оскільки в області публічні бібліотеки ОТГ створюються за різними моделями організації.

Як їм жилося в новостворених об'єднаних територіальних громадах упродовж першого року роботи?

20 квітня 2017 року відповідно до рішення сесії Радивилівської міської ради від 23 березня 2017 року № 223 Радивилівська районна бібліотека для дітей ввійшла до Радивилівської ОТГ як міська дитяча бібліотека-філія Радивилівської центральної бібліотеки міської централізованої бібліотечної системи, змінивши при цьому своє місцезнаходження та знач-

но зменшивши загальну площу приміщення. Процес влиття в об'єднану громаду був доволі складним, однак, незважаючи на всі труднощі, сьогодні бібліотека – культурний осередок для місцевого населення. Пріоритетними напрямками її діяльності є залучення до систематичного читання користувачів-дітей та всебічне інформаційне забезпечення культурно-просвітницької сфери, популяризація краєзнавчої літератури, національно-патріотичне та правове виховання юних громадян.

Вивчивши соціально-культурні потреби населення, бібліотекарі постійно налагоджують зв'язок з громадою через організацію культурно-мистецьких заходів, спільне проведення народознавчих свят, популяризацію творчих доробків талановитих дітей краю, організацію різноманітних майстер-класів та інтерактивних ігрових забав. Книгозбірня співпрацює із загальноосвітніми школами, міським будинком школяра, дитячим садочком «Сонечко», школою мистецтв, збільшуючи таким чином поінформованість місцевої громади про свій потенціал. Розвиток ІКТ спонукає бібліотекарів до пошуку та впровадження інноваційних форм роботи. Так, працівники бібліотеки є активними учасниками корпоративного об'єднання бібліотек для дітей Рівненщини з інформаційного наповнення веб-сайту «Бібліоігротека», ініційованого Рівненською обласною бібліотекою для дітей. Упродовж останніх двох років ними створено 8 розвиваючих ігрових ресурсів: кросворди «Великий чародійник Л. Глібов», «Пори року», «Інтернет», «Творчість Лесі Українки»; вікторини «Історія мого краю», «Рослини мого краю», «Мандруючи селами Радивилівщини», літературний пазл «У Марійки Підгірянки мов із золота співанки».

Протягом року бібліотекарі активно залучали юних користувачів до різноманітних конкурсів – «Книгоманія», Всеукраїнського дитячого літературного конкурсу «Творчі канікули». У новому сучасному форматі під назвою «Book Fashion Week» пройшов Всеукраїнський тиждень дитячого читання.

В липні Радивилівська громада колоритно і цікаво святкувала Івана Купала. Бібліотекарі стали активними учасниками купальських забав, підготувавши ароматні різнотрав'яні чаї, ягідні пригощання та «молодильні» напої. Все це пропонувалося безко-

штовно, за умови, що той, хто частується, прочитає українську поезію.

Напередодні Дня Незалежності України долучилися до патріотичного комплексного проекту: оформили виставку-інсталяцію «Незалежна Україна – суверенна і єдина»; провели творчі майстер-класи й прикрасили вікна державних установ символами України та миру.

Серед позитивних факторів роботи в нових умовах бібліотекарі відмічають покращення фінансування на передплату періодичних видань (43 тис. грн) та виділення коштів на проведення ряду ремонтних робіт. Щодо матеріально-технічного забезпечення, то в бібліотеці є 6 комп'ютерів, 3 з яких підключено до Всесвітньої мережі, 1 багатофункціональний пристрій. Наприкінці 2017 року придбано ще 3 одиниці нової комп'ютерної техніки.

Проблемними питаннями, які потребують першочергового вирішення, є недостатнє комплектування бібліотечного фонду сучасними друкованими та електронними виданнями, придбання бібліотечного обладнання й меблів з метою створення комфортного середовища для користувачів. Загальна кількість працівників дитячої книгозбірні – 4 бібліотекарі, двоє з яких працюють неповний робочий день. Заробітна плата виплачується вчасно, однак надбавка за особливі умови роботи та доплата за вислугу років бібліотекарям не надається.

У смт Млинів районна бібліотека для дітей стала бібліотекою-філією для дітей та юнацтва комунального закладу «Центральна бібліотека» Млинівської селищної ради Рівненської області. Відповідно додалося обслуговування нової категорії користувачів – молоді і у порівнянні з 2016 роком кількість користувачів збільшилася на 443 особи.

Серед позитивних змін теж відмічається покращення фінансування, адже бібліотека отримала кошти на передплату періодичних видань, придбання канцелярського приладдя та регулярно заправку кольорового принтера й ксерокса.

Користувачі бібліотеки обслуговуються безкоштовно, а також до їхніх послуг – година безоплатного доступу до інтернет-зв'язку. Гостро стоїть проблема укомплектування повно-

цінного штату бібліотеки, оскільки із 4 працівників залишився один бібліотечний фахівець. Щодо заробітної плати, то окрім посадового окладу нараховується надбавка за особливі умови роботи в розмірі 15% посадового окладу.

Аби не виникло вакууму внаслідок руйнування професійного контакту, обласна бібліотека для дітей здійснює методичний супровід усіх дитячих бібліотек області, зокрема й тих, що увійшли до об'єднаних громад. Так, у 2017 році відбувся обласний семінар на тему «Через гру – до бібліотеки і книги», семінар-практикум «Корпорація «Бібліоігротека: стан і перспективи розвитку», проведено стажування для новопризначених колег з смт Гоща, м. Рівне, м. Вараш.

За дорученням управління культури і туризму облдержадміністрації спеціалісти відділу комплектування фондів та каталогізування документів РОБД здійснювали розподіл книг, придбаних за «Програмою підтримки книговидання, сприяння книгорозповсюдженню та популяризації історичних досліджень у Рівненській області на 2015-2017 роки», а це 2513 примірників документів, які було розподілено між 45 бібліотеками ЦСПШБ, ЦБС та ОТГ.

Звичайно, жити в часи змін завжди нелегко. Реорганізація принесла і плюси, і мінуси. Та якщо бібліотекарі віритимуть в успіх, намагатимуться втілювати свої задуми, шукати компроміси, передбачати запити сучасних користувачів – вони будуть потрібними і затребуваними, а бібліотеки стануть тим майданчиком, що об'єднує громаду.

Валентина Юхимівна ЧЕРНОУС,
директор Хмельницької ОБД ім. Т.Г. Шевченка

НАДАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Третій рік адміністративно-територіальної реформи на Хмельниччині. Який же результат? На території області згідно рішенням сесії обласної ради планувалось утворення 54 спроможних об'єднаних територіальних громад, у 13 міських та 41 – селищні та сільські об'єднані громади.

Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 р. «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Хмельницької області» планом передбачено утворення 44 громад. Наразі у Хмельницькій області утворено 41 об'єднану територіальну громаду. Як же це вплинуло на діяльність бібліотечної мережі? Станом на 01.01.2018 р. бібліотечні послуги у Хмельницькій області надають 827 загальнодоступних бібліотек: 3 обласні – обласна універсальна наукова бібліотека, обласна бібліотека для юнацтва та обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г.Шевченка, 824 публічних бібліотеки (16 центральних районних (міських), 10 центральних бібліотек ОТГ, 36 бібліотек для дітей, 44 міські бібліотеки і 718 сільських бібліотек). Мережа публічних бібліотек області за період реформи скоротилася на 46 закладів. В окремих районах ліквідовані та передані в комунальну власність окремим ОТГ центральні районні бібліотеки.

В області бібліотеки створюються за різними моделями. Наприклад, до Старосинявської селищної територіальної громади ввійшли 45 населених пунктів району (один район – одна громада). В районах, які до реформи були децентралізовані, районна бібліотека утримується за рахунок районного бюджету і виконує функції методичного центру (обробка літератури, каталогізування). Та все ж є великою проблемою те, що не вирішено питання правонаступності головної бі-

бліотеки району як методичного, координаційного центру для публічних бібліотек ОТГ. В окремих ОТГ, які не мають центральної бібліотеки, створені відділи (сектори культури), а організаційне керівництво бібліотеками, які не ввійшли в ОТГ, покладено на фахівців відділу освіти, культури. Спільно з головами ОТГ відділами культури складаються договори на співробітництво в бібліотечній діяльності (методичне забезпечення, організація фондів, розподіл літератури за державними програмами).

Суттєвих змін зазнала і мережа дитячих бібліотек області. Станом на 01.01.2018 р. існують такі моделі спеціалізованих бібліотек для дітей: 1 обласна, 2 міських, 5 селищних, 2 сільських ОТГ, 12 районних, 14 міських, 1 сільська. Перестали діяти 4 бібліотеки для дітей. Змінили свій статус в основному районні бібліотеки для дітей. 7 із них стали селищними та міськими. 1 бібліотека – Летичівська бібліотека для дітей селищної ОТГ стала окремою юридичною особою у 2016 р. і до сьогодні має підтримку громади. Тут придбано комп'ютерну техніку, стільці та інші предмети.

Методичне забезпечення з питань обслуговування дітей поки що надають бібліотеки для дітей, які залишилися на території громади або району. Не просто складаються відносини з тими бібліотеками, які не мають спеціалізованої дитячої бібліотеки на території ОТГ, тому загальне методичне керівництво з питань обслуговування дітей здійснює обласна бібліотека. На сайті бібліотеки розміщені всі рекомендації з організації роботи бібліотек в умовах ОТГ. Розроблено систему підвищення кваліфікації:

- семінари;
- дні керівника;
- скайп-консультації;
- вебінари;
- школа професійної майстерності;
- онлайн-школа, яка включає всі категорії працівників;
- ІТ в бібліотеці для дітей.

На семінари та дні керівника крім завідувачів районними, міськими та селищними бібліотеками для дітей запрошуються представники з центральних бібліотек ОТГ, а також фахівці відділів культури. Працює Школа професійної майстерності, учасниками якої є сільські бібліотекарі, в тому числі і з бібліотек-філій ОТГ.

Пріоритет на території області щодо надання методичної, практичної та консалтингової допомоги з питань обслуговування дітей, належить обласній бібліотеці для дітей. Адже 25% від загальної кількості читачів області складають діти, і, крім дитячих бібліотек, обслуговують їх 36 міських та 718 сільських бібліотек, які потребують кваліфікованої допомоги.

У бібліотеках усіх рівнів користувачам-дітям надаються якісні інформаційні послуги. Надається доступ до мережі Інтернет. Усі дитячі бібліотеки мають сайти і блоги. Бібліотеки активно популяризують літні читання, формують кола читання для всіх вікових категорій читачів-дітей. Бібліотеки для дітей набувають великої популярності серед батьків, адже разом зі своїми дітьми вони можуть взяти участь в роботі студій, проектів. Для дітей в сучасних бібліотеках надаються наступні послуги:

- видача сучасних книг, періодичних видань;
- школи комп'ютерної грамотності;
- відвідування креативних зон;
- вивчення іноземної мови;
- консультації в психологічній службі;
- можливість брати участь у заходах.

Бібліотеки розширили співпрацю з різними нетиповими організаціями в рамках проектів. Так, Понінківська бібліотека для дітей селищної ОТГ співпрацює з футбольною командою, секцією тхеквондо в рамках програми «Хто спортом займається, той здоров'я набирається». У рамках програми проводяться уроки здоров'я, спортивні свята, профілактичні заходи «За майбутнє без СНІДу», «Скажи «ні» наркотикам». А ще дітям подобається випробувати свої фізичні можли-

вості у марафоні «Ми – за здоров'я», акції «Молодь обирає здоров'я». Програма є дієвою і необхідною, адже допомагає дітям у виробленні звичок здорового способу життя.

Цікавим є досвід Базалійської селищної бібліотеки для дітей. Працівники бібліотеки використали приїзд молоді з Америки до селища Базалія – дітей та онуків емігрантів. Так було створено Клуб вивчення англійської мови, де американські гості стали волонтерами бібліотеки. Вони розробили спеціальну методику з вивчення англійської мови. Навчання проходить з використанням сучасних форм: перегляд англійських фільмів, віртуальні екскурсії, флеш-моби, ігрові заняття, читання книг мовою оригіналу. Найбільше дітям подобаються ігрові заняття: «Подорож в Америку» (знайомство із звичаями і традиціями континенту), «Вулиця» (вивчення правил поведінки пішоходів на вулиці), «Художнє оформлення» (підготовка ілюстрацій до англійських творів). Волонтери познайомилися з корисними ресурсами, підготували презентації та інтелектуальні завдання. Знання англійської мови для дітей села – це прекрасна нагода, тим більше від волонтерів – носіїв мови.

Антонінська бібліотека для дітей Антонінської ОТГ – центр краєзнавчих інновацій. Створено бібліотечний туристичний маршрут селищем Антоніни. Екскурсії проводить бібліотекар дитячої бібліотеки разом із читачами для дітей шкіл, літніх таборів, гостями з Польщі. Бібліотека також активно співпрацює з польськими волонтерами та мистецтвознавцями зі створення музею Потоцьких. Адже саме ця відома родина залишила в Антонінах багато ошатних будівель та палац.

Кам'янець-Подільська міська бібліотека-філія для дітей № 6 – активний учасник Всеукраїнського поетичного фестивалю «OPEN-Поділля». Бібліотеки для дітей працюють у багатьох різноманітних проектах. Я зупинилась тільки на деяких.

Отже, реформа не зменшила обертів бібліотек, а навпаки спонукає діяти активніше та відстоювати свою необхідність. Дякуючи спільним зусиллям та підтримці обласної організації профспілки працівників культури, обласної бібліотеки для

дітей ім. Т.Г. Шевченка, відстояли Полонську бібліотеку для дітей, спільно з НБУ для дітей, обласною бібліотекою та обласною організацією профспілки працівників культури – Славутську районну бібліотеку для дітей.

Попереду нас чекає ще багато змін, адже має завершуватися адміністративно-територіальна реформа. Прогнозуються зміни районів та наступні етапи реформи щодо великих міст та обласного центру.

Наталія Анатоліївна ГАГАРИНА,
*завідувач бібліотеки ім. А.П. Чехова КУ «ЦБС для дітей»
м. Маріуполя*

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА – ТЕРИТОРІЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Діяльність бібліотек у сфері культури змінювалася протягом ХХ століття під впливом економічних, політичних, соціальних трансформацій у країні. На сучасному етапі соціокультурна діяльність бібліотек є синтезом попереднього культурно-історичного досвіду та новітніх інноваційних тенденцій. У ХХІ столітті одними із пріоритетних завдань, які постають перед суспільством, є забезпечення вільного доступу усіх громадян до інформації, культурних та історичних цінностей, збереження національної пам'яті. Наразі сучасна бібліотека – інформаційний та культурно-дозвілєвий центр, який бере активну участь у житті громади. Світові тенденції до глобалізації, зміни економічних, політичних та культурних векторів України мають вплив і на бібліотечну діяльність. З'являються нові види бібліотек, які мають оновлені або видозмінені функції, принципи організації роботи, інший, нетрадиційний, зовнішній та внутрішній вигляд. Бібліотеки не тільки надають доступ до інформації, але й допомагають у її пошуку, обробці, сприяють духовному та інтелектуальному розвитку, самоосвіті громадян країни, вирішують проблеми соціалізації, національно-патріотичного відродження, правової, екологічної освіченості населення.

Необхідно зазначити, що для українських бібліотек різних типів характерною є низка спільних проблем:

- падіння престижу бібліотек, особливо в умовах конкуренції з можливостями, які надають мережа Інтернет, коворкінг-центри, хаби з достатнім технічним забезпеченням (комп'ютерами, мультимедійними дошками, екранами, ігровими консолями та ін.);

- втрата інтересу громадськості до систематичного читання з паперових носіїв;
- недостатність фінансування;
- відсутність оновлення дизайну бібліотек, які повинні ставати комфортними та привабливими вільними просторами з відкритими фондами, сучасними меблями, обладнані з урахуванням потреб людей з обмеженими можливостями.

Вивчаючи досвід соціокультурної діяльності бібліотек України, слід зауважити, що нові суспільні завдання потребують активних та креативних кроків від бібліотек та бібліотекарів. Існує тенденція тісної співпраці бібліотечних установ із органами влади, громадськими організаціями, соціальними службами. Для того, щоб бути актуальною та конкурентоспроможною в умовах стрімкого розвитку суспільства, бібліотека повинна працювати та змінюватися разом із громадою, розуміти, задовольняти її нові інформаційні потреби, а інколи й передбачати потреби громади. Бібліотека може стати стабільним партнером в соціально-економічному розвитку району або цілого міста, надаючи значну інформаційну підтримку місцевим, регіональним цільовим програмам, працюючи в партнерстві з органами влади, громадськими організаціями, соціальними службами. Так, враховуючи зарубіжний досвід, бібліотеки стають місцевими центрами з надання послуг у сфері охорони здоров'я, туризму, навчання населення комп'ютерним навичкам, фінансовій та юридичній грамотності; осередками підтримки підлітків, молодих сімей, людей з обмеженими можливостями. Як приклад, можна розглянути позитивний досвід роботи Централізованої бібліотечної системи для дітей м. Маріуполя.

Завдяки реалізації проекту «Цифрова бібліотека» на базі Центральної дитячої бібліотеки та бібліотеки ім. А.П. Чехова почали працювати Молодіжні Центри, відкриті Маріупольською Спілкою Молоді у співпраці з Комунальною установою «Централізована бібліотечна система для дітей» та за під-

тримки Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ. Робота Центрів спрямована на створення комфортної, безпечної платформи для молоді, де вони могли б цікаво та змістовно проводити вільний час, спілкуватися, безкоштовно отримувати нові знання та вміння. Молодіжні Центри були оснащені сучасними па-летними меблями, мультимедійними дошками, планшетами, проекторами, фотокамерами, рідерами для читання і новими сучасними книжками.

З молоддю працював психолог, спеціаліст з фітодизайну, професійний фотограф та спеціаліст зі здорового способу життя. Підлітки та молодь із задоволенням відвідували заняття з арт-терапії, ландшафтного дизайну, тренінги. На заняттях з фото-відео майстерності відвідувачі Молодіжного центру навчилися створювати, обробляти фотографії й відеоролики, в яких самі виступали в ролі акторів, операторів та режисерів. П'ять відео-робіт висвітлюють гострі соціальні проблеми:

- толерантне ставлення до людей різних соціальних статусів та національностей;
- протидія булінгу;
- відповідальне ставлення до екології міста та району;
- допомога людям, які потрапили у складні життєві обставини.

Завдяки роботі «Лабораторії молодіжних ініціатив» активні молоді люди навчилися створювати грантові проекти, спрямовані не тільки на задоволення потреб сучасної молоді, але й мають велике соціальне значення.

Так, відвідувачі Молодіжного Центру, який працює на базі дитячої бібліотеки ім. А.П. Чехова, розробили та реалізували грантовий Art-проект «Вміємо, вчимо, створюємо!». Бібліотекарі навчили молодь створювати роботи в техніці декупаж, шити м'які фетрові іграшки, «вирощувати» дерева-топіарії з атласних стрічок, гофрованого паперу та ін. А наступним кроком проекту були майстер-класи, під час яких підлітки навчали дітей молодших класів, дітей з обмеженими можливостями

та дітей-переселенців опанованим навичкам. Такий проект не тільки стимулював творчий розвиток підлітків та дітей, але й був своєрідним «містком» між поколіннями, підкреслив важливість толерантного ставлення для кожної особистості та став поштовхом до другого грантового Art-проекту. Для дітей, які проходили лікування в Обласному дитячому кістково-туберкульозному санаторії, під час майстер-класів молодь шила м'які іграшки. Особливо зворушливим було для підлітків дарувати маленьким дітям власні поробки. Тому проект отримав назву «Добрі іграшки».

Третій грантовий проект полягав у наступному – молодь ініціювала встановлення велосипедних парковок для активних підлітків. Конструкції, створені у вигляді хлопчиків та дівчаток, не тільки прикрашають ззовні бібліотеку, а й виконують дуже потрібну функцію – відповідають принципам гендерної рівності.

Проект «Smart Windows, або Інтерактивні вікна» – це створення креативної зони відпочинку, спілкування та розваг, повернення уваги громади до Молодіжного Центру та цифрової бібліотеки.

Після проведеного опитування було закуплено літературу, яка відповідає потребам та смакам підлітків. Завдяки цьому проекту електронна бібліотека була розташована на вікнах. Так з'явилося «наукове вікно» (книжки та QR-коди на посилання на сайти і повнотекстові видання з різних галузей знань), вікно «хобі» тощо. На підвіконнях були розташовані книжкові виставки відповідної тематики. Зону біля вікон було облаштовано м'якими сидіннями-подушками, які самостійно шили підлітки. Спеціально підібрані рослини у гарних декоративних горщиках не тільки створюють чудову атмосферу, але й стимулюють дівчат та хлопців дбайливо та відповідально ставитися до усього живого. Вікна прикрашають не тільки квіти, але й декоративні ящички з матеріалами для рукоділля. Необхідно зазначити, що завдяки таким грантовим проектам бібліо-

тека поступово змінила свій зовнішній та внутрішній вигляд, через висвітлення подій у СМІ отримала додаткову рекламу, в бібліотеці з'явилися інструменти та матеріали для проведення майстер-класів. Громада Приморського району м. Маріуполя упевнилася, що бібліотека – сучасна організація, яка постійно розвивається та вміє задовольняти культурні, соціальні потреби мешканців району.

Сучасний світ надзвичайно активно і стрімко змінюється. Зміни відбуваються і в людях. Спостерігаючи за потребами молоді, спілкуючись із ними, бібліотекарі виявили низку тем, які хвилюють молодих людей і є актуальними у їхньому житті. Але не з кожною проблемою молодь може впоратися самостійно. Саме для допомоги, для надання поштовху та вироблення певних навичок, у дитячій бібліотеці ім. А.П. Чехова з 2018 року для відвідувачів Молодіжного Центру бібліотекарі проводять цикл тренінгів за темами: «Бути здоровим – модно!», «Усі ми різні, але усі ми рівні», «Бажай та реалізуй», «Тімблдінг», «За життя без сміття», «Емоції», «Як стати лідером?», «Професія, яку обираєш». Такі тренінги спрямовані на розвиток лідерських якостей, навичок спілкування, профорієнтацію, гендерну рівність, командоутворення та формування активної життєвої позиції у молоді. Завдяки успішному поєднанню різнопланових завдань, зміні стало го та комфортного оточення, залучення кожного в активну проектну роботу, чергуванню вправ та розминок відвідувачі Центру отримують нову інформацію, самостійно опрацьовують її, мають можливість вільно виражати свої думки та обмінюватися з іншими отриманими знаннями. Молодь вчиться вести діалог та знаходити компромісні рішення в межах колективу, логічно структурувати та формулювати публічні виступи, використовувати власні художні та акторські здібності під час створення презентації.

Також для відвідувачів Молодіжного Центру працівники дитячої бібліотеки ім. А.П. Чехова розробили цикл вірту-

альних подорожей Travel-тур «Країни та континенти». Мета заходів – знайомство підлітків із традиціями, культурою, мовними особливостями інших країн, формування поваги до різних культур. Для цього в кожному турі використовуються відео-презентації, музичний супровід, конкурсно-пізнавальна програма та майстер-клас. Наприклад, подорожуючи Північною Америкою, дівчата та хлопці дивилися відео-презентації про життя корінного населення, розфарбовували обличчя і руки традиційними візерунками, створювали і приміряли головні убори індіанців, власноруч робили своєрідний амулет – ловця снів, який за повір'ям захищає сплячого від злих духів та відганяє погані сни. У бібліотеці проводяться перегляди та обговорення соціальних відео-роликів і фільмів на теми гендерної рівності, булінгу, загальнолюдських цінностей, толерантності, взаємодопомоги. Для дівчат є актуальними майстер-класи з виготовлення прикрас, іграшок-амігурумі, кавових іграшок, бісероплетіння.

Необхідно зазначити, що наразі Молодіжний Центр на базі дитячої бібліотеки ім. А.П. Чехова є вільним та відкритим простором для підлітків та молоді, які спілкуються, слухають музику, читають, беруть участь в літературних зустрічах із відомими українськими письменниками. З відгуків хлопців та дівчат, які відвідують Молодіжний центр, їм бракувало місця, де вони могли б зустрічатися, разом передивлятися фільми або влаштовувати тематичні вечірки. Як з'ясувалося, сучасні підлітки дуже полюбляють грати в різноманітні настільні ігри, але для цього потрібен простір та команда. Молодіжний центр у бібліотеці став саме тим об'єднуючим місцем, де молоді приділяють багато уваги, розуміють їхні потреби, завжди допомагають у реалізації ідей.

Непрості реалії сьогодення змушують бібліотеки швидко розвиватися, еволюціонувати відповідно до змін у потребах населення. Сьогодні вони демонструють мобільність, здатність відповідно реагувати на зміни макросередовища. Дитя-

чим бібліотекам міста вдалося підтвердити свою необхідність суспільству і на практиці довести, що це життєздатний унікальний соціальний інститут. Саме бібліотеки стають комфортними просторами для навчання та дозвілля, забезпечують можливість вільного та відкритого спілкування, яке сприяє гармонізації суспільства.

Валентина Дмитрівна ЧІКА,
директор Закарпатської ОДЮБ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ БІБЛІОТЕК ЗАКАРПАТТЯ ДЛЯ ДІТЕЙ У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Модернізація, вдосконалення діяльності бібліотек для дітей є постійним і безперервним процесом. За останні роки бібліотеки адаптувалися до нових вимог часу і виживають тільки завдяки тому, що стали орієнтуватися на потреби своїх користувачів.

Сьогодні наявність комп'ютера в бібліотеці для дітей – уже навіть не завтрашній, а вчорашній день. Технічне оснащення у центральних бібліотеках для дітей області – це 41 комп'ютер, 30 одиниць копіювально-розмножувальної техніки та 7 мультимедійних засобів. Доступ до мережі Інтернет мають 17 бібліотек для дітей, Wi-Fi – Закарпатська ОДЮБ, Ужгородська ЦМДБ та бібліотека-філія № 2 Ужгородської МЦБС.

З метою інформаційної підтримки освітнього середовища, найбільш повного задоволення попиту на інформацію, соціокультурних, самоосвітніх і дозвілєвих потреб користувачів бібліотеки для дітей створюють власні сайти, блоги та електронні бібліографічні продукти, організовують навчальні Інтернет-центри, розповсюджують краєзнавчі ресурси та навчають дітей основ інформаційної культури. В Закарпатській ОДЮБ, Мукачівській та Ужгородській ЦМДБ запроваджено програми навчання комп'ютерної грамотності для дітей. Створені умови для задоволення інформаційних потреб користувачів, забезпечення їх вільного доступу до світових інформаційних ресурсів для навчання, спілкування, інтелектуального та творчого розвитку.

З кожним роком книгозбірні для дітей збільшують свою присутність у блогосфері, соцмережах та соціальних сервісах, для

анонсування важливих подій, бібліотечних акцій, просвітницьких заходів, розміщують створені відеоролики, мультимедійні презентації тощо. Незважаючи на наші реалії, досить успішно ведуть свої блоги 13 бібліотек для дітей Закарпаття, тому й не дивно, що сьогодні бібліотечні працівники заповнюють бібліотечними блогами віртуальний простір. Адже блог – це ще одна можливість для реклами бібліотек та їх сервісів.

Комп'ютеризація бібліотек дозволяє застосовувати нові форми роботи – медіаподорожі, електронні презентації, зустрічі з письменниками через скайп. Яскравим прикладом була скайп-зустріч з письменницею Віталією Савченко з Івано-Франківська, під час якої відбулося знайомство з її книгою «Сім'я Чарівників». Активно спілкувалися з автором учні Ужгородської ЗОШ I-III ст. № 20 – лицей «Лідер». Батьки згодом придбали за підписом авторки 30 примірників даної книги.

У травні цього року в Ужгороді та Мукачеві проходив культурний форум «СлободаКульт». В рамках проекту до Року культурної спадщини в Європі проводився міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття». Кращі листівки дітей Закарпаття презентуватися у Харківській ОБД, а роботи талановитих дітей із Слобожанщини прикрашали фойє Закарпатської ОДЮБ. Завершальним етапом стала скайп-зустріч дітей-читачів Закарпатської ОДЮБ та Харківській ОБД, під час якої відбулося визначення переможців.

Інформаційні потреби користувачів за останні роки змінилися, що змусило модернізувати перелік інформаційних продуктів та послуг. Закарпатська ОДЮБ має досвід у створенні віртуальної виставки засобами Thinglink – це сервіс, який дозволяє додавати інтерактивні посилання, аудіо-, відео-, фотопосилання на статті і тексти на будь-які фотографії і перетворювати їх у більш інформаційні елементи. Варті уваги для дітей та підлітків виставки «Коні – герої художніх творів», «Квітне

сакура над Ужем», краєзнавча виставка-рейтинг «Книжкове дерево» за підсумками обласного соціологічного вивчення «Краєзнавча книга в полі зору читання дитини», «Як пройти у казку», «Мистецтво жити разом» (Толерантність в художній літературі). Віртуальні виставки є однією з важливих форм у роботі бібліотеки з просування читання серед підростаючого покоління.

Закарпатська ОДЮБ є учасником створення проекту «Перша українська дейзі-бібліотека», основною метою якого є створення бази аудіо книг для людей з вадами зору. Наразі координатору проекту в Закарпатській області передано підготовлені працівниками бібліотеки чотири аудіокниги Олександра Гавроша з дотриманням всіх вимог щодо створення.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотек, особливо для дітей, є питання оформлення інтер'єру, пошуку фірмового стилю, естетичної організації бібліотечного середовища, створення комфорту. Формуючи бібліотечний простір, працівники бібліотек враховують особливості та інтереси дітей та підлітків. У дитячих книгозбірнях області створено рекреаційні зони для читачів із зручними для відпочинку і читання меблями: столиками, кріслами і диванчиками (Свалявська, Рахівська, Міжгірська, Іршавська РДБ, Мукачівська, Ужгородська ЦМДБ та бібліотека-філія № 2 Ужгородської ЦБС). У цих зонах є куточки інтелектуального відпочинку, де можна розгадати кросворд, пограти в шахи, познайомитися зі свіжими номерами журналів і газет.

Бібліотеки для дітей приділяють значну увагу організації та проведенню різноманітних культурно-просвітницьких заходів, які сприяють розширенню кола пізнавальних читацьких інтересів; інтелектуальному та культурному розвитку дітей та юнацтва, реалізації їх творчих здібностей, проведенню змістовного дозвілля. В соціокультурній роботі з дітьми з'явилися нові форми: літня альтанка з книгою, літературний пінг-понг, бібліофреш, айс-стопер, бібліоквест тощо. Нові формати спіл-

кування, творчі акції, майстер-класи – усе це дуже подобається юним відвідувачам.

Працівники Виноградівської РДБ активізували творчий пошук нових форм роботи із залучення користувачів до бібліотеки та розширення кола партнерів бібліотеки. Щороку протягом літа на центральній площі міста Виноградівська РДБ організовує роботу виїзної читальної зали «Бібліо-ТЕРРА, або Літня територія читання». Робота читальної зали здійснюється за окремим планом та обліковується в окремому щоденнику. Заходи, що проводяться, завжди цікаві для дітей. Під час роботи читального залу діти окрім читання книг можуть багато чому цікавому навчитися, взявши участь у майстер-класах, іграх, конкурсах.

Мукачівська ЦМДБ у міському парку ім. Кузьми Скрябіна провела PR-акцію «Бібліотечний пікнік» для юних мукачівців. Вони дегустували «Бутерброди багатшарові», «Салат інформаційний», «Асорті казкове», «Шашлик Всезнайка», «Грінки літературні», «Фреш мистецький» та «Бібліодесерт».

У березні 2017 р. на Закарпатті урочисто стартував Всеукраїнський тиждень дитячого читання «З книгою у майбутнє!». Працівники книгозбірні організували низку інтерактивних заходів: майстер-клас, виставку-кросворд, казковий квест, автограф-сесію від улюбленого письменника, фест-лотерею, літературно-театралізоване дійство, презентацію нової книжки Василя Шкірі «Шаркань», творчі зустрічі та Всеукраїнську благодійну акцію «Серце до серця». На честь відкриття Тижня вперше прозвучав «Гімн читачів» (слова – Л. Повх, музика – К. Попович-Лабик).

Захопила малечу креативна виставка квест-кросворд «Читаємо! Знаємо! Відгадуємо!», яку представила Мукачівська ЦМДБ. Діти здійснили мандрівку доріжками казкових героїв. Для успішного вирішення завдань була організована виставка-відповідь «Книги, які допоможуть...».

Літературно-театралізоване дійство відбулося у формі літературного бюро розшуку «ЦІЛКОМ ТАЄМНО. Досьє на літературних героїв». Розкрито справи на героїв сучасних закарпатських авторів: Галину Малик, Лідію Повх, Василя Густа, Василя Шкіра, Ольгу Тімофеєву, Олександра Гавроша, Дмитра Кешеля. Чудові інсценізації уривків за їхніми творами виконали наші читачі - учасники театральної студії «Бавка» обласного театру ляльок.

Бібліотечні працівники беруть участь у грантових проектах, завдяки яким вони отримують додаткове фінансування на облаштування своїх приміщень. Завдяки грантовому проекту угорського фонду «Bethlen Gábor Alap» (Угорщина) для спеціалізованих бібліотек для дітей Виноградівської ЦБС придбано стелажі та столи для читальних залів.

У рамках проекту «Сокоти свій Варош» (Бережи своє місто), впровадженого Міжнародною організацією з міграцій (МОМ) за фінансуванням Європейського Союзу на базі бібліотеки-філії № 2 для дітей Ужгородської ЦМБС, протягом шести місяців 2018 р. було проведено чимало заходів для наймолодших та дорослих ужгородців. Метою цих заходів було згуртування громади через вирішення актуальних проблем шляхом проведення спільних заходів та формування сталої платформи громадської взаємодії.

Під час реалізації проекту відбулися засідання круглого столу з представниками органів місцевого самоврядування та громади, тренінги з правової освіти, психологічні тренінги, презентації клубів та гуртків для малечі, організовано скриньки для накопичення ідей та пропозицій. Проведено масштабні акції «Годівничка для птахів», «День чистих вулиць – рік самоповаги», еко-суботник «Життя без сміття», флеш-моб «Сокоти сакуру!», «Місто без вихлопних газів», конкурс «Секрети щасливого дому», свято «Захист дитинства у цілому світі це – місія честі, любові, добра». Велику зацікавленість та відвідуваність мали ігроклуб «Ерудит», клуб французької мови, клуб

для батьків та дітей «Країна Розвивандія», кіноклуб, гурток моделювання, гурток малювання. Все, що потрібно для роботи клубів, гуртків та проведення заходів, акцій, надавалося Міжнародною організацією з міграцій, саме тому всі заняття були безкоштовними для дітей.

Однак матеріально-технічна база бібліотек для дітей області потребує постійного оновлення та підтримки, модернізації, щоб забезпечити умови для раціонального ходу бібліотечних процесів. Реалії сьогодення змушують спеціалізовані бібліотеки для дітей швидко розвиватися, еволюціонувати відповідно до змін у потребах населення. Вони демонструють неабияку мобільність, здатність відповідно реагувати на зміни, постійно підтверджують свою необхідність суспільству і на практиці доводять, що вони життєздатний унікальний соціальний інститут. І якщо кожен на своєму місці буде робити усе, що від нього залежить, на благо країни – Україна буде процвітаючою європейською державою.

Людмила Миколаївна МИХАЛЬЧУК,
директор обласної бібліотеки для дітей
Житомирської обласної ради

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

«Головна мета навчання –
навчити обходитися без вчителя»
Ельберт Хаббард

Неформальна освіта в Україні як інноваційний освітній тренд набуває дедалі більшої популярності. Суспільство хоче бачити компетентних фахівців у державних інституціях.

Саме неформальна освіта найбільшою мірою сприяє самоосвіті й самовихованню, самовираженню та самореалізації і спрямована на розвиток додаткових навичок та умінь діяти. Така освіта здійснюється в установах під час індивідуальних та групових занять із різних напрямів і зазвичай не підтверджується наданням офіційно визнаного документа. До формалізованих структур додаткової професійної освіти примикають різні неформальні структури, які утворюються неформально і на короткий термін. Загалом, неформальна освіта може виступати як доповненням, так і альтернативою формальної освіти в навчанні. Така освіта здійснюється в закладах культури (бібліотеках, музеях), громадських організаціях та інших інституціях.

Європейська Комісія об'єднала різні освітні та навчальні ініціативи в єдину Програму навчання протягом життя (Lifelong Learning Programme). Ця програма прийшла на зміну програмам професійного та дистанційного навчання, що існували до 2006 року.

Термін «неформальна освіта» з'явився вперше наприкінці 1970-х років, коли почали говорити про «глобальну кризу освіти» у системах формальної освіти. Вперше це поняття було

введено в книзі американського педагога й економіста Філіпа Кумбса під назвою «Світова освітня криза: системний підхід». В Європі перші формати неформальної освіти в їх сьогодиньньому розумінні з'явилися у Швеції. Проблеми із розумінням важливості та ефективності неформального навчання призвели до декларування у 1996 році теми «освіти впродовж всього життя» на рівні Організації Безпеки і Співпраці в Європі.

Закон України «Про освіту» визначає неформальну освіту як освіту, що здобувається за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

У змісті неформальної освіти як складової освіти упродовж життя виокремлюють три основні компоненти: навчання грамотності в широкому сенсі (функціональна, соціальна, комп'ютерна тощо); професійне навчання (професійна підготовка, підвищення кваліфікації); загальнокультурна освіта, не пов'язана із трудовою діяльністю.

Необхідність упровадження «освіти впродовж життя» була зумовлена, в першу чергу, зрушеннями на початку XXI століття в усіх сферах життя, пов'язаними зі змінами в технологіях. Вплив технологій радикально змінив і характер бібліотечної роботи, а також використання бібліотечного простору, що в цілому змінило уявлення користувачів про бібліотеку. Стали з'являтися успішні моделі бібліотек: медіатеки, коворкінги, культурні хаби. Цей процес в Україні ще не охопив більшість книгозбірень, але зміни стрімко відбуваються. На жаль, персонал бібліотек переважно не підготовлений до роботи в нових умовах. З огляду на це, неформальна освіта у процесі формування професійної компетентності бібліотечних кадрів визначається інноваційністю.

Залучення бібліотекарів до неформальної освіти через екскурсійні тури, освітній туризм, стажування, спеціалізова-

ні конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекторії, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, створення та послуговування мережевими бібліотеками, Інтернет-сервісами та цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, організацію спільної діяльності, секцій, гуртків, клубів, волонтерську діяльність, культурні ініціативи, театри, колективи художньої самодіяльності, вуличні університети, діалогові групи, публічні дискурси, участь у громадських рухах та організаціях, дистанційне навчання, онлайн навчання, курси для отримання нової професії, виїзні заняття, «компенсаційні програми», спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини та забезпечують низку переваг: розвивають почуття успіху від власних досягнень, впевненість, спроможності самостійно розв'язувати завдання різного рівня складності.

Бібліотека – це місце з'єднання ресурсів, тут перетинаються інформація, технології, освітні потреби, соціальна активність. У сучасному динамічному світі з нестримним темпом змін та інновацій бібліотекарям доводиться сприймати інформації більше та теж відчувати себе новаторами. Ми не тільки маємо впроваджувати інновації для вдосконалення бібліотечних послуг та реагування на зміни, що відбуваються навколо нас, але й швидко адаптуватися до інформаційних запитів наших користувачів.

Для реалізації перетворень у сучасні інформаційно-культурні центри та впровадження інновацій необхідна наявність кваліфікованого і мотивованого персоналу з високим рівнем відповідальності, здатного критично мислити.

Що означає бути бібліотекарем сьогодні? Мати комунікаційні навички і високий рівень освіченості для обслуговування користувачів. Бути каталогізатором, володіти цифровими компетенціями для роботи з фондом та поширенням інформації в Інтернеті. Бути медіаграмотним, застосовувати веб-технології для професійного спілкування і навчання. Навчатися PR-тех-

нологіям, бути менеджером бібліотечних соціокультурних програм, творчим та креативним, проводити соціологічні дослідження, займатися аналітикою. Відкритість, вихід на широку аудиторію вимагають від бібліотекаря високої мовної, етичної культури. І цей список можна продовжувати.

Бібліотечна діяльність ускладнюється, стає багатогранною. Характерна особливість сьогодення — бібліотекар повинен постійно вчитися, щоб встигнути за змінами. Тому зараз у бібліотеках набуває поширення неформальна освіта як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку. Вона передбачає урахування конкретних освітньо-культурних потреб бібліотечних працівників.

Система безперервної освіти на робочому місці повинна мати випереджаючий і розвиваючий характер навчання. Потрібно враховувати і приймати неформальні, випадкові перетинання навчання і діяльності, заохочувати випадки трансформації формальних знань в неформальні. Один із шляхів досягнення цього — створення середовища спільного навчання, де формальне і неформальне уживається між собою.

Правильно вибирати форми та методи неформальної освіти, нарощувати і розкривати професійні компетенції співробітників можливо тільки при наявності системи розвитку персоналу, за допомогою якої відбуваються наступні процеси:

- оцінювання професійного та особистісного рівня співробітників;
- визначення їх потреб у навчанні;
- мотивація персоналу;
- вибір методів навчання і контроль за засвоєнням знань;
- організація навчальних і контрольних заходів;
- аналіз результатів для подальшої роботи.

Слід зазначити, що зворотний зв'язок від працівників служить поліпшенню неформального навчання. Навчання у групі передбачає цілий ряд контактів усередині колективу, вимагає

ідеально налагоджених комунікацій між керівництвом та співробітниками. Здорова довірча обстановка мотивує на успішне навчання і підвищення свого професійного рівня. Важливу роль також відіграє те, як і за рахунок чого реалізується навчання – найдієвіші методи поєднують у собі участь різних людей і наявність багатофункціональних інструментів. Неформальне навчання вимагає запрошення до співпраці досвідчених фахівців різних напрямів діяльності: менторів, коучів, майстрів, практиків.

Сьогодні бібліотекарі Житомирської обласної бібліотеки для дітей користуються перевагами професійного розвитку. На заняттях постійно діючого факультативу з комп'ютерної грамотності вони навчаються роботі з набором додатків для соціальних мереж, інструментами публікації подій, користуватися онлайн-сервісами для створення бібліотечної реклами. Таке навчання дозволяє сфокусувати увагу на розвитку цифрових компетенцій, економити час на бібліотечні процеси.

Сучасні інформаційні технології дозволяють змінити підходи до підвищення кваліфікації, зробивши акценти на самостійному навчанні, різноманітності, інтерактивності. Сьогодні все частіше йдеться про формування персонального освітнього простору, адже будь-який співробітник має вільний доступ до відкритих джерел інформації, може спілкуватися з колегами з інших регіонів, брати участь у віртуальних заходах.

Безліч безкоштовних можливостей для самоосвіти пропонує Інтернет – від онлайн-інструментів до курсів, семінарів, лекцій та вебінарів. Це освітні та інформативні безкоштовні ресурси для студентів, викладачів, фахівців різного напрямку, які зацікавлені у особистому професійному розвитку. Наприклад, Прометеус (Prometheus) – масові відкриті безкоштовні навчальні онлайн-курси для професійного розвитку. Курси охоплюють великий спектр інноваційних тем, викладачами є фахівці з великих університетів світу. Ресурс доступний цілодобово для зручного, самостійного навчання протягом неви-

значеного терміну. По закінченні курсів слухачі можуть отримати сертифікат про навчання.

В практику підвищення кваліфікації бібліотекарів увійшло професійне спілкування «Тижневе бібліоперезавантаження». Метою цих заходів було розкриття професійного «простору» всіх працівників – від керівної ланки до бібліотекаря. Головна відмінність цієї форми від семінару чи тренінгу – відсутність строгих рамок. Кожен самостійно вибирав тему, прагнучи показати власну обізнаність, щось нове, нетрадиційне. Все найцікавіше відбувалось під час обговорення теми, коли виникала дискусія, інколи піднімаючи складні питання. У результаті бібліотекарі вчилися розвивати свою цікавість і ентузіазм, досягати взаєморозуміння, працювати разом і практикувати особисте прийняття рішень, що є важливим кроком до розвитку особисті, соціальних та професійних навичок, мотивації, ініціативи, творчості, толерантності, адекватного сприйняття критики та впевненості у собі.

Неформальній освіті як важливій складовій професійного зростання бібліотекарів потрібно приділяти більше часу та уваги. Хоча важко виміряти безпосередній результат неформальної освітньої діяльності, але можна бачити послідовну картину прогресу, досягнутого бібліотекарями безпосередньо на робочому місці. Головний же результат неформальної освіти – здатність до самооцінки, яка сама по собі може бути метою неформальної освіти. Досліджуйте, вчіться, набувайте нових компетенцій та навичок, щоб рухатися вперед з упевненістю!

У перспективі подальшого розвитку неформальної освіти бібліотекарів актуальною залишається проблема визначення умов, що забезпечать ефективність формування професійної компетентності, та розробка моделей інтеграції видів освіти у бібліотечний простір, які допоможуть досягти актуальних освітніх результатів через взаємодію та інтелектуальний обмін.

Анна Іванівна БАРДАШЕВСЬКА,
директор КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей
ім. Дніпрової Чайки» Херсонської обласної ради

ЯК НЕ ВТРАТИТИ ЧИТАЧА-ДИТИНУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ? ПРАГНЕННЯ І РЕАЛЬНІСТЬ

В умовах активного самовизначення громад на шляху впровадження адміністративних реформ змінюються усталені владні структури, соціальні інституції та статутні завдання закладів, зокрема культури. Процес перетворень адміністративно-господарського устрою та гуманітарної сфери ще далекий від завершення, але вже наразі є очевидним, що мережу спеціалізованих книгозбірень та систему бібліотечного обслуговування читача-дитини очікують кардинальні зміни.

Зрозумілим є, що мережу спеціалізованих бібліотек, які обслуговують дітей, не втримати в умовах цих змін, як і мережу публічних бібліотек в цілому. Тож основним нашим завданням є вирішення проблеми збереження належного кількісного та якісного рівня бібліотечних послуг для дітей.

На перший план виступає організація неформальної освіти для працівників публічних бібліотек об'єднаних територіальних громад (ОТГ), переорієнтації їх на актуальні форми роботи з сучасним читачем-дитиною.

Нагального вирішення потребує також проблема формування фондів публічних бібліотек, що стають основними засобами обслуговування читачів-дітей. Цю проблему на місцях нам самотійно вирішити без відповідної підтримки на державному рівні буде нелегко.

На часі вироблення нових підходів до комплектування фондів публічних бібліотек, зокрема насиченість їх сучасною книгою для дитини, які були б закріплені у відповідних розпорядчих документах, та коригування державних програм по-

повнення фондів публічних бібліотек у бік збільшення частки дитячої книги.

Ми всі добре знаємо, що робота з дитиною-читачем має свою специфіку, і успішно вона може бути тільки у тому випадку, якщо зможе стати гідним конкурентом популярним інтернет-забавкам, гаджетам, іграм тощо. І важливим є долучення працівників публічних бібліотек ОТГ до активної участі у заходах, програмах та проектах, адресованих дітям, що реалізуються спеціалізованими бібліотеками – методичними центрами, зокрема у партнерстві з освітянськими структурами, громадськістю.

Так, на Херсонщині вже одинадцятий рік поспіль реалізується обласна акція на підтримку дитячого бібліотечного волонтерського руху. З 2007 по 2012 рр. вона проходила під гаслом «Читай і стань успішним!», з 2012 по 2017 рр. – «П'ять сходинок до успіху: увімкни бібліотеку!». А з 2017р. ми вступили у нову бібліотечну п'ятирічку, девіз якої – «Мрій! Читай! Досягай!».

Суть цієї акції, нагадаю, полягає в тому, що до участі у бібліотечному волонтерському русі запрошуються діти середнього шкільного віку, які протягом року для молодших школярів та дошкільнят проводять різноманітні акції на підтримку дитячого читання. Волонтери не тільки навчають, але і навчаються самі, відвідуючи спеціальні заняття, де їм допомагають оволодівати найпростішими прийомами популяризації книги, зокрема театралізації, майстерного читання, публічних виступів, візуалізації в просуванні книги та читання. Про роботу волонтерських бригад ми можемо дізнатись із колективного блогу «Бібліотечні волонтери Херсонщини» (<https://volontery-ks.blogspot.com/>) та альбомів-літописів волонтерського руху, які ведуться кожною бібліотекою-учасницею та демонструються під час щорічних фестивалів волонтерських бригад бібліотек Херсонщини. Фестивалі є головною подією в комплексах заходів до Міжнародного дня захисту дітей, оскільки за традицією проводяться щорічно саме 1 червня.

Діти-волонтери на великій сцені демонструють набуті вміння і в театралізованій формі розповідають про найбільш цікаві події волонтерського року. Кожна бригада—учасниця Фестивалю (як правило, таких виступів щороку відбувається від 5 до 7, з тим щоб протягом п'ятиріччя кожен район і місто змогли продемонструвати свої волонтерські досягнення) отримує в нагороду добірки книг сучасних українських авторів вартістю від 2 до 10 тис. грн для поповнення фондів своїх бібліотек.

На нашу думку, нагородження бібліотек переможців в різноманітних конкурсних та фестивальних програмах книжковими добірками є найкращим подарунком і для бібліотекарів, які отримують нові можливості для своєї популяризаторської роботи, а також для читачів бібліотек, які отримують доступ до нової книги.

У нас була можливість проаналізувати склад фондів деяких районних бібліотек для дітей, і результати нас приємно вразили. Виявилось, що протягом останніх 15 років найбільш активні з них змогли отримати таким чином сумарно від 12 до 15 тис. прим. нових видань, які на 70-80% оновили склад фонду районної бібліотеки для дітей.

Тож нарікання на відсутність фінансування для поповнення бібліотечних фондів у нашому регіоні не є виправданням неналежної роботи із залучення сучасної дитини до читання. Бо головний принцип, якого дотримуємось у роботі з бібліотеками, — хто працює, той може, оскільки для нього відкриваються нові можливості.

Ще одним аспектом ефективної діяльності бібліотекаря є застосування форм роботи, цікавих сучасній дитині. Тож останнім часом багато уваги приділяємо саме переорієнтуванню бібліотекарів на інтерактивні, інноваційні форми роботи, насичені ігровими та медіакомпонентами. На допомогу бібліотекаря-практику створені корпоративний ресурс «Бібліотечні медіа уроки», спеціальних розділ на веб-сайті бібліотеки імені Дніпрової Чайки «Ігродром». Тут можна знайти літера-

турні ігри (наприклад, «Український книгоряд для дівчаток і хлоп'ят», «Від Нарнії до Ефлари», фантастичний вояж «Пригодницький атлас» та ін.), персональні бібліографічні ресурси-іграшки («Вітальня Дніпрової Чайки», «Творча лабораторія Леоніда Марченка», «Проекції долі Миколи Куліша. Драма у шести локаціях») тощо.

Інноваційний тонус допомагає підтримувати щорічний Міжрегіональний ярмарок «БібліоКре@тив». На його веб-платформі <http://biblio-yarmarok.blogspot.com/> можна ознайомитися з фаховими оригінальними ідеями та підходами у просуванні книги до дитини-читача. Кожна бібліотека-учасник (а коло учасників щороку розширюється) не тільки успішно «ярмаркує», тобто презентує і «продає» власні інновації та «купує» розробки колег, але і звітує про успішно реалізовані «придбання» на попередньому ярмарку новації і тим самим «розраховується» за право використовувати інтелектуальний продукт, створений колегами. Ярмарок — це і можливість поділитися кращими здобутками у презентаційній частині програми «Успіх року», і за спільним рішенням учасників, зафіксованим у протоколі ярмарку, створити об'єднуючі платформи, наприклад «Ігровий банк» (2016), банк ярмаркових ідей (2013) тощо.

Тож усіх небайдужих, хто прагне вдосконалювати фахову майстерність, оновлювати форми та прийоми роботи з читачами-дітьми, запрошуємо приєднуватися до кола учасників щорічного Міжрегіонального ярмарку інновацій і обмінюватись оригінальними ідеями, які, вірогідно, допоможуть не втратити дитину-читача в умовах здійснення в державі реформи децентралізації.

Лідія Володимирівна УШАКОВА,
директор КЗ «Обласна бібліотека для дітей»
Черкаської обласної ради

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРІОРИТЕТИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні бібліотечна спільнота усвідомлює, що перспективи успішного розвитку є лише у тих бібліотек, які вибрали інноваційний шлях розвитку. Книгозбірні знаходять і посідають соціокультурні ніші на ринку організації дозвілля, беруть на себе функції, властиві іншим культурно-освітнім і виховним закладам. Активно заявляє про себе, доводячи громадськості і владі свою необхідність, і Черкаська обласна бібліотека для дітей. Інновації торкаються практично всіх напрямків діяльності. У своєму виступі я хочу окреслити окремі аспекти оновлення діяльності читальні, які більш ефективно спрацювали на користь користувачів та імідж книгозбірні.

Одним із напрямів інноваційної діяльності є створення бібліотечного простору релевантного очікуванням користувача, адже читацька зацікавленість бібліотекою, хоч і опосередковано, але все-таки залежить від ступеня привабливості та комфортності перебування в книгозбірні.

Тож поступово відбуваються зміни і в інтер'єрах Черкаської обласної бібліотеки для дітей. Вестибюль тепер поєднує в собі функції інформаційної, рекламної зон та зони очікування. До уваги відвідувачів – яскрава інсталяція «Бібліотека – територія читання», де у різнокольорових пазлах розміщуються фотографії переможців різних обласних і міських заходів. На екрані плазмового телевізора постійно демонструється відеопродукція бібліотеки: відеоанонси масових заходів, проморолики бібліотечних подій, огляди «Цікаве в періодиці» тощо. Мобільна виставка пропонує познайомитися з книжковими новинками та свіжими газетами і журналами. Вести-

бують обладнано комфортними меблями. Протягом останніх років майже цілковито оновився абонемент і читальний зал відділу обслуговування дітей дошкільного віку та учнів 1-4 класів, з'явився куточок для малюків із нестандартними за формою стелажми, маленьким столиком, пуфами; нового вигляду набули столи в читальній залі (тепер це своєрідні трансформери, що можуть змінюватися під різні формати заходів); комфортнішими стали кафедри для бібліотекарів. Стіни зали оформлені стильними великими картами із популярних літературних творів. Тепер історії можна читати, зв'язуючи маршрут персонажів та локації їхніх пригод із масштабними й на вигляд старовинними мапами. Поступово зазнають змін інтер'єри інших відділів. (Детальніше – на сторінці бібліотеки у Facebook за посиланням: https://www.facebook.com/pg/chobdd/posts/?ref=page_internal)

Зазнає змін робота з читачами. Оновлюються традиційні та створюються абсолютно нові форми масових заходів, які сприяють ефективному залученню дітей та підлітків до бібліотеки та читання. Саме такими є масштабні проекти ОБД, реалізовані протягом останніх років. Це фотоквест «Пишаюся тобою, мій рідний краю», конкурс книжкових відеооглядів «Фабрика вражень», обласний веб-квест з популяризації творчості письменниці-краянки М. Фролової «Вічна таїна таланту», фотоконкурс «Моя BiblioSTORY» тощо. (Аналітичні довідки щодо проведення цих конкурсів розміщені на сайті Черкаської ОБД у рубриці «Бібліотечному фахівцю». Режим доступу: <http://chobd.ck.ua/index.php/2011-05-25-09-50-46/2011-02-04-10-52-59>). Названі конкурси відрізняються від усіх попередніх форматом проведення змагань. Знаючи, наскільки сучасні підлітки орієнтовані на спілкування у віртуальному просторі, працівники ОБД використовують сторінки бібліотеки в соціальних мережах для просування читання у середовище, комфортне для своїх реальних і потенційних користувачів. Водночас переслідуються мета сприяти

розвитку навичок і умінь дітей візуалізувати інформацію, створювати власні медіапродукти. Така посилена взаємодія з юними користувачами у площині віртуальної комунікації принесла свої результати: зріс їхній інтерес до контенту сайту ОБД, збільшилася група бібліотечної спільноти в соціальних мережах. Зворотній зв'язок з користувачами свідчить, що окремі з них, взявши участь у запропонованих заходах, відстежують новини, стають постійними користувачами, учасниками бібліотечних конкурсів.

У минулому році бібліотекою було реалізовано ще один масштабний інноваційний проект – медіачелендж «Скарби козацького міста». Це гостросюжетна краєзнавча гра з пошуками скарбів. Свою назву форма «медіачелендж» отримала від англійського слова «challenge» – тобто виклик, який учасники змагання приймали і на який відповідали у медіапросторі, через засоби масової інформації та Інтернет. Сутність гри полягала в тому, що учасники кожного тижня читали главу художньої історії про пригоди трьох дітей у м. Черкасах. Цей текст – своєрідна інструкція з пошуку реального призу, захованого у межах нашого міста. Опис вчинків героїв допомагав уважним читачам не лише збагнути маршрут пошуків, а й ознайомитися з минувиною Черкас, зазирнути в її маловідомі, але варті уваги закутки. Історія була розділена на 6 приблизно однакових за обсягом глав. Наприкінці кожної глави публікувався блок тематичних завдань, обов'язкових для виконання протягом тижня до випуску наступної частини змагання. Літературну основу квесту забезпечила письменниця, лауреат премії ім. Василя Симоненка, бібліотекар Олена Железняк. Комунікація з дітьми відбувалася через соціальні мережі «Інстаграм» і «Фейсбук». Саме тут діти виставляли свої напрацювання із хештегами, за якими бібліотекарі і відслідковували виконання завдань.

Для залучення до заходу якомога ширшого кола учасників була проведена велика рекламна кампанія: надруковано ін-

формаційні флаєри й афіші, учасниками бібліотечної кіностудії «Соняшник» виготовлено проморолик події, проводилися публічні презентації заходу, оголошення також публікувалися на сторінках інформаційних партнерів, звучали в телеефірі та на радіо.

Спонсором заходу виступив друг бібліотеки, меценат Богдан Петрович Мацапей. Інформаційними партнерами бібліотеки стали друковані та Інтернет-видання «Нова Доба», «Прочерк» in.ck.ua, на сторінках яких і публікувалися історії. Перебіг конкурсу також висвітлювався ОДТРК «Рось», «Вікка» та телеканалом «Антенна». В результаті захід став чи не наймедійнішим проектом бібліотеки: Google на запит «медіачелендж» до 5 сторінки видає відповіді абсолютно релевантні запиту. Це й не дивно, адже до його реалізації було залучено широке коло партнерів. Зокрема, фахівці з історії краю та етнології Черкаського обласного краєзнавчого музею консультували авторів медіачеленджу щодо фактологічної точності та достовірності інформації. Також у музеї були розміщені деякі локації квесту. Кваліфіковані консультації надавали і провідні архітектори та краєзнавці міста. До проведення заходу були залучені працівники Водоканалу, де розміщувалася одна з локацій медіачеленджу. Ілюстрації до історій створювали вихованці дитячої художньої студії «Суніря». Задля забезпечення безпеки на окремих локаціях у місті були залучені працівники патрульної поліції.

Церемонія нагородження переможців та активних учасників медіачеленджу була поєднана із захопливим заходом – бібліосутінками «Подорож у часі», з організацією локацій, які відтворювали різні історичні періоди з історії Черкас. (Режим доступу: <http://chobd.ck.ua/index.php/4914-01122017-mediachelendzh-skarbi-kozatskogo-mista-dobig-kintsya>)

У результаті проведення конкурсу вдалося залучити нових читачів із віддалених шкіл міста, позиціонувати бібліотеку як організатора цікавого і креативного дозвілля, налагодити нові

зв'язки з іншими закладами культури, журналістами, громадськими активістами, які тепер відстежують наші новини.

Ще одним вагомим результатом заходу можна вважати те, що захопливий текст Олени Желєзняк, доповнений завданнями для всіх залюблених в історію Черкас читачів та колоритними ілюстраціями, буде опублікований окремим виданням, адже проект краєзнавчої ігрової книги для дітей «Таємниці козацького міста» став одним із переможців міської програми виділення грантів у галузі культури.

Важливим напрямом інноваційної діяльності ОБД є надання послуг віддаленим користувачам. У Всесвітній мережі обласна бібліотека для дітей представлена на сайті: <http://chobd.ck.ua/>, сторінкою в Facebook: <https://www.facebook.com/chobdd> та власному каналі на відеохостингу YouTube: <https://www.youtube.com/channel/UCoXpHlJgrOEzsAwcMXsABA/>

Сайт бібліотеки наповнений цікавим, корисним та затребуваним контентом, про що свідчить і кількість відвідувачів, і відзнака «Кращий сайт з популяризації читання бібліотеками для дітей та юнацтва», яку обласна книгозбірня здобула у Всеукраїнському конкурсі бібліотечних інтернет-сайтів. Цікавим є проект, представлений рубрикою «Читаємо разом... – наспівану поезію, – з письменником, – з майстрами слова, – про відомих краян, – твори Т.Г. Шевченка». Це своєрідна електронна збірка творів письменників-краян. До участі у проекті бібліотека постійно залучає знаних письменників та майстрів художнього слова.

Вагомою є і скарбничка інтерактивних краєзнавчих ресурсів, які знайомлять віртуальних користувачів з видатними діячами української історії, науки, культури, чиє життя пов'язане з Черкащиною.

Обласна бібліотека для дітей тривалий час практикує використання можливостей електронних ресурсів для популяризації книги і читання. На сайті представлені озвучені

книжкові виставки, відеоогляди новинок періодики, буктрейлери тощо. Результативними є анонси до планових масових заходів у вигляді коротких презентаційних роликів, промо-ролики об'єднань за інтересами, що діють у читальні, відеорепортажі з проведених заходів, які не лише розміщені на інтернет-представництвах бібліотеки, а й неодноразово демонструвалися на місцевих телеканалах.

Сучасні реалії ставлять перед працівниками бібліотек нові виклики і ризики. Тож в книгозбірні постійно проводиться моніторинг результативності змін, що з одного боку дозволяє усвідомлювати перспективні інноваційні потреби та ініціювати подальший хід змін, а з іншого – виявляє найбільш ефективні нововведення, які можна транслювати в соціальну сферу. А ще при виборі шляхів оновлення фахівці читальні пам'ятають, що головне завдання бібліотеки – не лише залучати якомога більше користувачів, а і якомога якісніше та оперативніше задовольняти їхні запити і потреби, надавати саме ті послуги, які їх цікавлять, і головне – навчитися дивитися на бібліотеку та свою роботу очима користувача.

Наталія Миколаївна ТЮХАЙ,
заступник директора КУ «ЦБС для дітей»
м. Маріуполя

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ МІСТА МАРІУПОЛЯ: ВІД МИНУЛОГО – ДО СЬОГОДЕННЯ

У 1976 році 11 міських дитячих бібліотек Маріуполя були об'єднані в Централізовану бібліотечну систему для дітей. Центральною дитячою бібліотекою стала бібліотека ім. М. Горького. Першою директоркою системи й одночасно директором ЦДБ стала Євгенія Чепуренко (1976-1987), людина цілеспрямована, наполеглива, справжній фахівець бібліотечної справи. Під її керівництвом система міцніла й розвивалася. У сотню кращих дитячих бібліотекарів України увійшов другий директор системи Олена Кузнецова (1988-2015), ініціативний, енергійний, висококваліфікований фахівець, талановитий і мудрий керівник, яка вважала, що успіх у роботі може бути лише тоді, коли сформовано команду однодумців. З вересня 2015 року систему очолила творча та завжди відкрита новим ідеям Юлія Василенко. Під її керівництвом дитячі бібліотеки зайняли важливе місце в культурному просторі м. Маріуполя, впроваджують нові інформаційні технології, вивчають досвід кращих бібліотек України і світу. Можна з впевненістю сказати, що ми цікаві мешканцям міста, ми змінюємося, щоб бути корисними громаді.

Одним із головних напрямків діяльності ЦБС, яке знаходиться під безпосередньою увагою директора – розширення контактів дитячих бібліотек, укріплення міжвідомчих та корпоративних зв'язків. Тісні зв'язки встановилися з міським Центром позашкільної роботи за місцем мешкання, школою мистецтв, художньою школою ім. А.І. Куїнджі та музичними школами, міським Центром опіки, Маріупольським міським Палацом естетичного виховання, територіальними реабіліта-

ційними центрами для осіб з інвалідністю, громадською організацією батьків дітей з інвалідністю Міським клубом «Повір у себе», палацами культури та комітетами самоврядування населення. Така спільна робота проводиться на основі договорів ділової співпраці, які узгоджені з директором ЦБС для дітей та директорами відповідних закладів.

Серед наших нових друзів – громадські організації «Фонд розвитку Маріуполя», «Особлива дитина з майбутнім», «Український дім. Культурно-просвітницький центр Приазов'я», громадська спілка «Зелений центр Метінвест», Маріупольська спілка молоді, Міжнародна молодіжна організація AIESEC, «Місто щасливих людей» та ін. Усі ці організації об'єднують людей з метою реалізації перспективних ідей та проектів, спрямованих на сталий розвиток міста. І ми успішно співпрацюємо з ними. «Нікого не залишити осторонь!» – ось наше гасло. Осторонь книжки, читання, цікавого та змістовного дозвілля.

Централізована бібліотечна система для дітей м. Маріуполя – це надійний творчий колектив одностайців, які день у день пишуть славетну історію дитячих бібліотек міста. Про кожную з бібліотек є що розповісти, в усіх – свої напрями, свої цікаві форми та методи роботи.

З 1943 року Центральна міська дитяча бібліотека ім. М. Горького святкувала свій день народження 19 грудня, бо саме в цей день невдовзі після визволення міста від німецько-фашистських загарбників бібліотека гостинно відкрила свої двері для маріупольських дітлахів. На жаль, архівні матеріали, які б достовірно свідчили про точну дату відкриття бібліотеки, не збереглися. Частина архівів була вивезена до Ленінграду, решту спалили нацистськими окупантами. Був ліквідований таким чином і фонд бібліотеки. Нам нічого не відомо і про бібліотекарів, які працювали в ті далекі роки. Лише одне ім'я ми знаємо, пам'ятаємо та шануємо – це бібліотекар Лідія Павлова, 1922 року народження, безпартійна. У 1942 році за переховування радянських військовополонених її розстріляли.

19 грудня 2003 року на святкуванні 60-річчя бібліотеки директор на той час маріупольського краєзнавчого музею Ольга Чаплинська пообіцяла відновити дату відкриття бібліотеки, і тепер, завдяки дослідницькій пошуковій роботі співробітників музею в архівах Санкт-Петербургу, ми знаємо – це був 1930 рік!

Як живе центральна міська дитяча бібліотека сьогодні? Цікаво, насичено, творчо! Дуже подобається у нас дошкільнятам. Вони приходять до нас з батьками, цілими дитячими садочками, щосуботи залишаються в бібліотеці на три години, щоб послухати голосне читання цікавих книжок, щоб помалювати, поліпити, змайструвати щось, погратися в іграшки. Читачів-учнів початкової школи знайомлять з творчістю сучасних українських і зарубіжних дитячих письменників (цикл заходів «Дитячі письменники – дітям», акція «Читай! Я буду слухати»), запрошують на літературне randevu «З новою книгою призначена зустріч». А читачі середнього та старшого віку побували у зоряній мандрівці до Маленького принца, на літературному експресі вирушили виміряти «Книг незмірну глибину», взяли участь у фольклорному святі «Чарівна краса вишиванки». У квітні 2018 року вперше в Маріуполі і саме в Центральній дитячій бібліотеці відбулася лекція-показ «Український жіночий одяг» від дніпровської колекціонерки Майї Ернст. В бібліотеці працюють етномайстерня «Коло», творчі майстерні «Майстер Я» та «Я=Творчість», проходять майстер-класи з пластилінографії від тітоньки Жанетт.

Дитяча бібліотека-філія №1 ім. О.С. Пушкіна розчинила свої двері наприкінці 1949 року. Це був ювілейний рік – 6 червня 1949 р. виповнилося 150 років від дня народження О.С. Пушкіна. І вже майже 70 років, культурний осередок Лівобережного району м. Маріуполя продовжує сіяти «разумное, доброе, вечное».

З 1999 року в бібліотеці проводиться конкурс «Суперчитач – ...». За умовами конкурсу враховується кількість прочитаних книг і відвідувань, а також відвідування масових

заходів і підтримка бібліотеки. Майже двадцятирічна історія конкурсу свідчить, що він цікавий читачам. Що ж дає він користувачам і бібліотекарям? Для читачів конкурс – це ще одна можливість повірити в себе та свої сили, розширити круг читання, свої інтереси, навчитися спілкуватися, налагоджувати свої стосунки із дорослими та однолітками, добре говорити, ясно й чітко висловлювати свої думки, враження про прочитане, знайти нових друзів, отримати позитивні емоції, навчитися радіти не тільки за себе, а й за інших. Для бібліотекарів такий конкурс – це ще одна можливість підвищити свій професійний рівень, налагодити продуктивний діалог з читачами, знайти однодумців, друзів, спонсорів, ще раз прокламувати свою бібліотеку, порадіти тому, що в нас багато талановитих дітей. Завдяки конкурсу бібліотекарі та читачі стають ближче один до одного.

Протягом декількох років в бібліотеці реалізується проект «Читацька республіка», і у громадян республіки дуже насичене, активне та цікаве життя. В Читацькій республіці є свої міністерства (читання, казок і фантазій, казкової краси, охорони сім'ї, здоров'я, української мови, ромашок і кузьок, запитань). Кожне міністерство проводить інтерактивні заходи, конкурси, зустрічі. Раз на 4 роки активні громадяни обирають свого президента. Зараз діючим президентом є Баба Яга. До речі, її передвиборним гаслом було: «Читати модно!».

Для учнів початкової школи з 2012 року в бібліотеці працює клуб «Зачитайка». В клубі також є свій президент і заступник президента, які, враховуючи заявки та побажання клубівців, планують і організують роботу клубу. Найбільш вдалим заходами цього року були літературне розслідування «Как сказка принцессой из Золушки стала», літературно-поетичний батл «Ліга знавців». А у квітні 2018 року в рамках Маріупольської книжкової толоки зачитайки приймали у себе відомого українського дитячого письменника Сашка Дерманського. Ну що ж, пан Дерманський лише з другої спроби відповів на одне

із запитань вікторини на тему його творчості, яку підготували діти.

Усі наші діти дуже талановиті. Так вважають фахівці бібліотеки і щосуботи запрошують їх на заняття в творчій майстерні «Різнобарвний світ захоплень». А з 2017 року в бібліотеці працює ізо студія «Чарівний пензлик». Вихованці студії не тільки знайомляться з творчістю видатних художників, вчать ся малювати і старанно працюють над пейзажами, натюрмортами та портретами, а й беруть участь у міських мистецьких заходах. Напередодні Великодня вони разом з іншими маленькими та великими мариупольцями створювали святкову інсталяцію на Театральній площі.

Дитяча бібліотека-філія № 2 ім. І.Я. Франка була відкрита 30 липня 1951 року в Іллічівському районі м. Маріуполь (с. Аеродром) і деякий час була безіменною. У 1956 році на честь 100-річчя від дня народження видатного українського письменника Івана Яковича Франка бібліотеці було присвоєно його ім'я. У бібліотеки своя славетна історія. Читачі 60-х, а зараз вже бабусі й дідусі, присвятили бібліотеці ось такий вірш:

Ты создана сокровищницей знаний,
Источником фантазий и идей.
И хоть была пять лет ты безымянной,
Но знал тебя всяк местный книгочей.
Аэродром возрос под мирным небом
И новенький 27-й квартал.
У магазина очередь за хлебом,
А со двора длинней - в читальный зал.
Любому школьнику сюда открыта виза,
Коль есть читательский абонемент.
Никто пока не смотрит телевизор,
Тем более, не входит в Интернет...

А чим цікава вона сьогоднішнім своїм читачам? Для маленьких пізнаюк тут відкритий клуб «Що? Де? Коли?», в літературно-музичній вітальні в співдружності з музичною школою

№ 2 проходять літературні, мистецькі та історичні вечори, народознавчі та календарні свята. В «Українському домі» щороку відбувається урочисте відкриття Всеукраїнського тижня дитячого читання, День захисту дітей та Всесвітній день дитини. На театралізовані свята до Дня Святого Миколая, Нового року у бібліотеку приходять початкові класи всіх шкіл мікрорайону, де вона розташована. А 1 вересня, і це вже добра традиція, бібліотекарі проводять у школах перший урок.

Дитяча бібліотека-філія № 3 ім. Г.Х. Андерсена працює з 1954 року. Нашого цвіту – по всьому світу! Звістки від своїх читачів, вже дорослих й успішних, бібліотека отримує не тільки з різних куточків рідної країни, а й з Германії, США, Франції.

У бібліотеці цікаво працюють групи маленьких шанувальників українського мистецтва та шанувальників українського слова (раніше це був літературно-етнографічний клуб «Живильні джерела»). Щосуботи читачі створюють справжнісінькі шедеври в творчій майстерні «Диво-ручки, диво-штучки», із захопленням працюють в екомайстерні. Бенефіси талановитих читачів – це родзинка філії. А ще в бібліотеці вважають, що за проектною діяльністю – майбутнє бібліотек. І тому з успіхом реалізували мистецький проект «Фото+Книга», етнопроект «Обереги моєї родини» та ін.

Фахівці бібліотеки набули чималий досвід обслуговування «особливих» дітей, бо з 1999 року бібліотека співпрацює з громадською організацією батьків дітей з вадами розвитку «Повір у себе». Жодне свято в Центрі денного перебування таких діточок не проходить без участі бібліотеки. Під голосні читання казок, оповідань діти малюють, ліплять з пластиліну, соленого тіста, роблять чудові саморобки. У бібліотеці оформлено постійно діючу виставку творчих робіт дітей з вадами розвитку «Я можу!». Дітям дуже подобається приходити сюди, вони тут часті гості. І вже третій рік поспіль яскраві виступи талановитих вихованців Центру радують учасників міського фестивалю писанки на святі «Писанковий світ» та в концертній

програмі фестивалю «Маріуполь – це ми». Бібліотекарі добре розуміють, що «особливі» читачі потребують особливої уваги та піклування. Саме тому в бібліотеці успішно реалізується проект «Відкриті серця», створено інклюзивний майданчик.

Дитяча бібліотека-філія № 4 ім. Т.Г. Шевченка відкрила свої двері для дітлахів в 1953 році. З 1985 року в бібліотеці працює ляльковий театр «Буратіно». Завідувачка бібліотекою, Вікторія Іванівна Чуднова, є і організатором театру, і костюмером, і художником-декоратором, і ляльковою майстринєю, і провідною актрисою. Грають в театрі читачі та бібліотекарі. За роки його існування глядачам було представлено чимало чудових прем'єр і вистав – «Вовка в тридевятому царстві, пушкинском государстве», «Мандрівка в Книгоград» (посвячення в читачі), «Золотий ключик», «Права маленької людини», «Цигарці – HI!», «Пригоди «Барвінка», «Уроки Мальвіни», «Добрий доктор Айболить» та ін. Так, тільки в 2017 році відбулося 38 вистав, у т. ч. – 6 прем'єр. Цей напрям діяльності бібліотеки неодноразово висвітлювався в пресі та на міських каналах телебачення. МТБ (Маріупольське телебачення) одну з програм «Ранок у прямому ефірі» присвятило бібліотечному ляльковому театру «Буратіно». Ляльковий театр користується величезною популярністю у читачів, вчителів, батьків. На прем'єри до бібліотеки йдуть родинами.

У 2010 році читачі бібліотеки, яким, як вони самі кажуть, все цікаво та про все на світі хочеться дізнатися, об'єдналися в клуб «Юний ерудит». Теми засідань пропонує не тільки керівник, а й члени клубу. Вони ж беруть активну участь у підготовці та проведенні клубних зустрічей. Цього навчального року пройшло вже 9 засідань клубу, серед них найбільш вдалі, за відгуками дітей, це «Середньовіччя: все про славних лицарів та прекрасних дам», «Архітектура – музика в камені», «Греція: а в Греції є все!», «7 чудес світу», «Видатні жінки». Кожного року в клубі проходить конкурс «Найерудірованіший ерудит». Знайомство з прекрасним відбувається

на заняттях Школи естетичного виховання (працює з 1988 року). Читачі стають учасниками мистецьких діалогів, вони слухають класичну і сучасну музику, знайомляться з творчістю видатних художників, акторів, архітекторів, танцівників. З 1993 року в бібліотеці працює Школа духовно-морального виховання «Вивчаємо Книгу Книг». Останні 15 років школу відвідують вихованці дитячого будинку «Центр опіки». Бібліотечні традиції – це старт для бібліотечних інновацій. «Що мені подобається в роботі колективу нашої бібліотеки, так це те, що нам затісно в традиційних рамках. Ми шукаємо нові, креативні форми роботи, вигадуюмо акції, програми, читацькі квести. І все це заради того, щоб залучити дітей до книги, до читання», – стверджує завідувач бібліотеки.

Дитяча бібліотека-філія № 6 ім. В.В. Маяковського почала «світить всегда, світить везде» з 1969 року. Це єдина дитяча бібліотека, що обслуговує дитяче населення великого жилмасиву «Західний». Бібліотека тісно співпрацює з міським Центром позашкільної роботи, Центром дозвілля та клубами для дітей і юнацтва, комітетами по самоврядуванню, радою ветеранів і радою жінок Центрального району. Цікаві, інформаційно насичені, інтерактивні масові заходи проходять не тільки в бібліотеці, а й поза її стінами, просто неба, в Центрі дозвілля, клубах, кінотеатрі «Савона», на стадіоні та ін. Авторитет бібліотеки в районі та місті такий великий, що її фахівців запрошують до складу журі шкільних, районних, загальноміських заходів – міських KBK, міжшкільних проектах, конкурсах.

Бібліотекарі Маяковки – активні та творчі особистості. Всі вони найкращі експерти, чудові поети, співаки, режисери й актори. Відвідувачі бібліотеки дуже радіють появі серед стелажів Бібліомиші, Баби Яги, Карлсона, Шерлока Холмса та доктора Ватсона, капітана Врунгеля та Снігової королеви. Такі ж творчі й талановиті читачі бібліотеки. Вони із задоволенням беруть участь у ролевих і ситуаційних іграх, інсценівках, квестах, манекен-челенджах, флеш-мобах, конкурсах і пере-

магають. Читач Микола Папуш у другому класі став найкращим юним читачем України, у п'ятому – він переміг у міському літературному конкурсі «Мій Маріуполь», а у восьмому – в міжрегіональному конкурсі на кращу книжку-саморобку «Книжкові майстри «Моя Україна». Два роки йшов до своєї перемоги Сашко Конєв і в 2015 році став найкращим читачем міста. Читачка Ліза Гурська тричі перемагала в конкурсі «Народна писанка», який проходить у рамках міського фестивалю писанки. Народознавчий гурт «Джерельце» радує своїми яскравими виступами не тільки користувачів бібліотеки, учнівський та педагогічний колективи ЗОШ № 63, вони вже виступають на міських сценах! Бібліотека пишається своїми читачами.

Дитяча бібліотека-філія № 7 ім. А.П. Чехова обслуговує дитяче населення Приморського району з 1950 року. Бібліотека протягом декількох десятиліть співпрацює з Палацом культури «Чайка», Будинком дитячої та юнацької творчості, обласним кістково-туберкульозним санаторієм, загальноосвітніми школами району.

У своїй роботі фахівці бібліотеки наслідують великого Чехова, який затвердив: «Всё бледнеет перед книгами». Вони виховують у користувачів бібліотеки величезну повагу до художнього слова, праці письменника, книговидавця, до її Величності Книги. Цього року читачі бібліотеки зустрічалися з письменником-казкарем Олександром Виженком, представником видавництва «Теза» Андрієм Кузьмінім, відомим дитячим письменником Сашком Дерманським. На турнірах чарівників школи Гогвордс маглі читачі ставали справжніми чарівниками, з книжками Жюль Верна вони відправлялися у навколосвітню подорож, у детективній школі Шерлока Холмса отримували сертифікат юного слідопита, на Шевченківському святі щирим читанням віршів поета, своїми знаннями його творчості ще раз підтвердили: «Шевченкова криниця не міліє».

Дитяча бібліотека-філія № 8 ім. К.І. Чуковського – це ювіляр 2018 року. В грудні їй виповниться 50 років! Бібліотека роз-

ташована у дитячому садочку № 118 «Ягідка», ось чому дошкільнята – це пріоритетна категорія користувачів бібліотеки. Саме тому всі масові заходи, навіть малих форм, театралізовані. Діти добре знають і люблять таких персонажів, як Баба Яга, Солоха, Дід-краєзнавець, мариупольський Водяний та ін. У бібліотеці багато уваги приділяється роботі з батьками. Стали вже традиційними інформаційні години, огляди літератури та періодичних видань, батьківські збори в бібліотеці, присвячені таким питанням, як сімейне читання, система виховання, методика раннього розвитку дітей та ін. Бібліотека давно та успішно співпрацює з комітетами самоврядування населення, радою жінок, радою ветеранів, загальноосвітніми школами. З 2017 року бібліотека підтримує дружні зв'язки з дитячою бібліотекою ім. К.І. Чуковського м. Києва.

Колись Корній Іванович Чуковський для переделкінських дітлахів започаткував свята «Здрастуй, літо!» та «Літо, прощай!». Бібліотека, що носить його ім'я, продовжує цю славну традицію. І взагалі, в будь-яку пору року просто неба на подвір'ї дитсадку проходять свята, літературні подорожі, краєзнавчі години та голосні читання. Діти граються, відгадують загадки, співають пісні, беруть участь у вікторинах, конкурсах, отримують творчі завдання. А щосуботи в бібліотеку поспішають справжні шанувальники книги й читання на заняття в Театрі книги «Веселка». К.І. Чуковський якось сказав: «Читатель должен чувствовать, что его любят». Кожен читач бібліотеки, маленький та великий, відчуває, що до нього відносяться з повагою, що його люблять.

Дитячу бібліотеку-філію № 9 ім. В.З. Нестайка було відкрито у 1967 році. За ці роки у неї з'явилося чимало друзів! Музична та загальноосвітні школи, дитячо-юнацькі клуби, комітети самоврядування населення, благодійний мариупольського округу УПЦ КП Покрови Пресвятої Богородиці УПЦ КП Покрови Пресвятої Богородиці Любомир Кащій, волонтери, Зб-та окрема бригада морської піхоти. До речі, морпехи вже тричі дарували

бібліотеці чудові книжки та якось навідалися на засідання бібліотечного клубу сімейного читання та дозвілля «Лелека». Протягом багатьох років бібліотекарі листувалися із В.З. Нестайком, потім з його вдовою, тепер – з дочкою письменника.

За підтримки комітетів самоврядування населення бібліотека традиційно проводить свято Різдва, Масляну, День захисту дітей. Проводжати Масляну й зустрічати Весну читачі приходять разом з батьками, вчителями, вихователями. Свято проходить на майданчику біля бібліотеки. За народним звичаєм прощаються із Зимом весело – з іграми, загадками, піснями, танцями, конкурсами, рум'яними млинцями та ароматним чаєм. День захисту дітей – це веселий старт літніх канікул і літніх читань. Пригощання та призи дітям – це теж допомога КСН бібліотеці. У бібліотеці панує якась особлива, тепла атмосфера, і це відчувають усі користувачі – і малі, і дорослі. В маленькій, але затишній кімнаті ігротеки читачі грають в настільні та розвиваючі ігри, на бібліотечному майданчику мають змогу почитати цікаву книжку під парасолькою, погратися в м'яча, пострибати через скакалку або покрутити хула-хуп.

Масові заходи бібліотеки – це театралізовані свята книги та читання і, навіть невеличкі за формою, вони цікаві читачам, бо діти приймають в них найактивнішу участь. Якось читачі «виростили» в бібліотеці дерево, на листячках якого написали про свої улюблені книжки, свої читацькі фантазії, мрії та бажання, свої роздуми про роль книги, бібліотеки у своєму житті, про те, яким вони бачать своє майбутнє. Був там листочок з таким записом: «Читати – це круто! Хай ваша бібліотека буде завжди!». Побажаємо цього й всім бібліотекам нашої країни.

Дитяча бібліотека-філія № 10 ім. С.Я. Маршака відкрилася у 1953 році. Основний напрямок її роботи – це збереження, розвиток і популяризація культурної самобутності грецького етносу. Бібліотека розташована в чудовому мальовничому селищі Сартана, заснованого греками-переселенцями з Криму. Своєю основною задачею фахівці бібліотеки вважають формування у

користувачів бібліотеки любові до грецької культури, мови, до грецького народу (в селищі 60% грецького населення) як носія мови та культури, а також формування міжкультурної толерантності. З 1990 року в бібліотеці працює краєзнавчий клуб «Єллада» для читачів-учнів 5-11-х класів. Засідання клубу відбуваються щомісяця по п'ятницях. У цей день до бібліотеки поспішають всі, хто не байдужий до грецької мови та культури. Члени клубу – справжні патріоти рідного селища. Ось і у 2018 році вже відбулося 6 засідань, серед них найбільш вдалими були історико-хронологічний дайджест «Люблю тебе, село моє родное!», бібліотечний уїк-енд «Цікаві факти про Грецію», вечір поетичного настрою «Мій рідний край в віршах і піснях», а на засідання групи «Сударушка» (працює з 2003 року) до бібліотеки збираються бабусі, матері, їхні донечки та онуки, представники всіх етносів Сартани. Старше покоління вчить майбутніх берегинь домашньому господарюванню, розповідає про звичаї та традиції рідного селища, про свою молодість, а потім усі разом читають книжки по домоведенню, періодичні видання для всієї сім'ї. Закінчується зустріч спільним чаюванням з домашньою випічкою. І це вже теж стало доброю традицією групи.

Бібліотека бере активну участь у проведенні Дня селища «Мега юрти» («Велике свято»). Саме в цей день у бібліотеці проходить День відкритих дверей «Сартана. Історія селища – історія бібліотеки». Зараз у бібліотеки нелегкі часи. Окремого приміщення вже не має, тому влітку заходи проводяться в місцевому парку ім. Леонтія Кир'якова. Всі мешканці селища сподіваються на краще майбутнє для своєї бібліотеки і вірять меру Маріуполя, який обіцяв: «Сучасній бібліотеці в Сартані – бути!». Сьогодні тут працює досвідчений, дружний та творчий колектив фахівців під керівництвом Людмили Володимирівни Кудриної. Людмила Володимирівна та її колеги – це приклад відданості бібліотечній професії. Саме їм маріупольський поет Д.С. Папуш присвятив свій вірш:

ЖРИЦАМ БИБЛИОТЕКИ

Здравствуйте вам, феи!
Всё ли в жизни складно?
Вновь мне сердце греет
Книжный мир отрадней.
Открываю книги,
Как тропинки к слову.
Сколько в каждом миге
Разума людского.
Может, был докучлив
Я вчера и ныне,
Только вы всех лучше,
Три моих богини.
Гордость вас не мучит,
Гнев не ходит в гости:
Ни бровей, как тучи,
Ни подпольной злости.
И не от того ли
Часто здесь сижу я,
От невзгод и боли
Дни свои врачую.
Забывтое вовсе
Здесь не позабыто.
Что душа попросит,
То ей и открыто.
Чистых мыслей струи,
Радость молодая.
Если рай бытует,-
Это двери рая.
Жизнь здесь светит, длится,
Смысл храня глубокий,
И ко мне, как птицы,
Прилетают строки.

Здравствуйте вам, феи!
Всё ли в жизни складно?
Вновь мне сердце греет
Книжный мир отрадный.

(переклад з грецької А.Д. Папуш)

Ось такі ми різні і такі цікаві нашим читачам. Ми багато і творчо працюємо для того, щоб наші діти вирости справжніми патріотами. Ми вчимо їх самовіддано вірити в Україну, як вірили в неї генії Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, як сьогодні вірять в Україну її захисники. І тому сподіваємося, що наші діти будуть щасливі на рідній землі, в нашій єдиній, вільній, незалежній Україні!

Ольга Олегівна ПРОКОПОВИЧ-ТКАЧЕНКО,
директор КЗК «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей»

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ І ПРІОРИТЕТИ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ГРОМАДИ

В час, коли суспільство знаходиться у фазі активного інформаційного розвитку, формуються комунікативні системи, які покликані забезпечити кожному доступ до інтелектуальних ресурсів людства. Пошук додаткових ресурсів ефективного задоволення спектра інтересів користувачів інформації неможливо здійснювати без зв'язку з громадою, для якої працює кожна конкретна бібліотека. В умовах децентралізації саме громада вирішує, якою бути сучасній бібліотеці. Ці зміни суттєво впливають на місце і роль дитячих бібліотек у громаді, ставлять перед ними нові завдання, викликають необхідність інноваційної діяльності, пошуку сучасних форм і методів обслуговування користувачів, нових шляхів і засобів функціонування. В наш час у зв'язку з орієнтацією діяльності бібліотеки на потреби жителів, індивідуалізацією обслуговування користувачів, приділенням особливої уваги забезпеченню їхніх інформаційних, культурних, соціальних, побутових запитів створюється образ бібліотеки як центру громадського життя дорослих та дітей.

Відповідно до ставлення громади до сучасної публічної бібліотеки і вимогами до неї з боку держави і суспільства можна виділити серед багатьох функцій кілька основних, пов'язаних саме з обслуговуванням дітей: інформаційну, просвітницьку, освітню, виховну, комунікативну, дозвілльєву.

Сучасну дитячу бібліотеку дійсно можна вважати бібліотечним соціальним інститутом з певним набором елементів (бібліотечне законодавство, система підвищення кваліфікації,

наявність власних форм і методів роботи, система фахових видань). Сьогодні бібліотека – це дійсно відкрита соціальна система, яка реагує на зміни в суспільстві. Передусім ця відкритість стосується змін у наданні послуг, появою нових форм соціальної діяльності, ускладненими запитам користувачів і, відповідно, вимогами як до бібліотек, так і до самих бібліотечних працівників.

Виходячи із цього, основними соціальними (поряд із технологічними) функціями бібліотеки є інформаційні, документальні, комунікативні і когнітивні (пізнавальні), вирішення яких повинно бути спрямовано на точне та оперативне задоволення потреб читачів. Сучасні засоби та новітні технології, які сьогодні більшість бібліотек використовують в роботі (автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи, комп'ютеризація бібліотечних процесів, використання мультимедійної техніки та Інтернет-ресурсів), передусім повинні слугувати розвитку дитячого читання і популяризації найкращих надбань літератури для дітей, створенню привабливого інформаційного середовища.

Бібліотека має виконувати функцію, важливу для певної громади. Якщо для села чи міста потрібно, щоб бібліотека почала робити щось додаткове – це правильно, є попит, і бібліотека має його задовольняти.

Для ефективної роботи своїх закладів бібліотечні фахівці постійно проводять моніторинги серед користувачів. Коли в державі повинен був розпочатись процес децентралізації, в бібліотеках для дітей Дніпропетровщини пройшли масштабні опитування мешканців щодо ролі бібліотеки в житті місцевих громад. Бібліотеки для дітей поставили завдання під час своєї адвокаційної діяльності:

- з'ясувати думку громади про необхідність існування спеціалізованих бібліотек для дітей;
- виявити мотиви відвідування або невідвідування бібліотек дітьми, сім'ями, де виховуються діти та всіма, хто причетний до дитячого читання;

- оцінити рівень інформативності мешканців про послуги і можливості бібліотек для дітей;
- дізнатись думку членів громади різного віку про те, якою б вони хотіли бачити сучасну дитячу бібліотеку.

В проведенні громадських опитувань взяли участь 70 бібліотек для дітей: обласна, 14 районних, 13 міських та 42 філії для дітей. Було охоплено близько 12 тисяч громадян різного віку та соціального статусу. За віком: старшокласники – 21,5%, молодь від 21 до 35 років – 15,3%, громадяни від 35 до 55 років – 53,9% та старші 55 років – 9,3%. За соціальним статусом: учні та студенти – 36,5%, мами з дітьми до 3-х років – 8,3%, працюючі – 52,2%, непрацюючі – 7,4%. За гендерною ознакою: дівчата, жінки – 57,3%, хлопці, чоловіки – 42,7%.

Під час опитувань було виділено основні фокус-групи: діти середнього та старшого шкільного віку, батьки дітей, вагітні жінки, молоді мами, педагоги, студенти, пенсіонери. Працівники бібліотек та волонтери спілкувалися на вулицях населених пунктів, на ринках, у зонах відпочинку – парках, скверах, пляжах, дитячих майданчиках, у дворах багатоповерхових будинків. Було використано методи вуличних опитувань, інтерв'ювання та анкетування. Крім цього проводилися телефонні опитування, а також промо-акції, зокрема флешмоби. У кожній бібліотеці було встановлено «Скриньки пропозиції». Всі зібрані різними методами матеріали пройшли статистичну та аналітичну обробку і дали змогу зробити наступні висновки: у переважній більшості відповідей спостерігається позитивне ставлення до дитячих бібліотек. Але не всі знають, де знаходиться бібліотека, особливо в середніх та великих населених пунктах. У деяких випадках відповідь про знаходження бібліотеки перехожі не могли дати навіть коли знаходилися поряд з її будівлею. Не всі знають, які послуги надає бібліотека, більшість опитаних не знають, що крім видачі книг бібліотека має інші можливості.

Головний позитивний висновок: жоден з опитаних не відповів, що не потрібні спеціалізовані бібліотеки для дітей. Часто наголошувалося, що суспільству потрібні саме дитячі бібліотеки. Серед питань, які бібліотекарі задавали жителям Дніпропетровщини, були наступні: «Чи користуєтесь Ви послугами бібліотеки для дітей? Якщо ні, чому?», «Чи потрібні спеціалізовані бібліотеки для дітей? Чому?», «Які бібліотечні послуги необхідні сучасним дітям?», «Щоб Ви хотіли змінити в бібліотеці для більшої привабливості і задоволення Ваших потреб?»

Серед відповідей про мотиви користування дитячими бібліотеками здебільшого були такі: «Великий вибір літератури», «Високі ціни на книги та періодику», «Переваги тимчасового користування літературою над накопичуванням і зберіганням вдома», «Подобається атмосфера бібліотеки і доброзичливість персоналу», «Хочу виховати дитину, яка читає». Серед причин, чому громадяни не відвідують бібліотеки, переважно називалися наступні: «Влаштовує інформація з Інтернету», «Маю велику домашню бібліотеку», «Немає потреби», «Не люблю читати», «Немає часу».

У відповідь на питання «Які послуги необхідно надавати в сучасній бібліотеці для дітей?» були почуті побажання про ті послуги, що вже існують в більшості бібліотек і про ті, яких немає. При цьому можна наголосити на умовному розділенні причин відсутності сучасних послуг, необхідних громаді, на ті, що залежать від фінансування, й ті, які не вважають актуальними самі бібліотечні працівники.

Мешканці Дніпропетровщини вважають актуальними в бібліотеках для дітей наступні послуги: комп'ютеризовані робочі місця для читачів із виходом в Інтернет, зони WiFi, інтернет-клуб, електронний каталог, віртуальна довідка, продовження терміну користування літературою через Інтернет, SMS-розсилка про нові надходження, строки повернення літератури, «мобільні» бібліотеки, відеозали з великою фільмотекою для дітей, дидактичні ігри для дітей, ігрова зона або

ігровий куточок, клуби рукоділля, зона сімейного відпочинку, ляльковий театр, ігрові години для наймолодших, читання вголос маленьким дітям.

Питання «Якою Ви хочете бачити сучасну бібліотеку для дітей?» переслідувало наступні цілі. По-перше, виявити основні вимоги і труднощі, які виникають у користувачів; по-друге, узнати конкретні пропозиції щодо поліпшення життєдіяльності бібліотек. Якою ж хочуть бачити бібліотеку діти середнього та старшого шкільного віку? Ось деякі з їх відповідей: «Обладнано сучасними меблями, комп'ютерами», «З гарним дизайном і хорошим ремонтом», «Щоб там було тепло взимку і прохолодно літом», «Необхідні яскраві, нові, цікаві книги і журнали в достатній для всіх кількості», «Хочу, щоб бібліотека була місцем, куди можна прийти з друзями». А такими були побажання дорослих, частіше батьків дітей дошкільного і шкільного віку: «Зручне розташування бібліотеки», «Безкоштовність послуг», «Безпечне середовище для дитини», «Професійна допомога бібліотекаря у виборі книг», «Найголовніше – щоб дитині було цікаво і хотілося б прийти ще». Зустрічались і такі окремі побажання: «Звільнити бібліотеки від великої кількості старої, неактуальної літератури», «Доставляти книги додому».

За підсумками опитувань про те, яка бібліотека необхідна в соціумі, були надані рекомендації бібліотекам області, що обслуговують дітей. Частина бібліотек вже працює в цьому спектрі послуг, а певний відсоток закладів потребує активної переорієнтації діяльності з урахуванням потреб громади.

Крім цього, бібліотекам необхідно звернути увагу на такі аспекти діяльності:

- бібліотека повинна мати зручний для мешканців режим роботи, робота у вихідний день - обов'язкова;
- оперативно інформувати громаду про різні форми життя бібліотеки (широка реклама з максимальним використанням різних каналів просування);
- активно використовувати внутрішню рекламу;

- модернізація інтер'єру з урахуванням різних вікових категорій дітей;
- особлива увага – сім'ям з дітьми дошкільного віку;
- створення ігрових зон для малюків 1-3 років та дошкільників;
- розвивати сімейні послуги (клуби сімейного відпочинку, години для вагітних, «тато + дитина», «бабуся читає вголос» та ін.);
- використання бібліотечного простору для спілкування підлітків, години hand-made;

За результатами проведеної роботи можна зробити наступні висновки:

- громада в цілому позитивно сприймає бібліотеки, зокрема бібліотеки для дітей, підтверджує необхідність їх існування і розвитку. Люди згодні частіше відвідувати бібліотеки або почати в них ходити, якщо вони будуть:
- технічно оснащені, мати сучасний, привабливий вигляд: як екстер'єр, так і інтер'єр (особливо це стосується бібліотек для дітей), містити актуальну літературу в достатній кількості на різних носіях, якщо оперативність і зручність користування бібліотекою буде співпадати з ритмом життя сучасної активної людини.

Бібліотека для дітей має багато переваг, при комплексному підході до її розвитку вона стає ефективним чинником динамізації культурного розвитку громади.

Тетяна Анатоліївна ЖАЙВОРОНОК,
директор Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Лягіна

ГРОМАДА – БІБЛІОТЕКА – ДІТИ: НАПРАЦЮВАННЯ НА ШЛЯХУ СТВОРЕННЯ НОВОГО ОБРАЗУ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Територіальні новоутворення у вигляді об'єднаних територіальних громад поступово набувають реальних обрисів. Цей процес впливає і на подальший розвиток та функціонування бібліотек, у тому числі і в питаннях обслуговування дітей.

Що ж змінилося на Миколаївщині за цей час в обслуговуванні дітей регіону?

Станом на 01.01.2018 року офіційно мережа спеціалізованих бібліотек для дітей бібліотек налічує 33 установи. Минулого року скорочення у мережі спеціалізованих бібліотек для дітей торкнулось 2-х установ – Очаківської та Миколаївської районних бібліотек для дітей.

Миколаївська РДБ працювала до 17.03.2017 року, а потім її було ліквідовано відповідно до наказу № 6 від 16.01.2017 р. відділу культури Миколаївської районної державної адміністрації. А відповідно до рішення № 13 від 29.12.2016 р. «Про затвердження структури та чисельності Очаківської районної ЦБС у новій редакції» Очаківської районної ради Миколаївської області Очаківська РДБ не увійшла до складу нової структури ЦБС.

У 2017 році при утворенні об'єднаних територіальних громад були створені Публічні бібліотеки, до складу яких увійшли і дитячі бібліотеки.

Так, відповідно до рішення Веселинівської селищної ради від 24 травня 2017 року р. № 6 було створено Комунальний заклад «Публічна бібліотека» Веселинівської селищної ради, до якого увійшла Веселинівська дитяча бібліотека-філія. А відповідно до рішень Доманівської селищної ради від 30.06.2017

№ 1 та від 20.09.2017 № 46 до складу Доманівської публічної бібліотеки Доманівської селищної ради увійшла Доманівська бібліотека для дітей.

Процес цей ще довготривалий, тому попереду нас ще можуть чекати різні зміни у мережі спеціалізованих бібліотек для дітей Миколаївщини, але маємо надію, що вони відбудуться з найменшими втратами.

Наша бібліотека як організаційно-методичний центр з питань бібліотечного обслуговування дітей в області готова до змін. Ми відкриті до співпраці.

Саме тому для налагодження тісних стосунків, у 2017 році був підготовлений та надісланий лист-пропозиція усім новоствореним бібліотекам в ОТГ щодо професійного співробітництва в питаннях обслуговування дітей. У ньому були окреслені основні напрями такої співпраці: звітна кампанія, участь у професійних заходах з метою підвищення професійної компетентності, залучення до участі дітей в обласних творчих заходах, надання інформації для розміщення на блозі «Бібліомаячок» тощо.

Також наша бібліотека взяла участь у 2017 році в розробленні проекту документа «П'ятистороння угода про співробітництво та організацію взаємовідносин» між головою об'єднаної територіальної громади і керівником публічної бібліотеки об'єднаної територіальної громади та трьома обласними бібліотеками з метою координації дій щодо забезпечення населення ОТГ бібліотечним обслуговуванням. Але підписання угод ще не відбулося.

Питання співпраці, а також організації на належному рівні бібліотечного обслуговування дитячого населення, у тому числі і в умовах новоутворених громад, ми піднімали під час проведення Ради керівників бібліотечних закладів Миколаївської області на базі Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова. Зокрема, ці питання піднімалися у виступах за темами: «Бібліотечне обслуговуван-

ня дитячого населення Миколаївщини: напрями і тенденції в умовах трансформації громадянського суспільства» (2017 р.), «Бібліотечний простір для дітей: сучасні реалії та аспекти змін» (2018 р.).

Увагу керівників бібліотечних закладів ми намагалися зосередити на сучасних змістовних пріоритетах діяльності бібліотек, що обслуговують дітей, серед яких «Бібліотека – центр дитячого читання», «Бібліотека – центр самоосвіти та інтелектуального розвитку дитини», «Бібліотека – центр соціалізації юної особистості», «Бібліотека – центр сімейного виховання», «Бібліотека – культурно-просвітницький центр для дітей». Кожен з них містив конкретні рекомендації для реалізації на місцях. Головною тезою рекомендацій став акцент про право вибору кожної бібліотеки, що обслуговує дітей, самостійного вибору напряму роботи в залежності від конкретної соціокультурної ситуації, території та творчої індивідуальності бібліотечного персоналу. Повноцінна їхня реалізація залежить від якості компонентів бібліотечної діяльності: фонду, читачів-споживачів інформації та послуг, персоналу та матеріально-технічної бази кожної окремої бібліотеки.

Одними з перших кроків налагодження співпраці стало проведення нашою бібліотекою виїзних соціокультурних заходів для читачів-дітей, що проживають на території ОТГ. Так, традиційне обласне відкриття літніх читань у 2017 році відбулося на базі комунального закладу Куцурубської сільської ради ОТГ «Куцурубська публічна бібліотека» у 2018 році на базі Комунального закладу «Коблівська публічна бібліотека» Коблівської сільської ради. У 2018 році ми також відвідали дитячу бібліотеку-філію КЗ «Публічна бібліотека» Веселинівської селищної ради і подарували дітям веселе інтерактивне свято на сцені Будинку культури, присвячене відкриттю Тижня дитячого читання.

Обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна щорічно ініціює проведення професійних заходів у рамках системи підвищен-

ня кваліфікації бібліотекарів, що обслуговують дітей, до якої поступово долучаються і фахівці публічних бібліотек ОТГ.

Протягом 2017 року на базі нашої бібліотеки відбулося два тематичні професійні засідання. У травні – професійне навчання у форматі teach-in «Від медіаграмотності до медіакультури» було присвячене важливості впровадження медіаосвіти в Україні та знайомству учасників заходу з Навчально-методичним комплексом: програмою медіазанять.

У листопаді 2017 року на професійному зібранні бібліотекарів, які обслуговують дітей на Миколаївщині, обговорювали тему «Підтримка родини і збереження традицій сімейного читання в умовах сучасної бібліотеки» під час обласного фокус-семінару. В об'єктиві заходу було запровадження сучасних форм взаємодії у формуванні батьківської компетентності, презентація мотиваційних технологій та сучасних практик на підтримку сімейного читання, інтерактивне спілкування з сучасними українськими письменниками та провідними фахівцями. У якості спікерів виступали провідні фахівці з різних галузей.

У травні 2018 року ми вирішили більш суттєво розглянути актуальні питання бібліотечного обслуговування дітей в умовах децентралізації та виклики, що постали перед бібліотечними закладами, і запросили фахівців на обласний фокус-семінар «Бібліотечне обслуговування дітей в умовах адміністративної реформи: актуальні питання і виклики часу». Учасниками заходу стали фахівці спеціалізованих бібліотек для дітей Миколаївщини, представники бібліотек об'єднаних громад області, експерти, фахівці Національної бібліотеки України для дітей, Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова, науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва, Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т. Г. Шевченка (онлайн).

Фокус-семінар складався з трьох модулів, зміст яких було направлено на розкриття наступних актуальних тем: «Адміністративна реформа і бібліотеки», «Впровадження універсаль-

ної десятикової класифікації (УДК): наближення до європейської бібліотечної практики», «Змістовні пріоритети сучасного бібліотечного обслуговування дітей». Перший модуль мав за мету розкрити особливості перебігу впровадження адміністративно-територіальної реформи на Миколаївщині, поділитися баченням щодо подальшого розвитку і функціонування бібліотек, презентувати досвід інших областей України в організації бібліотечного обслуговування дітей у нових умовах. Другий модуль був присвячений обговоренню теми Універсальної десятикової класифікації та її запровадження в роботі з фондом бібліотек, що обслуговують дітей. Третій модуль був найбільш насиченим: фахівці обласної бібліотеки для дітей презентували присутнім сучасні бібліотечні практики в обслуговуванні дітей. Учасники семінару отримали усі матеріали для подальшого опрацювання і запровадження на місцях.

Ось такі має напрацювання Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна на шляху створення нового образу публічної бібліотеки в умовах реформування.

Робота в цьому напрямку триває...

Лілія Миколаївна ТОГОБІЦЬКА,
директор ОКЗ «Сумська обласна дитяча бібліотека»

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ СУМЩИНИ: НОВИЙ ФОРМАТ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Сьогодні бібліотеки для дітей відіграють велику роль у становленні громадянського суспільства. Залучаючи дітей та їх батьків до багатьох своїх заходів і акцій, вони сприяють підвищенню соціальної активності людей, формують у них громадянську свідомість, допомагають створювати особливий суспільний мікроклімат у регіоні свого впливу.

Одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури.

Вивчаючи думки представників громад про місію дитячих бібліотек у суспільстві та їх значення, слід відмітити позитивні відгуки щодо діяльності дитячих бібліотек та потребу їх функціонування. Ключовою ланкою в процесі трансформації бібліотеки від інформаційної установи до центру місцевої громади є її децентралізація. Бібліотеки для дітей в умовах децентралізації роблять все можливе, щоб довести свою значимість для громади, розкрити весь свій потенціал.

Бібліотечно-інформаційне обслуговування населення Сумської області станом на 01.07.2018 року здійснюють 547 публічних бібліотек, з них 27 бібліотек для дітей.

7 бібліотек для дітей з 170 бібліотечних закладів області входять до складу 29 об'єднаних територіальних громад.

68 бібліотек, що входять до складу ОТГ, мають статус юридичних осіб і працюють як публічні бібліотеки з філіями, з них 5 бібліотек для дітей (Зноб-Новгородська Середино-Будського району, Дружбівська Ямпільського району, Буринська, Кролевецька, Тростянецька).

102 бібліотеки, що входять до складу територіальних громад, працюють як самостійні, з них одна – Миропільська сільська бібліотека для дітей Краснопільського району.

Недригайлівська центральна бібліотека для дітей працює в статусі відділу для дітей комунального закладу «Недригайлівська публічна бібліотека» Недригайлівської селищної ради.

В контексті орієнтирів дитячих бібліотек Сумщини на майбутнє: бібліотека має бути місцем, яке об'єднує юних мешканців територіальних громад, центром суспільного життя, культури, дозвілля і творчості. Зараз більшість дитячих бібліотек поступово переходить від роботи у форматі «книгосховище» до формату «інформаційно-культурний центр для дітей громади».

У зв'язку з цим перед публічними бібліотеками, які входять до складу ОТГ, постають нові завдання, виникає необхідність інновацій, пошуку сучасних форм обслуговування користувачів, зміни місця бібліотек у суспільстві. Не менш важливим є створення позитивного іміджу бібліотек в очах місцевих громад. Саме тому бібліотеки налагоджують співпрацю з іншими закладами культури, впроваджують інноваційні послуги, залучають користувачів, проводячи різні заходи, на яких відкривають для них цікаві місцеві визначні пам'ятки, майстрів та умільців, письменників та поетів, видатних людей краю тощо. Серед юних мешканців ОТГ набувають популярності яскраві, колоритні різнопланові заходи, які сприяють національно-патріотичному вихованню користувачів-дітей, вихованню любові до рідного краю, рідної мови, популяризують кращі надбання української і світової літератури для дітей. Зокрема, це патріотичні акції, флешмоби, театралізовані свята, виставки-інсталяції тощо.

Своєрідною родзинкою у діяльності Кролевецької, Недригайлівської Тростянецької, Буринської та інших дитячих бібліотек, що працюють у складі ОТГ, є проведення заходів поза межами бібліотеки: у скверах, на дитячих майданчиках міста. Звичайно, їх проведення потребує значної підготовки: музичне і технічне оформлення, придбання заохочувальних призов для учасників, розробка сценаріїв та придбання чи пошиття костюмів для театралізованих дійств тощо. Проте такі заходи збирають чималу аудиторію, зацікавлюють не тільки дітей та їхніх батьків, а й керівництво та громадськість міста.

Краєзнавчий шпацер (з німецької – прогулянка) «Довкілля ти своє вивчай, природу знай, люби, оберігай» запросив користувачів Тростянецької дитячої бібліотеки до урочища Нескучне, де заступник начальника відділу екологічної освіти Національного природного парку Н. Євдокимова розповіла учасникам заходу про незвичайну красу рідного краю, про взаємовідносини людини і довкілля, подальші перспективи екологічного стану навколишнього середовища. Працівник бібліотеки підготувала еко-хвилинку «Цікаве у звичайному», з якої дітлахи дізналися багато дивовижних фактів із життя тварин і рослин. Особливо сподобались дітям гра-міркування «Розкажи мені, хто я? Де хатиночка моя?», гра-порада «Юні фіто-аптекарі рекомендують» та веселі посиденьки на пенях, під час яких вони мали нагоду погортати сторінки книжок про тварин, птахів, рослини, природу нашого краю і всієї України, про все те, що ми можемо втратити, не оберігаючи довкілля.

Цьогоріч продовжили діяти літні акції «Лавочки-читалочки» та «Бібліотека у твоєму дворі», які вже декілька років поспіль організовують працівники дитячих бібліотек, що працюють у складі ОТГ. Цикли заходів під час літнього відпочинку дітей були проведені у Кролевецькій, Буринській, Тростянецькій, Зноб-Новгородській, Дружбівській дитячих бібліотеках, відділі бібліотеки для дітей КЗ «Недригайлівська публічна бібліотека». Серед проведених ними заходів: казкова подорож «Казка навколо нас», літературний конкурс всезнайок «Хто багато читає, той багато знає», літературний діляжанс «Чарівна подорож у світ казок», інтелектуальне шоу «Найрозумніший», валеологічний тезаурус «Живої природи душа промовляє», книжковий бібліосад «З книгою тіні квітучих алей», мультимедійні літературні вікторини «Герої улюблених казок», «Відгадайлики», «Світ природи», бібліобродилки «Казковий пікнік», казковий бібліоподіум «Казкове намисто», віртуальна подорож «Стежками рідного краю», пізнавальна вікторина «Флора і фауна» та багато ін.

Практично скрізь в публічних бібліотеках, які стали складовими ОТГ, є доступ до Інтернету, тому бібліотеки допома-

гають як дітям, так і дорослим з пошуком потрібної інформації в мережі Інтернет, надають консультації з питань правил користування комп'ютером, проводять тренінги зі створення поштової скриньки, електронних презентацій, буктрейлерів, користування редактором Word та з інших питань.

Сьогодні в об'єднаних територіальних громадах певна увага приділяється покращенню матеріально-технічної бази бібліотек. Для деяких бібліотек ОТГ придбано комп'ютерну та копіювальну-розмножувальну техніку, що розширило доступ юних мешканців громади до інформаційних ресурсів. 20000 грн з коштів, передбачених на виконання депутатських повноважень, було виділено на придбання мультимедійного проєктору, ноутбуку та проєкційного екрану і 33000 грн – на придбання нових меблів для читального залу і абонементу учнів 1-4 класів відділу бібліотеки для дітей КЗ «Недригайлівська публічна бібліотека».

Проте успішному розвитку і функціонуванню бібліотек заважає ряд проблем. Основною є невідповідність ресурсного забезпечення основним завданням і функціям, що стоять перед бібліотеками. Також нагального вирішення потребує рівень інформатизації. Значна частина бібліотек уже має комп'ютери, але кількість і якість техніки не дає можливості бібліотекам, що обслуговують дітей, бути рівноправними партнерами та входити в корпоративні мережі, аби таким чином забезпечити своїм користувачам доступ до інформації.

Значно більші проблеми створює те, що децентралізація кардинально впливає на мережу публічних бібліотек, особливо на функціонування районних бібліотек і бібліотек для дітей, адже у зв'язку з передачею їх до комунальної власності вони втрачають статус та функції. Районні бібліотеки та центральні дитячі, в тих районах, де створені ОТГ, втратили повноваження методичних центрів для всього району (Буринський, Кролевецький, Недригайлівський, Тростянецький). Тепер вони виконують функції для обмеженого кола бібліотек об'єднаної територіальної громади, до складу якої ввійшли. Усі ці зміни призвели до значного скорочення штату бібліотек. У районах сільські бібліотеки, які не ввійшли до ОТГ,

залишилися без методичного супроводу, не вирішене питання поповнення їх фондів.

Відбувається скорочення штатів у бібліотеках ОТГ. 27 квітня 2018 року рішенням сесії Недригайлівської селищної ради створено комунальний заклад «Недригайлівська публічна бібліотека Недригайлівської селищної ради Сумської області» в структурі якого є відділ бібліотеки для дітей (в минулому «Недригайлівська центральна бібліотека для дітей»). Відповідно до штатного розпису відділ бібліотеки для дітей налічує трьох бібліотечних працівників на повну тарифну ставку. На сьогодні працює 1 працівник – завідувач відділу.

У зв'язку зі створенням Тростянецької міської ОТГ рішенням двадцять дев'ятої (позачергової) сесії сьомого скликання Тростянецької районної ради від 15 грудня 2017 р. «Про безоплатну передачу КЗ «Тростянецька центральна районна бібліотека» зі спільної власності територіальних громад сіл та міста Тростянецького району до комунальної власності Тростянецької міської об'єднаної територіальної громади» штат двох районних, двох міських та двох сільських бібліотек затверджено в кількості 12 одиниць. У штаті районної бібліотеки залишається 7 одиниць, з них одина у дитячій бібліотеці, а було 4 одиниці.

Головна мета процесу децентралізації – покращити якість послуг і наблизити їх до потреб спільноти. Якщо сьогодні вже існують концепції та бачення реформування освіти та медицини, то галузь культури, зокрема діяльність бібліотек у нових умовах, залишається нормативно нерегульованою. До початку реформи більшість бібліотек входили до централізованої системи управління, однак після утворення громад ці заклади почали переходити у їх підпорядкування, що, у свою чергу, призвело до зміни структури та умов праці.

Законодавством у сфері культури не визначено повноваження об'єднаних територіальних громад стосовно управління бібліотеками, механізм підготовки державної статистичної звітності, правонаступність головних бібліотек району як методичних, координаційних центрів, осередків підвищення кваліфікації, розподіл між усіма публічними бі-

бліотеками району книг, що надходять за державними програмами.

Єдиним документом є «Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад», розроблені Національною бібліотекою України ім. Ярослава Мудрого.

Є багато наболілих спільних проблем: відсутність нормативних документів, положень про бібліотеки ОТГ, проведення маркетингових досліджень щодо функціонування бібліотек у складі ОТГ тощо.

У всіх новостворених ОТГ серйозними проблемами є: відсутність кваліфікованих кадрів – високопрофесійних менеджерів у сфері культури, недостатнє технологічне оснащення бібліотечних закладів та оновлення бібліотечних фондів.

Бібліотечні заклади в населених пунктах спроможної громади розвиватимуться так, як вирішить сама громада. Бібліотеки фінансуються з коштів ОТГ, а тому й рішення щодо їхнього розвитку прийматиметься на рівні громади. Дуже багато залежить від того, хто є головою громади, і від його бачення місії та ролі бібліотек.

Стрімкі процеси децентралізації щоденно вносять зміни в усталену систему взаємовідносин у бібліотечній сфері. На жаль, керівники громад не завжди розуміють необхідність підтримання зв'язків з обласними методичними центрами та розвитку на новому рівні корпоративних взаємин.

Тамара Миколаївна КЛЮЙ,
директор КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ: 120 РОКІВ УСПІХУ

Сьогодні Чернігівська обласна бібліотека для дітей – найстаріша в Україні спеціалізована установа для бібліотечного обслуговування дітей і підлітків, найбільша книгозбірня дитячої літератури в області, центр з питань організації та промоції дитячого читання в регіоні, центр надання методичної, консалтингової допомоги дитячим, сільським і шкільним бібліотекам Чернігівщини.

120-річна історія бібліотеки розпочалася 5 травня 1898 року, коли із загальної читальні Чернігівської громадської бібліотеки за рішенням загальних зборів її передплатників було виокремлено дитячий відділ, де обслуговували дітей навіть із родин найбідніших містян. Історія нашої бібліотеки – це історія країни з яскравими і трагічними сторінками. Протягом 1905-1919 років дитячий відділ неодноразово закривали і відкривали за наказами влади через доноси про політичну неблагонадійність деяких членів правління. На захист дитячої бібліотеки завжди ставав письменник і громадський діяч Михайло Коцюбинський. На початок 1919 року книжковий фонд бібліотеки становив 2 тис. прим. (сьогодні фонд бібліотеки – 175 тис. прим.). У грудні 1937 року книгозбірня уже функціонувала як обласна бібліотека для дітей та юнацтва. На початку Другої світової війни під час бомбардування міста бібліотека і фонди майже повністю згоріли та завдяки небайдужим чернігівцям, які зібрали книжки, уже в листопаді 1945 року бібліотека відновила свою діяльність.

До свого 90-річчя обласна бібліотека для дітей отримала нове приміщення загальною площею 1130,5 кв. метрів. Вражає відвідувачів оформлення бібліотеки – вітражі на два по-

верхи за мотивами «Слова о полку Ігоревім», художня ковка на сходах (майстер-коваль Художнього фонду В. Омеляненко), керамічне панно за творами Лесі Українки (художник Т. Федоритенко).

120 років у житті Чернігівщини – це цікаві багаті традиції обласної бібліотеки для дітей та пошук нових інноваційних форм підтримки і промоції дитячого читання. Діяльність найстарішої в Україні Чернігівської обласної бібліотеки для дітей постійно модернізується, удосконалюється, щоб своєчасно відповідати на актуальні виклики часу. За кількістю щорічно обслужених користувачів – понад 17 тис. – бібліотека серед лідерів в Україні, відвідування бібліотеки за рік 221 тис. (у тому числі 113 тис. звернень до веб-сайту), книговидача – понад 242 тис. одиниць. Відомості про нашу бібліотеку є в Українській Вікіпедії, готуємо англomовний варіант Вікіпедії.

Зробити бібліотеку корисною для громади, підтвердити статус провідного соціального закладу для місцевої громади, обласній дитячій бібліотеці вдається завдяки постійному пошуку і впровадженню інноваційних форм роботи, підвищенню професіоналізму бібліотекарів, а також традиційному партнерству із закладами освіти, тісними зв'язками із місцевими ЗМІ. Бібліотека у взаємодії з партнерами є організатором і промоутером масштабних загальноміських і обласних творчих акцій, спрямованих на залучення дітей до читання.

Своєрідним брендом бібліотеки став проект «Хай весь світ дивують нині діти неньки-України» – обласний конкурс дитячої літературної творчості, який допомагає розвивати літературні здібності обдарованих дітей Чернігівщини. Проводиться конкурс під патронатом чернігівських письменників, із 2011 року в ньому взяли участь майже 1,5 тис. дітей області віком від 10 до 16 років. Кожного року виходить збірка творів переможців конкурсу, і здійснюється мрія дітей побачити надрукованими свої твори.

За ініціативою Чернігівської обласної бібліотеки для дітей, юні читачі Чернігівщини беруть участь у Всеукраїнських конкурсах та акціях, пов'язаних з читанням, і заслужено перемагають в них: у 2017 році на Всеукраїнському конкурсі «Мрії про

Україну» Гран-прі в номінації поезія отримала юна літераторка з Коропського району, два переможці з Корюківського району посіли перші місця в конкурсах «Рідна країна – безпечна країна» та «Творчі канікули», кожного року два фіналісти Всеукраїнського конкурсу «Кращий читач» нагороджуються поїздкою до Львова.

Кожен фахівець розуміє, що сучасна бібліотека – це ворота в майбутнє, і вона може допомогти дітям розкрити свої здібності і таланти. Саме читання допомагає зрозуміти, що особистості створюють майбутнє, змінюють світ, тому ми працюємо під девізом «Шлях до успіху пролягає через бібліотеку». Усі наші заходи – акції, конкурси, великі та малі, обласні та міські мають на меті допомогти дітям розвинути уяву, розширити знання, підготуватися до дорослого життя. Один із фіналістів конкурсу «Кращий читач року» звернувся до однолітків із такими словами: «Читайте завжди. Адже знання – це капітал». Сучасні діти розуміють наскільки знання важливі у житті.

Набирають обертів соціальні проекти – міський і обласний конкурси «Читаюча родина Чернігова» і «Читаюча родина Чернігівщини», які посилюють зв'язки з місцевими громадами. За 15 років існування у конкурсах взяли участь близько 400 кращих родин, в яких багато читають і батьки, і діти. Ця традиція живе і об'єднує покоління, збагачує душі дітей і дорослих.

Сьогоднішня бібліотека живе життям країни. Ми оголосили акцію «Словом і ділом допомагаємо захисникам України». Наші волонтери разом із бібліотекарями зібрали книжки для дітей Донбасу (одні з перших в Україні), і тепер ми передаємо бійцям АТО листи, малюнки дітей, маленькі подарунки, плетемо маскувальні сітки, організуємо зустрічі з бійцями та волонтерами. Ми впевнені, така робота – справжнє патріотичне виховання наших дітей і підлітків.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей спільно з навчально-реабілітаційним центром для дітей з вадами зору із 2014 року працює над проектом «Читаємо другу», мета якого за допомогою сучасної дитячої бібліотеки та інтернет-технологій надати інноваційну послугу та допомогти дітям і підліткам з вадами зору прослухати твори шкільної програми і найпопу-

лярніші твори світової літератури. На сьогодні записано і передано до центру шість аудіодисків. Читають для маленьких друзів читачі та бібліотекарі обласної бібліотеки для дітей.

Для того, щоб зацікавити дітей та заохотити їх до читання, ми запровадили у бібліотеці незвичайну урочисту церемонію нагородження кращих читачів року «Бібліо-Оскар», під час якої нагороджені мають можливість пройтись червоною доріжкою, отримати нагороду в різних номінаціях: «Кращий читач року», «Читаюча родина», «Партнерство заради дитини», «Друг бібліотеки». За шість років існування на «Бібліо-Оскарі» нагородили майже 200 номінантів. Свято зазвичай відбувається на майданчику перед бібліотекою, привертає увагу яскравим оформленням, виступами колективів, щасливими обличчями дітей.

Цікавою подією стало відкриття у бібліотеці Бібліо-кафе «Книжкова смакота» —читацьке об'єднання нового типу для книжкових гурманів. Загалом наше Бібліо-кафе стало надзвичайно популярним не тільки серед груп та класів, а й для цілих родин та окремих читачів різного віку, бо є втіленням нестандартного, творчого та креативного підходу. Бібліо-кафе дивує і вабить відвідувачів загадковим меню, до якого входять «літературні страви» національної кухні: скринька-сюрприз «Рецепти смачного читання», «Козацькі секрети», поради від шеф-кухаря «Як стати козаком», бук-трейлери на книги українських письменників «Знай наших», мульт-десерти «Смакуй українське».

А ще маленькі гурмани можуть продегустувати різноманітні фірмові літературні страви — цікаві книги та журнали, бук-фреші, книжкове асорті, для дітей та батьків — дивовижні екскурсії «Смачне читання для гурманів», реклама книги — «Страва дня», десерт — «Мультишка», усе до смаку маленьким читачам, а особливо люблять найменші відвідувачі бібліотеки рецепти гарного настрою від кота Кекса.

Головна мета таких зустрічей у «Бібліо-кафе» — здивувати дітей, заохотити до активного читання в будь-якому форматі та зробити читання справжньою насолодою.

Майже 30 років у бібліотеці працює ляльковий театр «Пізнайко», у репертуарі якого 30 назв лялькових вистав, щоріч-

но їх переглядають понад 2 тис. маленьких вдячних глядачів, які мають можливість відчувати себе і у ролі акторів.

Помітною у житті міста стала акція бібліотеки «Книжкова шпаківня» у відділенні денного стаціонару міської дитячої поліклініки № 2. Мета проекту в тому, що книжки не повинні лежати на полицях, їхнє місце в дитячих руках і думках! Якщо діти хворіють і не можуть прийти до бібліотеки, то бібліотека прийде до них. Книги «книжкової шпаківні» піднімають настрій та допомагають швидшому одужанню дітей.

Особлива увага приділяється дітям і батькам влітку, громада міста не залишається без уваги бібліотеки. Проект «Книжковий пікнік у березовому гаю» працює усе літо – діти і батьки під час відпочинку в парку мають можливість почитати разом із дітьми книжки, перегорнути журнали, навіть взяти участь у невеличких лялькових виставах, які пропонує бібліотека, а також в літературних іграх, вікторинах тощо.

Відкритим простором, живим спілкуванням, яскравими книгами приваблює відвідувачів бібліотеки та випадкових перехожих «Літня читацька альтанка», урочисте відкриття якої традиційно відбувається у Міжнародний день захисту дітей.

Програма літньої альтанки дуже насичена – це акція «Бібліотекарі читають дітям», веселі читання на «Чарівному килимку», малюнки на асфальті «Розфарбуємо літо», флеш-моби «Книжкові хвилі», «Книга скликає друзів», дні книжкових новинок, дні цікавих ідей, майстер-класи тощо.

Такі проекти створюють нове креативне книжкове середовище, розширюють можливості дітей вільно долучатися до читання, розвивають цікавість до книг та привертають увагу до бібліотеки. А ще такими «вуличними» заходами ми привертаємо увагу «нечитачів» до бібліотеки, показуємо можливості бібліотеки і маємо певні результати, коли до нас приходять нові відвідувачі.

Упровадження нових інформаційних технологій у бібліотеці розпочалося з 2000 року з першого подарованого комп'ютера, а у 2003 році уже був створений веб-сайт бібліотеки. За програмою «Бібліоміст» у 2013 році бібліотека виграла грант і отримала 10 комп'ютерів з доступом до Інтернету, з того часу

створений і працює Інтернет-центр для дітей. Тепер Інтернет – наш помічник, діти мають можливість здійснювати віртуальні мандрівки у часі, у просторі, країнами – саме це дає майже не обмежені можливості в пізнанні світу через бібліотеку. Ми активно допомагаємо нашим дітям, їхнім бабусям та дідусям, батькам засвоїти навички володіння комп'ютером та Інтернетом – для цього проводимо міні-тренінги для дітей «Безпечний Інтернет», курси комп'ютерної грамотності для дорослих «Із комп'ютером на ти».

Науково-методична діяльність обласної бібліотеки для дітей спрямована на аналізування та прогнозування бібліотечного обслуговування дітей і підлітків на Чернігівщині, вивчення і поширення кращого бібліотечного досвіду. В області працюють навчально-тренінговий центр «Дитяча бібліотека XXI століття: Всесвіт інформації і культури», креатив-лабораторія «Бібліо-профі»; для дитячих і сільських бібліотекарів проводиться конкурс професійної майстерності «Діти не можуть чекати».

У репертуарі видавничої діяльності бібліотеки заслуговують на особливу увагу краєзнавчі дайджест-читання «Роде наш красний» (найцікавіші матеріали про маловідомих земляків, адаптовані для сприймання дітьми); серія історико-бібліографічних покажчиків «Обереги пам'яті»; історико-географічні нариси «Міста і містечка Чернігівщини», щорічник «Хай весь світ дивують нині діти неньки-України».

Чернігівська обласна бібліотека для дітей у третьому тисячолітті має багато планів, нових ідей і проектів, які спрямовані на те, щоб у нашому бібліотечному просторі читачеві було затишно почитати, цікаво поспілкуватися, не тільки отримати інформацію, а й комфортно відпочити з книгою.

Лариса Анатоліївна ЛУГОВА,
*директор КЗ «Львівська обласна бібліотека для дітей»
Львівської обласної ради*

ЖИТИ В СТИЛІ ЕКО ВЧИТЬ БІБЛІОТЕКА: ПРОЕКТИ, ЯКІ ЗМІНЮЮТЬ ЖИТТЯ

«Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека!» – проект під таким гаслом від Львівської обласної бібліотеки для дітей увійшов до п'ятірки найкращих у конкурсі IFLA «IFLA Green Library Award» – «Зелена бібліотека 2017».

Вже понад два роки молоді бібліотекарі Львівської обласної бібліотеки для дітей сортують відходи самі та навчають своїх маленьких читачів, як правильно сортувати сміття, дбати про екологію та навколишнє середовище. Мабуть вже кожен чув про «львівське сміття», проблеми з побудовою сміттєпереробного заводу та про те, зрештою, що ресурси Землі не вічні...

А почалося все дуже цікаво... Проект ЕкоБібліотека почався саме з Facebook, де бібліотекарі, побачивши оголошення про екскурсію «Як сортують сміття у Львові», вирішили поцікавитися – як? Побували на Грибовицькому сміттєзвалищі – об'єкті, який є серйозною екологічною загрозою для мешканців довколишніх населених пунктів, на заводі з переробки люміцентних ламп і перевантажувальній станції ТзОВ «АВЕ-Львів». Після екскурсії дівчата зрозуміли, що екологічне виховання має стати одним із пріоритетних напрямків у роботі бібліотеки.

Автор проекту «ЕкоБібліотека» – член Молодіжної секції Української бібліотечної асоціації Ірина Пігура, яка пройшла спеціалізоване навчання під час Форуму молодих бібліотекарів у квітні 2016 р. у м. Києві. І тоді проект здобув свою першу перемогу – його відібрали на фінансування за програмою Британської Ради в Україні «Активні громадяни». Ірина згуртувала навколо себе небайдужих молодих бібліотекарів,

і тепер над реалізацією проекту працює справжня бібліотечна екокоманда.

Мета і завдання проекту: в рамках проекту ми навчаємо дітей екологічно мислити, дбайливо ставитися до природних ресурсів, зменшувати кількість відходів, сортувати і розподіляти сміття, а також вчити цьому свою родину і друзів.

Заходи проекту: ми проводимо навчально-ігрові презентації на екологічні теми, навчальні практичні заняття з сортування сміття, конкурси малюнків на теми екології, майстер-класи по виготовленню поробок з відходів, виготовлюємо разом із дітьми рекламну продукцію, в якій роз'яснюється необхідність сортування сміття, організуємо акції зі збирання використаних батарейок, пластикових корків, макулатури, провели акцію з озеленення бібліотеки: висадили квіти на балконі і створили зимовий сад, прибираємо територію сквера біля бібліотеки, використовуємо екопакети для книжок. Всі заходи проекту інтерактивні. Використовуються новітні технології: діти навчаються сортувати сміття також за допомогою комп'ютерної гри «Garbage hero», наданої партнерами проекту. Також одним із завдань проекту є привернення уваги вчителів, вихователів дитсадків до проблем екологічного виховання і проведення спільних заходів.

За кошти гранту Британської ради у бібліотеці був створений екокуток, закуплені нові книги з екологічної тематики, кольорові смітнички, екологічні торбинки, надруковані закладки з правилами екочитача.

Екологічному вихованню дітей дошкільного та молодшого шкільного віку присвячена ціла система заходів у бібліотеці та поза її межами. Надзвичайно важливо доступно в ігровій формі пояснити дітям суть екологічної культури, і тоді діти не тільки самі сортуватимуть сміття – вони навчатимуть цьому своїх батьків. Під час реалізації проекту бібліотекарі випробовують нові екологічні практики, а потім набутий досвід розповсюджують серед бібліотекарів Львівської області та всієї України.

За ці два роки було зроблено чимало – у бібліотеки з’явилися партнери і однодумці: суспільна ініціатива «Хтось не зробить» <https://www.facebook.com/khtos/>, екологічна ініціатива «Чисте місто» <https://www.facebook.com/groups/1591279607631161/about/>, разом з якими ми розробили навчальний банер з роздільними контейнерами, за допомогою якого показуємо дітям, як сортувати сміття, проводимо екотренінги для дітей та дорослих, беремо активну участь у екофестивалях Львова та України. Другий рік поспіль ярмаркуємо на урбан воркшопі «Майстерня міста» <http://www.maisterniamista.org.ua>.

«Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека» – вигукують діти разом із нами на Майстерні Міста, закликаючи дорослих і дітей до збереження довкілля.

Наші заходи присвячені багатьом аспектам ековиховання. Діти дізналися про сучасні ековинаходи та мали можливість навести свої приклади, створювати власні екопроекти; тема «Як поводитися з тваринами у місті?» об’єднала любителів та господарів домашніх улюбленців, а волонтер Катерина розповідала про різновиди тварин, їхні особливості та потреби. Також побавились у гру, з якої дізналися про «життя собаче». А найцікавішим було завершення цього заходу, адже наші чотирилапі друзі та їх господарі прослухали історію про собаку Джека; пізнавальною та актуальною була розмова з автором та режисером фільму «Люди і дерева» Дарією Ткач-Лишегою, і таких екозаходів ми провели вже не один десяток! А вже якщо еко – то еко у всьому! В екостилі були оформлені й наші новорічні ялинки. Минулого року ялинка була прикрашена іграшками з використаних речей: з лампочок робили сніговика, з корків робили гірлянди, а 2018 рік зустрічали біля ялинки, прикрашеної екоіграшками з майстерні «Зробив ТАТО».

Жодна «зелена» книга, яка з’являється в бібліотеці, не залишається поза увагою бібліотекарів. Кожну книгу ми пускаємо в роботу, проводячи голосні читання, вікторини, презентації, перегляди та використовуючи інші форми популяризації. Ось,

наприклад, побачили ми у FB, що письменниця Катерина Єгорушкіна готує до друку екоказку «Арчі», і запросили її в гості до наших читачів. Катерина прийняла наше запрошення, і разом з нею ми провели дві фантастичні презентації для наших читачів. Як же малі і дорослі перейнялися долею собаки Арчі, який вміло стискає порожні пластикові пляшки та ріже лапку об розбите скло!

А ще ми мандруємо Львівською областю і всією Україною та розповідаємо про наш досвід колегам. Приклад роботи ЕкоБібліотеки переймають інші бібліотеки, школи дитячі садочки, ОТГ. Ми відвідали місто Миколаїв, де взяли участь у ювілейних X Миколаївських міських екологічних читаннях «Збережемо для нащадків», виступали перед громадами новостворених ОТГ Львівської області, і навіть у розважально-дитячому центрі з дивною назвою «Кукусік і Бабасік» у місті Стебник.

Про свою екодіяльність ми розповідаємо на сайті Львівської обласної бібліотеки для дітей <http://lodb.org.ua> та на сторінці у Facebook <https://www.facebook.com/ecobiblioteka>.

Вважаємо, що наш проект відповідає цілям сталого розвитку: чиста вода і санітарія, екологічно чисті міста, відповідальне використання ресурсів і закликаємо своїх колег приєднуватися до екологічного руху. Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека!

Людмила Іванівна МАКСИМЕНКО,
завідувач бібліотеки ім. В.В. Маяковського
КУ «ЦБС для дітей» м. Маріуполя

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА – ПРОСТІР ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МРІЙ, ЗАХОПЛЕНЬ ТА ТАЛАНТІВ ЧИТАЧІВ

Основна мета популяризації та підтримки читання – поширення серед громадськості позитивної думки про читання. Прочування книги, читання – основний напрям в діяльності дитячої бібліотеки ім. В. В. Маяковського. Книга має великий виховний вплив на формування духовної культури особистості. З книги діти черпають інформацію про оточуючий світ, уявлення про добро і зло, про правила поведінки в соціумі. Обов'язок кожного бібліотекаря – навчити дітей любити книгу, відчувати потребу в ній, розуміти її. Одним із найголовніших наших завдань сьогодні є активне залучення дітей до читання. Любов до книжки і бажання читати потрібно прищеплювати ще з дитинства.

Масові заходи, книжкові виставки – найефективніші форми привернення уваги читачів до бібліотеки, книги, читання. Наочна інформація добре сприймається аудиторією, збільшує кількість відвідування користувачів, спонукає звертатися до літературних першоджерел, здатна поліпшити імідж бібліотеки. Пріоритет ми віддаємо інтерактивним формам масової роботи та нетрадиційним книжковим виставкам: виставки-інсталяції, які формуються з книжкового фонду бібліотеки. Книги підбираються за кольором і розміром та створюється незвичайна «Книжкова феєрія»: «Книжкова ялинка», «Бібліотечні сходинокки», «Книжкова арка», «Знак питання», «Знак оклику», «Дід Мороз», «8 Березня», «Книжковий будиночок», «Магістр бібліотечних наук», «Містер Книжкін», «Великодня писанка», «Закохане серце», «Україночка», «Український візерунок», «Квітка», «Новорічний подарунок», «Сніговик», «Читай», «Кульбаба», «Книжковий потяг». Саме такі форми дозволяють активізувати читацьку і творчу зацікавленість дітей та

батьків, роблять читання і книгу привабливими і актуальними в очах користувачів. Фахівці нашої бібліотеки у постійному творчому пошуку з популяризації книги і читання.

Великою популярністю серед дітей користується бібліо-манекен-челендж «Книга. Читач. Бібліотека». Діти і бібліотекарі завмирають і стоять, як манекени. Приваблює наших читачів сучасний і такий модний зараз флешмоб. Флешмоби проходять на різні теми: «Ми обираємо газету «Колосочок», «Ми знаємо свої права!», «Будемо вивчати мову українську», «Говоріть українською мовою», «Ми любимо українську мову», «Ми любимо читати українською мовою», «Книга – наш друг», «Ми любимо читати книги», «Ми – молодці», «Бібліокреатив – Ура!». Цікавою формою роботи стала «Бібліотека під відкритим небом». Популяризуючи читання, бібліотекарі «перевтілюються» в різних казкових і літературних героїв, виходять на вулиці міста. Яскравими були бібліотечний бульвар «Кожній людині шлях відкритий в бібліотеку», літературно-бібліотечний десант «Будемо з книгами дружити!», акції «Як пройти до бібліотеки». Бібліотекарі також активно беруть участь у міських фестивалях.

Сміливим рішенням були виїзди з пришкільним літнім таббором на море. Спочатку це був «Читаючий тролейбус», а потім проведення свята читання улюбленої книжки «Пригоди казкової братви, або літа яскраві промені». Для забезпечення психологічного комфорту громади у бібліотеці оформлюються виставки-вернісажі творчих робіт, особисті галереї дитячої творчості, а також виставки з декоративно-ужиткового мистецтва: «Краса живе всюди, важливо тільки вірити в диво», «Маріуполь – місто на березі Азовського моря», «Це – Земля твоя і моя», «Дивосвіт живої природи», «Моя мама – найкраща у світі» тощо. В бібліотеці організована творча майстерня «Сонечко». Діти і дорослі беруть участь у різноманітних майстер-класах, вчать робити вироби з паперу, тканини, природного матеріалу, паєток, бісеру та іншого матеріалу.

Для самих маленьких дітей, які приходять до бібліотеки разом із батьками, бабусями і дідусями, організовані суботні зустрічі. Для них відкрита відеовітальня «Казковий теремок». Діти можуть зануритися в казку за допомогою перегляду мультфільму,

а потім намалювати казкового персонажа. Для них проводяться гучні читання, оформлюються виставки-сюрпризи «Дивосвіт м'якої іграшки та дитячої книжки», Book rocket «Книгуру» (книжкова кишеня), «Хіт-парад казкових героїв», дерево «Книжкові кольоровинки». З таких виставок діти беруть додому не тільки книги, а й іграшки.

Велику увагу бібліотекарі приділяють організації літніх читань у бібліотеці. Бібліотека працює за програмою «Літній відпочинок з книгою». Діти беруть активну участь в літературних іграх, конкурсах, батлах, квестах, вікторинах, подорожах, змаганнях, театральних постановках, таких як «У Читалії веселій», «Книжкова веселка», «Загадкова скарбничка», «У мандри запрошують книги», «Казкова карусель», «Давайте знайомі книжки відкрити». Для наших читачів створюються буктрейлери за творами В. Маяковський «Что такое хорошо и что такое плохо», Г. Остер «Вредные советы», братів Грімм «Бременские музыканты», мультимедійні книжки (українські народні казки «Котигорошко», «Івасик-Телесик»), віртуальні виставки та вікторини, слайд-шоу і презентації.

Важлива складова іміджу бібліотеки – це дизайн, вигляд приміщення. Працівники бібліотеки намагаються яскраво і креативно оформити зали бібліотеки, приділити значну увагу інтер'єру, облаштувати та поновити його. М'які іграшки, виставки малюнків, композиції з квітів, саморобки, додаткові матеріали та предмети вдало доповнюють книжкові виставки. До кожної пори року, а також до шкільних канікул співробітники створюють фото-зони, зони відпочинку і читання періодичних видань: «Щоб діти більше знали, є газети і журнали», «Що цікавого сьогодні в пресі?», «Різноманітний світ журналів та газет».

Сучасна дитина, перш за все, споживач комп'ютерних продуктів, особа, орієнтована на сприйняття віртуальної, а не вербальної інформації. Сьогоднішньому читачеві треба, щоб інформація подавалася яскраво, динамічно і коротко. Тому головне для бібліотекаря – привернути увагу потенційних читачів, викликати емоційну реакцію, бажання взяти книгу в руки, перегорнути сторінки та поринути у чарівний світ читання.

Жанна Володимирівна СЕЛЕЗНЬОВА,
*завідувач бібліотеки ім. Г.Х. Андерсена КУ «ЦБС для дітей»
м. Маріуполя*

БІБЛІОТЕЧНА ІНКЛЮЗІЯ – РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВСІХ

Жодна бібліотека не може існувати, якщо в ній не зацікавлене населення, і якщо воно не готове її підтримати. Бібліотека реагує на конкретні запити користувачів та поряд із засобами масової інформації забезпечує передачу знань. Щодня бібліотечні працівники замислюються над питаннями: «Чи повинні бібліотеки доводити свою значущість?», «Чи відповідають вони потребам громади, вимогам сьогодення?», «Як у непростих сучасних умовах зробити діяльність бібліотек ефективною?». Кожна бібліотека обирає основні пріоритети діяльності згідно особистих умов.

Працівники дитячої бібліотеки ім. Г.Х. Андерсена намагаються зацікавити користувачів наданням різних форм та методів роботи: працює літературно-етнографічний клуб «Живильні джерела», проводяться мистецькі подорожі для групи «Маленькі шанувальники українського мистецтва», працює бібліотечна творча майстерня «Диво-ручки, диво-штучки», відбуваються різноманітні творчі зустрічі. Бібліотека активно співпрацює з дитячими та юнацькими клубами, комітетом самоврядування населення, громадськими організаціями: «Рада жінок України», батьків дітей з інвалідністю Миський клуб «Повір у себе», «Особлива дитина з майбутнім», КСН «Приморський», ДЮК «Витязь», Маріупольською міською організацією Товариства Червоного Хреста України, міськими клубами декоративно-ужиткового мистецтва «Ярослава» та «Макошь», навчальними закладами, з творчою молоддю, молодими родинами та молодими батьками, з людьми поважного віку. Таким чином, дитяча бібліотека надає бібліотечні послуги користува-

чам усіх вікових груп.

У зоні постійної уваги фахівців нашої бібліотеки знаходяться діти з обмеженими можливостями, так би мовити «особливі діти». Ще з 1998 бібліотека почала співпрацювати з міським реабілітаційним центром дітей з обмеженими можливостями «Зорі надії» (зараз це громадська організація батьків дітей з інвалідністю Міський клуб «Повір у себе»), він знаходиться неподалік від бібліотеки. Реабілітаційний центр відвідують діти та молодь від 3-х до 35-ти років, які за своїм фізичним або психічним розвитком відрізняються один від одного. Це діти з різними захворюваннями: ДЦП, синдром Дауна, аутизм, розумовою та фізичною відсталістю, з вродженими вадами серця, частковою втратою зору, слуху, мовлення.

Свою роботу з цими дітьми ми плануємо спільно з педагогами, враховуючи медичні та педагогічні задачі центру, особливості захворювання та розвитку дітей. Бібліотечні заняття проводимо індивідуально або малими групами (5-6 осіб). Тривалість занять не більш ніж 15 хвилин. На заняттях широко використовуються ілюстративний матеріал, барвисті книжки та журнали, набори кольорових листівок. Дуже подобаються дітям заходи з циклу «Гучні читання», «Книги-ювіляри». Після прослуховування творів, вони залюбки бавляться м'якими іграшками тваринок, імітують їхні голоси тварин, намагаються відповідати на запитання бібліотекаря. Завжди піднесено проходять заходи з циклу «Добрі розмови» за сторінками християнського журналу «Шишкин лес». Це прості й зрозумілі казки й оповідання, які вчать добру та любові до ближнього. Діти розуміють це і намагаються висловити свої почуття та ставлення до героїв творів. Взагалі, дітям цієї категорії подобається малювати, працювати з папером, створювати поробки з природного матеріалу, аплікації, вишивати, ліпити з тіста. Вихованці центру неодноразово ставали лауреатами всеукраїнських, регіональних та міських фестивалів та конкурсів творчості дітей. Це Каплан Катерина, Пастухова Кристина, Логунцова Катя,

Франкович Ольга та інші. Акварелі Тетяни Пташко були представлені на Всеукраїнському конкурсі дитячої творчості «Світ без кордонів очима дітей» (у дівчинки немає кісті на правій руці). Вона стала призером конкурсу. Творчі роботи вихованців центру постійно виставляються і у бібліотеці. Працює та оновлюється виставка «Руками створена краса», яка викликає у наших відвідувачів здивування та захват. Діти завжди беруть участь у фестивалях та конкурсах, які ініціює бібліотека. Але цього було замало, бо вже давно виникла потреба у створенні інклюзивного майданчику у стінах бібліотеки, щоб ці діти комфортно та затишно відчували себе поряд з іншими читачами, спілкувалися, мали змогу відвідати арт-терапевтичні заняття з пісочної анімації, різноманітних майстер-класах, творчих заняттях з акторської майстерності та виставах лялькового театру.

На початку 2017 року було розроблено проект «Відкриті серця» - створення інклюзивного майданчику для соціальної адаптації дітей з інвалідністю, у тому числі з синдромом Дауна, де діти зможуть навчатися і розвиватися, набувати навичок спілкування, а їхні батьки отримають психологічну підтримку. А вже 27 червня 2017 р. у рамках цього проекту за програмою Active Citizens Ukraine та за підтримки British Council, партнером якої є Маріупольська Спілка Молоді, відбулося відкриття цього майданчика для соціальної адаптації дітей. Гості заходу подивились виставу настільного лялькового театру за мотивами української народної казки «Котик та Півник» та самі перетворилися на акторів. Потім вчилися робити «Кумедних тваринок» у техніці оригамі. Особливий захват викликала пісочна анімація. Діти малювали сонечко, море, квіточки. Цей проект діє на постійній основі, усі бажаючі можуть відвідувати наш творчий майданчик та заходи у свій вільний час, брати участь у майстер-класах, арт-терапевтичних заняттях, масових акціях. Майже кожної середи вихованці реабілітаційного центру із задоволенням відвідують наш бібліотечний інклю-

живний майданчик. За їхньою участю проводяться заняття з пісочної арт-терапії, які благодійно діють на психологічний стан, сприяють розвитку дрібної моторики рук а також творчих здібностей дітей та молоді. Заняття проводить волонтер, наша читачка Шинкаренко Даша, яка навчається у технічному ліцеї. Дівчина із задоволенням спілкується з вихованцями центру, вчить їх основним прийомам малювання піском.

Завжди весело та емоційно проходять імпровізовані заняття з акторської майстерності та вистави у настільному ляльковому театрі. Кожен присутній може випробувати себе у ролі ляльководи, вчиться працювати у команді, відчувати та приймати допомогу оточуючих. Особливо популярні українські народні казки «Котик та півник», «Коза-дереза», «Солом'яний бичок», «Колобок». Театральний репертуар постійно розширюється, казки ж обирають самі діти. А ще діти дуже люблять співати, танцювати, виступати перед аудиторією. Запальні танці Олі Франкович та Паші Скринника завжди стають окрасою усіх міських та бібліотечних заходів. Їх неперевершене «Танго» викликало фурор на «Фестивалі Писанки 2018», який проводили дитячі бібліотеки міста. Завдяки цьому проєкту відкрилися нові можливості, які дозволяють розширити спектр бібліотечних послуг. В свою чергу це сприяє розвитку комунікативних здібностей та соціальній адаптації дітей з інвалідністю, їх психологічній інтеграції в суспільство, розвитку творчих здібностей, допомагає засвоювати нові способи спілкування.

Аліна Миколаївна Біла,
директор Чернівецької обласної бібліотеки для дітей

РОБОТА З ГРОМАДОЮ І НА БЛАГО ГРОМАДИ

На сучасному етапі, коли відбувається об'єднання територіальних громад, одним із актуальних питань є функціонування та розвиток бібліотечних закладів в нових умовах. Сьогодні мережа спеціалізованих бібліотек для дітей на Буковині налічує 15 бібліотек: 1 обласна, 9 районних і 5 міських, 1 дитячий відділ Герцаївської ЦРБ, 1 дитячий сектор обслуговування КЗ «Путильська районна бібліотека».

На Буковині утворилося 32 об'єднані територіальні громади. До складу ОТГ зі спеціалізованих бібліотек для дітей увійшла Вашківецька міська бібліотека для дітей. Вона створена 8 червня 1948 року. На час заснування книжковий фонд налічував 175 прим. На сьогодні книжковий фонд становить 18800 прим., бібліотека обслуговує 1400 користувачів, книговидача – 30063 примір., відвідування – 15040. Пріоритетним напрямом роботи бібліотеки є вивчення історії, звичаїв, традицій та обрядів рідного краю.

У 2004 році бібліотеку відвідала делегація НБУ для дітей – генеральний директор А. Кобзаренко, заступник генерального директора Т. Турбаніст, завідувача відділу Г. Гудзима та директор видавництва «Веселка» Я. Гоян, його заступник С. Козлова та голова Всеукраїнського центру дитячої книжки Н. Хайнацька.

Сьогодні ми говоримо про те, що бібліотеки мають бути культурно-просвітніми та інформаційними центрами громади, місцем для спілкування і проведення дозвілля. Основне завдання бібліотеки – відповідати вимогам часу і потребам громади, бути корисними і цікавими населенню свого міста, села, стати більш відкритими і дружніми, запропонувати громаді нові послуги, подати нові ідеї громадській спільноті, залучити різні вікові категорії до співпраці.

Робота з громадою і на благо громади завжди пов'язана з краєзнавством. Традиційні форми краєзнавчої роботи бібліотек під впливом часу змінюються, стають більш яскравими й ефективними, наближеними до жителів і завжди проводяться за участі громади.

В останні роки відбулося переосмислення основних напрямів краєзнавчої роботи з метою відродження національної духовної культури, відновлення історичної пам'яті народу. Сприяє цьому пошукова робота, а створення музеїв у бібліотеках — це вже звична справа у книгозбірнях.

Відтворення культурної пам'яті народу здійснюється у формах, далеких від традиційних видів бібліотечної діяльності. Книгозбірні виконують музейну функцію, тобто в арсенал сучасного бібліотечного краєзнавства входить пошук унікальних елементів етнокультури українського народу, старовинних обрядів, предметів народного побуту. Так з'являються музейні, етнографічні куточки, міні-музеї, музейні кімнати, навіть такі інноваційні типи бібліотек, як бібліотеки-музеї, що демонструють несхожість, унікальність.

Бібліотекою-музеєм є музей Маланки у м. Вашківці Вижницького району Чернівецької області. Початок створення музею належить працівникам Вашківецької міської бібліотеки для дітей Н. Хачман та І. Дашкевич, які усвідомили, що бібліотека — не установа, яка видає книжки, що насправді — це центр громади, а бібліотекарі — для того, щоб виконувати потреби громади. Ідею підтримав Вашківецький міський голова Микола Перч, а за ініціативи Ореста Сірецького (хореографа, заслуженого працівника культури України), Олега Сашука вирішено офіційно створити музей Переберії у приміщенні міської бібліотеки для дітей. Рішенням № 449 -12 /16 дванадцятої сесії VII скликання від 6 грудня 2016 року «Про створення музею Вашківецької «Маланки Переберії» затверджено надати дві кімнати площею 38,0 кв. м. у приміщенні міської бібліотеки для дітей. Вашківецькою міською радою було виділено кошти на

ремонт кімнат, фасаду та заміну вікон, придбання манекенів – 27 шт., рамок для світлин – 150 шт., бейджиків, вішаків для демонстрування костюмів.

Музей урочисто був відкритий 19 грудня 2016 року. В церемонії відкриття взяли участь заступник керівника апарату Чернівецької обласної державної адміністрації Олександр Шкурідін, начальник відділу культури Вижницької районної державної адміністрації Наталія Додяк, заступник голови Вижницької районної ради Сергій Вірста, депутат Чернівецької обласної ради Іван Шевчук. Першими екскурсводами були: Наталія Хачман, зав. бібліотекою; Олексій Попович, депутат Вижницької районної ради, учитель історії та правознавства НВК «Вашківецька гімназія ім. І. Бажанського»; Оксана Єленюк, учитель початкових класів Вашківецької ЗОШ I-III ступенів.

На сьогодні у музеї зберігаються колекції переберійних масок таких відомих майстрів Вашківців, як В. Столяр, В. Сирецький, Л. Москаль, О. Волощук, В. Гарас, М. Сойка, М. Марчук та І. Хачман.

Музей Маланки Переберії створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громади до надбань національної та світової культурної спадщини. У бібліотеці-музеї налічується понад 180 експонатів, які переглянули більш як 1500 відвідувачів і проведено понад сім десятків екскурсій. Відвідувачами бібліотеки-музею були гості не тільки з України (Чернівці, Хотин, Київ, Львів, Івано-Франківськ, Слов'янськ, Одеса, Миколаїв, Тернопіль, Луганськ та ін.), а також Румунії, Німеччини, Канади, Польщі, Росії та ін.

У бібліотеці-музеї діє постійна експозиція «Вашківецька Переберія – зірка з глибини віків стародавнього обряду». Вона включає в себе близько 30 костюмів традиційної вашківецької маланки, зокрема персонажів, які керують Маланкою – «Козак», «Вулан», «Бук-шандар», не обійшлося і без головних персонажів – Маланки та українки. У музеї близько 200 світлин,

починаючи з кінця XIX століття та до сьогодні, 100 оригінальних традиційних масок, які виготовляються лише у Вашківцях. Також представлено куток троїстих музик. Є ексклюзивний костюм-маска заввишки три метри, так звана «Вашківецька багачка».

За словами бібліотекарів, всі експонати принесли жителі Вашківців, які впродовж тривалих років підтримували і підтримують традицію маланкування та є активними учасниками Переберії.

Є також куток нагород, привезених вашківецькими маланкарями з обласного фестивалю Маланка-фест, що вже декілька років поспіль проходить у Чернівцях.

13 січня 2017 року у Вашківцях відбулася міжнародна науково-практична конференція «Вашківецька Переберія – зірка з глибини віків українського маланкування».

У жовтні 2017 року в приміщенні музею відбулася презентація книги «Вашківецька Переберія», автором якої є вчитель історії та правознавства НВК «Вашківецька гімназія ім. І. Бажанського» О. В. Попович.

Та не тільки Переберією славиться місто Вашківці. Тут проживали і творили такі знані на Буковині особистості, як педагог та фотоаматор Іван Бажанський, автори всесвітньо відомої «Черемшини» – композитор Василь Михайлюк та поет Микола Юрійчук, майстер народної творчості, художник-орнаменталіст Георгій Гарас.

Працівники бібліотеки завжди беруть участь у фестивалях «Вашківецька Маланка», «Квітне Черемшина» та «Вашківецький Водограй». У травні 2018 року на фестивалі «Квітне Черемшина» за збереження, відродження та розвиток народного мистецтва Вижниччини в номінації «Література, народознавство та історія краю» зав. бібліотекою для дітей Н.М. Хачман була нагороджена Дипломом лауреата районної літературно-мистецької премії імені Георгія Гараса.

Упродовж минулого року бібліотекарями була проведена

велика робота зі збору свідчень реабілітованих вашківчан, які були вивезені до Сибіру, і в результаті вийшла в світ книга під назвою «Сповіді людські», авторами-упорядниками якої є зав. бібліотекою для дітей Н. М. Хачман та бібліотекар дорослої бібліотеки Л. В. Михайлюк. Книга вийшла у видавництві «Черемош» у Вишніці накладом 50 примірників за підтримки голови Вашківецької міської ради М. П. Перча. Хочеться відмітити тісну і творчу співпрацю Вашківецької міської бібліотеки для дітей з місцевою владою та громадою – їм немає потреби доводити необхідність і значущість бібліотеки у сучасних реаліях сьогодення.

Отже, з метою удосконалення діяльності музею-бібліотеки як культурного центру громади, створення умов для задоволення духовних запитів, розширення інформаційного поля у всіх видах культурного обслуговування, буде продовжена робота з питань відродження традицій духовності, толерантності, розмаїття багатонаціональної української культури і культури Вишниччини.

Бібліотеки сьогодні посідають гідне місце у громадському житті буковинського краю, формуванні культурологічного середовища та духовному збагаченні особистості. Зрозуміло, у краєзнавчій діяльності є чимало проблем, пов'язаних передусім з нестачею краєзнавчої літератури, але в бібліотеках працюють творчі, віддані справі люди, які роблять все для того, щоб виховати любов і дбайливе ставлення до рідного краю.

Надія Семенівна НОВИЦЬКА,
директор КУ Тернопільської обласної ради
«Тернопільська обласна бібліотека для дітей»

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Одним із важливих питань для бібліотекарів України сьогодні постає функціонування та подальша діяльність бібліотечних установ в умовах децентралізації. Зокрема:

- якою має бути сучасна бібліотека в об'єднаній територіальній громаді;
- шляхи реформування бібліотек у т.ч. дитячих, підвищення ролі бібліотекаря як посередника між книгою та користувачем (статус, кадри, забезпечення);
- співпраця та забезпечення мешканців ОТГ якісними бібліотечними послугами;
- і одне з головних і найбільш болючих питань – нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек в умовах децентралізації. Адже на сьогодні єдиний документ, що визначає права і обов'язки бібліотечних працівників, – це Закон «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який з 1995 року зазнавав незначних змін.

На жаль, сьогодні Міністерством культури України не підготовлено офіційних документів щодо діяльності бібліотек в умовах реформування місцевого самоврядування. Є методичні рекомендації в організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах, видані Національною бібліотекою ім. Ярослава Мудрого. Але це просто рекомендації, які можуть братися до уваги або можуть ігноруватися місцевою владою (представники якої не завжди є професійно, освітньо, юридично освіченими особами).

Як факт, сьогодні місцеві громади, не маючи юридичної основи та за відсутності установчих документів щодо правовідносин між громадами та органами місцевої влади, допускають порушення в юридичному правовому полі щодо реорганізації існуючих ЦБС, визначенні правонаступників матеріальної сторони новостворених бібліотек, не правомірно закривають бібліотеки (в порушення Закону України «Про культуру», Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»), беручи до уваги лише Закон «Про місцеве самоврядування» і Закон «Про децентралізацію».

Бібліотеки ж залишилися без будь-якої уваги галузі, до якої вони відносяться (Міністерства культури), влади, яка давно не звертала уваги і лише погоджувалася на існування закладів культури без відчуття своїх обов'язків по відношенню до них, розуміння доцільності і бажання підтримати як один із інформаційних, освітніх, виховних напрямів в загальній стратегії майбутнього виховання підростаючого покоління нової держави – України.

І як результат, бібліотеки опинилися заручниками не до кінця продуманої стратегії щодо бібліотек. Не маючи законодавчої бази, бібліотеки на місцях залежать від новостворених місцевих громад, а особливо новообраних керівників громад, які не завжди навіть мають вищу освіту (відповідного рівня). Для них бібліотеки як баласт, який заважає громаді розвиватися, оскільки потребують коштів (які не дають економічного ефекту тобто доходу, а лише затрати на утримання).

А що ж бібліотеки? Багато років держава не могла утримувати наявну бібліотечну мережу, і тому в більшості бібліотечні заклади фінансувалися по залишковому принципу, бібліотекарі працювали на не повний робочий день (0,25, 0,5, 0,75 % посадового окладу).

Відповідно до оплати праці виконувалися і обов'язки із забезпечення діяльності сільських, міських, районних бібліотек. Відповідно оплати була і результативність таких заходів, і ось

в процесі децентралізації, без будь-якої юридичної основи бібліотекарям пропонують реформуватися в основному за рахунок власних ідей, власного бачення своєї місії в порушення Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

По-перше, ліквідується мережа бібліотек (ЦБС, районні, дитячі, міські бібліотеки, реорганізуються без будь-якого погодження з Міністерством культури).

По-друге, не вироблена, не підготовлена юридично-правова складова новостворених установ в структурі ОТГ.

По-третє, не враховується матеріально-фінансова складова після децентралізації ЦБС та ін.

А **головне**, морально-психологічний стан працівників як колишніх так і майбутніх (молодих спеціалістів в тому числі) щодо майбутнього: їхньої професійної діяльності, юридичного статусу (підпорядкування).

В такій юридично-правовій невизначеності перебувають сотні бібліотек у різних куточках України. Адже сьогодні актуально стоять питання:

- комплектування бібліотечних фондів (як новостворених бібліотек ОТГ (адже Державна програма поповнення бібліотечних фондів існує, але в ній немає поняття «об'єднана територіальна громада», а відповідно і немає поняття бібліотек об'єднаних територіальних громад);
- питання опрацювання нової літератури, особливо це гостро стоїть у зв'язку з переходом на УДК. Поряд із цим проблемною є електронна звітність щодо бібліотечних фондів;
- не менш важливим фактором є методичне забезпечення діяльності бібліотек і зокрема підвищення фахового рівня бібліотечних працівників.

Отже, на сьогодні висновок один. Перш ніж робити кардинальні зміни - потрібен перехідний період, для того щоб:

- підготувати працівників до змін;
- розробити законодавчу базу або адаптувати існуючу законодавчу складову до нових змін;

- провести навчання з керівниками новостворених громад щодо (створення) діяльності соціально-культурної сфери в ОТГ.

Як приклад хотілося б привести зміни, які відбулися в Тернопільській області в результаті децентралізації серед бібліотек, підпорядкованих Міністерству культури України.

станом на 01.01.2017 р.	станом на 01.01.2018 р.	+ -
17 районних бібліотек для дітей	13 районних бібліотек для дітей	- 4
15 міських бібліотек для дітей	12 міських бібліотек для дітей	- 3
1 обласна бібліотека для дітей	1 обласна бібліотека для дітей	
Всього – 33 бібліотеки	Всього – 26 бібліотек	- 7

Разом із тим хотілося б відзначити, що поряд із традиційними формами почали створюватися і нові структури, що обслуговують дітей, зокрема:

1 районна бібліотека для дітей перейшла в статус – Центральної бібліотеки для дітей Підволочиської ОТГ;

3 міські бібліотеки для дітей отримали статус міських бібліотек для дітей відповідних ОТГ: Мельниця-Подільська міська бібліотека для дітей Мельниця-Подільської селищної ради; Скала-Подільська бібліотека для дітей Скала-Подільської ОТГ; Почаївська міська бібліотека для дітей Почаївської ОТГ.

Вивчаючи досвід роботи інших бібліотек України, в Тернопільській області почали впроваджуватися нові структурні об'єднання:

- на базі Теремовлянської районної дитячої бібліотеки створено міську ЦБС Теремовлянської ОТГ (систему публічно-шкільних бібліотек, в яку входить 12 бібліотек-філій);

- створено одну публічно-шкільну бібліотеку-філію (Вишнівецька публічно-шкільна бібліотека-філія Вишнівецької ОТГ);
- одна з районних бібліотек для дітей (Ланівецька ЦРБ) перейшла в статус – міська бібліотека.

Звичайно, можна розглядати як позитивні, так і негативні наслідки децентралізації в Україні і особливо роль і місце бібліотек в цьому процесі. Однак незаперечним залишається факт – сільські бібліотеки, а подекуди і міські, можуть не вжити в умовах пропонованої владою децентралізації, адже на відміну від освіти та медицини, які отримують державну субвенцію, сфера культури фінансується з місцевих бюджетів. Утримувати таку мережу за кошти, що будуть у розпорядженні місцевих громад, складно, тому багато культурно-просвітницьких закладів просто «оптимізують», або просто закривають.

Ірина Ярославівна ТАЦАКОВИЧ,
директор Івано-Франківської обласної бібліотеки для дітей

КРАЄЗНАВЧА БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ПРИКАРПАТТЯ – ОДНА З УНІКАЛЬНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКА НАДАЄ БІБЛІОТЕКАМ МІСЦЕВОГО КОЛОРИТУ

Зміст краєзнавства полягає у вихованні любові до малої батьківщини, почуття єдності зі своїм краєм. На жаль, сучасна людина втрачає свою єдність як з малою батьківщиною, так зі світом взагалі. Світ стає космополітичним. Людина погоджується на втрату національної ідентичності заради вигоди та комфорту. Існують такі тенденції і на Прикарпатті, проте жителі регіону ще залишаються вірними своїм традиціям. І тому сьогодні актуальним залишається питання про роль дитячих бібліотек у розвитку краєзнавства в цілому і краєзнавчій роботі зокрема. Завдання, які ставлять перед собою працівники бібліотек, здійснюючи краєзнавчу роботу, психологічно налаштувати дітей на те, що кожен з них повинен дбати про імідж рідного краю, володіти інформацією про нього, тонко розуміти його особливості. Розглядаючи роль дитячих бібліотек у розвитку краєзнавства на сучасному етапі, слід виділити значущість краєзнавчої роботи як однієї з важливих форм розширення та закріплення знань дітей. Важливість полягає у здійсненні принципу єдності теорії і практики, зв'язку навчання з життям. Краєзнавча робота характеризується комплектом позитивних моментів: розширює і збагачує кругозір дітей, активізує їхню розумову діяльність, розвиває інтелект, естетичні смаки, залучає дітей до доступних для їхнього віку форм пошуково-дослідницької роботи, тісно пов'язує навчання з життям.

Краєзнавчий світогляд дитини бібліотекарі формують через використання навчальних можливостей роботи гуртків «Юні екскурсоводи» (ОБД), масових заходів краєзнавчої тематики, співпрацю з громадськими, екологічними і краєзнавчими ор-

ганізаціями, відділами туризму при держадміністраціях, батьківською громадськістю). Читачі активно беруть участь в акціях, які проводить Карпатський національний природний парк, Всеукраїнських туристично-краєзнавчих експедиціях, заходах, ініційованих центрами туризму і краєзнавства учнівської молоді. В роботі краєзнавчого гуртка «Юні екскурсіводи» методичними розробками та практичними порадами щодо проведення екскурсій рідним краєм, інформаційним забезпеченням, літературою допомагає Карпатський національний природний парк, з яким налагоджено тісні контакти, а діти-читачі таким чином стають активними учасниками усіх його заходів і акцій. Велике значення в краєзнавчій роботі має обмін досвідом з бібліотеками, у т.ч. шкільними, школами України і зарубіжжя.

Так, на базі Яремчанської школи № 2 проводяться семінари, конференції з питань збереження історико-культурної спадщини, екологічного, естетичного та духовного виховання. Тут створені каплиця, гуцульська світлиця та кімната-музей історії села Дора, які сприяють збереженню культури гуцулів. Школу відвідують представники Європи, США, Канади, тісні контакти налагоджені з Польщею. Працівники бібліотек, використовуючи доступні методи і засоби, прагнуть відкрити юним читачам усю привабливість краєзнавчої діяльності, орієнтують старшокласників на професію агента туристичного бізнесу, яка стає досить поширеною у зв'язку з розвитком туристично-рекреаційної галузі Прикарпаття. Підсумовуючи, можна сказати, що туристично-краєзнавча робота дитячих бібліотек взаємодіє з загальношкільним навчально-виховним процесом, виступає важливим чинником інтелектуального, морального та фізичного розвитку підростаючого покоління, воно сприяє поширенню краєзнавчих знань для досягнення освітніх, самоосвітніх, пізнавальних і виховних цілей, формуванню національної свідомості, виховання поважного ставлення до історії та культури краю, розвиткові творчих здібностей на базі місцевих традицій народного та професійного мистецтва.

Чи знаємо ми добре свій край? Питання непросте. Час високіх технологій, бурхливого попиту інформацій віддаляє дітей

від пізнання краси рідного краю. Не кожна людина, а тим більше молода, юна, знає історію свого міста, району, видатних людей минулого, а без пізнання й оцінки немає майбутнього. Ті, хто творить новітню історію рідного краю, черпають натхнення з духовної криниці минулого. Разом зі школою найбільше можливостей розкрити сторінки славної історії краю є в наших бібліотеках. Саме тому надзвичайно важливим завданням, яке постає перед дитячими бібліотеками на сучасному етапі, є розвиток краєзнавчої роботи, формування і поширення інформаційних матеріалів про той чи інший населений пункт, особистість тощо.

Здобута Україною незалежність і побудова суверенної держави обумовили реорганізацію бібліотечної діяльності, у т.ч. і краєзнавчої. Виникли об'єктивні умови для відродження кращих традицій українського бібліотечного краєзнавства, значно підвищилася роль бібліотек у відновленні історичної пам'яті народу, становленні його національної свідомості, вихованні гідності та справжнього патріотизму. Знання історії рідного краю підносить особистість, збагачує її світогляд, воно стає своєрідним містком, що з'єднує покоління минулого й сучасного. І де б ми не були, де б не пролягали наші життєві шляхи, думками і спогадами ми завжди повертаємося туди, де народилися.

Популяризація краєзнавчих документів передбачає використання різних форм бібліотечної роботи – книжкових виставок, оглядів літератури, читацьких конференцій, диспутів, літературних вечорів та ін. Серед сучасних форм роботи заслуговують на увагу наступні: слайд-розповідь, радіопрем'єра книги, краєзнавчі аукціони та турніри, звукові виставки, виставка – куточок скарбів краю «Чим хата багата» /Івано-Франківська МЦБС/; «Стежками рідного краю» /Рогатинська РДБ/; «Мандруємо стежками Прикарпаття» (Івано-Франківська МЦБС); «Пам'ятні місця Печеніжина» /Печеніжинська ДБ/; «Знатний поет нашого краю» (до 60-річчя від дня народження Р. Михайловського, калуського поета, журналіста, краєзнавця і дослідника) /Калуська Ц ДБ/. Особливий інтерес викликають віртуальні книжкові виставки, які містяться на веб-сайтах бібліотек. Вони присвячені окремим особам, чий життя чи творчий доробок пов'язані з краєм. Крім універсальних заходів проводять і спеціальні для більш

глибокого ознайомлення з життям краю та літературою про нього. До них належать свята, що відроджують народні традиції та обряди, цикли заходів, присвячені знаменитим місцевим родинам, краєзнавчі години, зустрічі-діалоги, історичні екскурсії, уроки історичної пам'яті тощо. У бібліотеках області цікаво та змістовно проходять такі заходи: краєзнавча мандрівка «Богородчанщина – свята моя земля», краєзнавчо-літературна вікторина «Знаєш, вивчаєш, не забуваєш», краєзнавча мандрівка до Блаженного каменя «Нема дивнішої краси, нема святішої святині» (Богородчанська ЦБС); ярмарок українських звичаїв «Вінок калиновий сплітаю із звичаїв рідного краю» (Івано-Франківська МЦБС); урок рідного краю «Видатні люди рідного краю: архітектор Роман Грицай», присвячений пам'яті видатного архітектора Романа Грицає (Рогатинська РДБ); віртуальна мандрівка «Туристичними стежками Надвірнянщини» (Надвірнянська РДБ); урок народознавства «Українська душа на струнах бандури» (Печеніжинська ДБ).

Важливою допомогою в обслуговуванні читачів є рекомендаційні списки краєзнавчої тематики, закладки, пам'ятки. Про нові надходження користувачів інформуємо за допомогою списків, шляхом експонування на виставках-презентаціях («Увага! Нова краєзнавча книга!»). Більш широке коло читачів отримує диференційовану інформацію у вигляді бібліографічних оглядів, інформаційних переглядів та виставок, тематичних рекомендаційних списків, у формі Дня інформації тощо. Система краєзнавчої роботи з дітьми у бібліотеках Івано-Франківщини є надзвичайно мобільною, гнучкою, здатною до модифікації йти за зміною читацьких потреб. Практика роботи переконує, що, базуючись на краєзнавчих матеріалах, можна досягти конкретності, дієвості в роботі з юними читачами у справі національно-патріотичного виховання. В Снятинській районній бібліотеці для дітей пройшов традиційний щорічний Тиждень краєзнавства «Мій край – частина України». Протягом шести днів користувачі бібліотеки готували матеріали про рідне місто, досліджували біографії та творчість Покутських літераторів. Максимально розкрити краєзнавчий фонд, наблизити його до користувачів, наочно представити широке і

різноманітне коло наявних краєзнавчих матеріалів допомагає система наочної популяризації видань. До Всесвітнього Дня вишиванки в Рожнятівській ЦРБ відбувся флешмоб «Вишиванка єднає Україну», під час якого з вишитих рушників було викладено слово «Рожнятів». Тривала акція «Подаруй вишиванку дитині сироті зі Сходу», яка проходила з ініціативи голови ГО «Бойківський рух Рожнятівщини» Богдана Абрама. В Івано-Франківській МДБ було оформлено виставку вишитих рушників «Народознавча криниця». Перше враження про фонди бібліотеки читач отримує з оформлених у ній книжкових виставок. Постійно діюча виставка «Прикарпаття – моя земля, любов моя і пісня» – обов'язковий компонент бібліотеки. Важлива її риса – мобільність експозиції, її систематична оновлюваність, інакше виставка перестане привертати увагу читачів. Сьогодні бібліотечна практика збагатилася новими видами виставок, серед яких виставка-подорож «Стежками рідного краю», виставка-вікторина «Відкрий для себе рідне місто», виставка-історична подорож. Добре сприймаються читачами-дітьми виставки-вікторини «Про батьківський край питаю у книги», виставки, оформленні з використанням предметної атрибутики (творів ужиткового мистецтва-вишиванки, гончарні вироби, різьба по дереву, дитячих саморобок, малюнків дітей). Зацікавлює користувачів інформаційна вітрина, на якій експонуються газетні публікації про край. Зі знаменними та пам'ятними датами, цікавими подіями, людьми, пам'ятками історії та культури краю знайомлять читачів бібліотечні листівки. На звичайному аркуші паперу друкується коротка довідка про ту чи іншу подію, пам'ятник, особу, тут же розміщено фотографії. На тематичних виставках, що носять загальний характер, по можливості виділяємо позицію для краєзнавчих матеріалів. Бібліотекарі постійно урізноманітнюють і шукають нові форми і методи роботи з читачами для пропаганди краєзнавчих матеріалів. Проводиться бібліографічне інформування вчителів школи, учнів, складаються бібліографічні списки літератури. Підбирається література на заздалегідь визначені теми. Педагоги використовують краєзнавчу інформацію у навчально-виховному процесі, рекомендують її учням. Разом

із вчителями молодших класів бібліотекарі проводять виховні години «Поети краю», години цікавих повідомлень «Тут кожен камінь дихає історією» (про походження назв вулиць населеного пункту). Бібліотекарі не залишають поза своєю увагою і трагічні сторінки в історії краю. До їх роковин приурочуються уроки пам'яті. Девізом історичного краєзнавства в дитячій бібліотеці можуть бути слова О.П. Довженка: «Бідна і злиденна душа тієї людини, яка не має минулого, якій нічого почерпнути з криниці минулого». Але відомо, що з силою художнього слова, мистецтва ніщо не може порівнятися за впливом на духовне життя людини. Тому літературне краєзнавство є важливою ділянкою краєзнавчої роботи бібліотеки. Літературно-краєзнавча робота бібліотеки – це велика патріотична справа, важливий засіб успішної пропаганди і вивчення всього духовного багатства письменства краю. За допомогою різноманітних форм наочної та масової роботи бібліотека представляє найбільш виразних письменників різних стилів, різних поколінь на літературній ниві краю. Серед різноманітних шляхів популяризації творчості місцевих письменників особливе місце посідають зустрічі з ними, презентації їхніх книг – це створює умови для безпосереднього спілкування з читачами, адже спілкування з «живим» творцем допомагає яскравіше, досконаліше уявити описані події, пережити те, що відчуває автор. Тематика заходів визначається як творчість певного автора, так і об'єднанням імен кількох письменників за тематичними ознаками. В Калуській ЦДБ відбулася літературна зустріч з Марією Ткачівською, де діти мали можливість ознайомитися з книгою «Обережно діти». Всеукраїнський тур Братів Капранових та Макса Кідрука не оминули дитячу бібліотеку, де письменники знайомили юних читачів зі своїми книгами. «Берегиня скарбу гуцульського» – під такою назвою в бібліотеці для дітей міста Яремче відбулася зустріч-презентація творчості народної майстрині, етнографа, поетеси з Микуличина – Ганни Кріпчук. Для вшанування творчості письменників організовують такі заходи: «Літературна вітальня», «Літературна подорож», «Уроки роздуми». Невичерпною темою в краєзнавчій літературі є тема любові до рідного краю.

Як вона виливається у віршованих рядках, показують заходи: літературно-краєзнавча година «У звичаях, традиціях народу ти душу краю рідного пізнай», уроки позакласного читання «Література рідного краю».

Залучити читачів-дітей до краєзнавства, навчити працювати з літературою про рідний край, закріпити навички пошукової роботи допомагає інтерактивна подорож місцями рідного краю, літературний диліжанс «Казками та легендами повитий рідний край». Вони навчили дітей любити свій край, пишатися ним. З метою ознайомлення дітей з іменами прозаїків та поетів, які народилися на території краю, але волею долі закинуті на чужину, їх внеском в українську духовність, бібліотека може започаткувати цикл бібліографічних портретів «На теренах чужини». Успішній популяризації творчості земляків сприяє діяльність бібліотечних літстудійців (засідання «На гостинах у поетів»). Серед різноманітних шляхів популяризації краєзнавчих матеріалів краєзнавчі розвідки: «Прикарпаття і Франко», «Прикарпатські сторінки Степана Пушика». Підвищенню іміджу бібліотеки, залученню до неї нових користувачів сприяє висвітлення літературно-краєзнавчої роботи бібліотеки в місцевій газеті. Масова робота з популяризації краєзнавчих знань набула нового змісту завдяки зміщенню зв'язків дитячої бібліотеки із закладами культури, громадськими організаціями, місцевими громадами, краєзнавцями. В Лолинській сільській бібліотеці (Долинська ЦБС) працює історико-етнографічна вітальна «Мудрості та долі – бабусина скриня», де вдалося об'єднати однодумців, людей, які мають спільні уподобання. Учасниками клубу ведеться пошукова робота серед мешканців села, збираються цікаві факти з історії місцевості, формуються альбоми, портфоліо. При коломийській бібліотеці для дітей №2 ім. Тараса Мельничука, вже 9 років діє музей лауреата Національної премії ім. Т.Шевченка, поета дисидента Тараса Мельничука. Літературний музей оформлений в гуцульському стилі. В ньому проводяться семінари, тренінги, зустрічі та презентації творів місцевих письменників та поетів, краєзнавчі уроки, екскурсії.

У бібліотеці села Поляниця (Болехівська ЦДБ) діє краєзнавчий куток, де зберігаються теки з матеріалами з краєзнавства,

народознавства та зеленого туризму. Бібліотека активна учасниця обласної акції «Мандрючи Івано-Франківщиною. Туризм реальний та віртуальний». В дитячій бібліотеці №2 м. Коломия, успішно продовжує свою творчу роботу клуб «Краєзнавець», який існує уже понад 25 років. У селах Ланчин та Саджава (Надвірнянської ЦБС) стартував спільний проект – літературна кав'ярня «Суцвіття талантів», спрямований на пошук і розвиток талановитих дітей та молоді. В Калуській центральній бібліотеці для дітей п'ятий рік поспіль успішно продовжують свою роботу такі клуби за інтересами: «Ляльковий портал», клуб для дівчаток «Міні Леді», пізнавальна відеовітальня «Розумійко». Організовано «Казкотерапію», принципом якої є цілісний розвиток особистості, турбота про душу, зцілення казкою. Для найменших користувачів бібліотеки діє ігровий дитячий куточок «Весела галявина», де батьки можуть скористатися послугами бібліюняні. З жовтня 2017 року розпочала свої заняття літературна студія «ЛітЕра». У місті Коломия вдруге пройшов загальноміський конкурс-фестиваль «Довга коса – дівоча краса», який був започаткований працівниками дитячої бібліотеки № 1. Узагальнюючи сказане, слід підкреслити, що формування світогляду підростаючого покоління неможливо без любові до своєї «малої Батьківщини» – домівки, в якій народився, і де пройшло дитинство. Відновити історії сім'ї, повернутися обличчям до її забутих традицій, звичаїв, залучити до прадідівських ремесел, навчити дбайливо ставитися до природи, ресурсів, пам'яток історії і культури краю, мови, літератури, фольклору народної творчості – ось основне завдання краєзнавчої роботи. Над чим повинні працювати дитячі бібліотеки. Ми повинні залучити дітей до вивчення історичного минулого свого народу, усвідомлення свого коріння, знаходження моральних орієнтирів в житті, виховання у собі почуття національної гідності, патріотизму. І коли на запитання дитини «Де найкраще місце на землі?» ми із впевненістю зможемо відповісти: «Там найкраще, де родився ти», – ось тоді ми досягнули своєї мети.

Галина Володимирівна ТРОХИМЕНКО,
директор ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У 2015-2017 рр. відповідно до Указу Президента України П.Порошенка від 12.06.2015 р. «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», державної Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, обласної «Програми військово-патріотичного виховання молоді та участі населення у заходах оборонної роботи на 2015-2017 роки» Харківською обласною бібліотекою для дітей проводилась активна робота з патріотичного виховання підростаючого покоління. Поява тисяч переселенців, активні бойові дії поряд з нашою областю, наближеність до державного кордону власне і обумовили розробку та реалізацію пілотного цільового проекту ХОБД «Зробімо крок назустріч миру».

За результатами Всеукраїнського огляду-конкурсу Харківську обласну бібліотеку для дітей було визнано найкращою обласною дитячою бібліотекою року. Гран-прі – найвищу нагороду цього престижного Конкурсу – бібліотека здобула за систематичну роботу з тимчасово переміщеними особами, виховання патріотизму і любові до Батьківщини, формування високого рівня світогляду, свідомої патріотичної позиції та підтримку обдарованих дітей.

Мета проекту:

- сприяння патріотичному вихованню дітей області;
- формування національної свідомості;
- виховання активної громадянської позиції.

Завдання:

- запровадження міжрегіонального культурного партнерства, створення умов для повноцінної інтеграції Донецької і Луганської областей в єдиний культурно-мистецький і соціальний простір України.

Законодавча база:

- Указ Президента України від 13.10.2015 р. № 580/215 «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.»);
- Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (від 12.06.2015 р. № 334/2015);
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641);
- Розпорядження голови Харківської облдержадміністрації від 12.01.2017 р. № 6 «Про утворення координаційної ради з питань національно-патріотичного виховання при ХОДА»;
- Програма військово-патріотичного виховання молоді та участі населення у заходах оборонної роботи на 2015–2017 роки (Затверджено Харківською обласною радою 15.01.2015 р., рішення №1144-VI)

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ:

1 крок. Благодійна акція «Татова книжка» – реалізація проєкту «**Татова книжка**» – організація роботи першої в Україні буккросінг-бібліотеки для військових на вокзалі (спільно з волонтерською групою «Південний пост»).

2 крок. Майстер-класи «Оберіг для бійця» у бібліотеці.

3 крок. Співпраця з родинами переселенців. Комплексна розвиваюча програма «У світі багато казок» для дітей, що проживають у модульному містечку для переселенців.

4 крок. «Нові часи. Нові герої». Цикл героїко-патріотичних заходів «Сила нескорених».

5 крок. I Обласний патріотичний форум «В граніті, в бронзі, у серцях». II Обласний патріотичний форум «Віват, Україна» та III Обласний патріотичний форум «З Україною в серці!».

6 крок. IV Обласний патріотичний форум «Ми діти твої, Україно!» (жовтень, 2018 р.).

7 крок. Участь ХОБД у реалізації Загальноукраїнського Проекту культурної інтеграції «Український Донбас».

8 крок. Міжрегіональний дитячий мистецький конкурс листівок «Дім. Родина. Батьківщина» за участю дітей, які мешкають у Харківській, Донецькій та Луганській областях.

9 крок. Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» за участі дітей Львівської і Харківської області (2017 р.); Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття» (лютий – травень 2018 р.).

10 крок. Форум «ПогранКульт: ГаліціяКульт» Творча резиденція у Харківській обласній бібліотеці для дітей (2016 р.). Учасники: Новопсковська ЦБС Луганської області, Слов'янська ЦБС Донецької області, заклади освіти і культури Великоновосілківського району Донецької області; Соціальний Форум «СлободаКульт» (м.Ужгород, 2018 р.).

Отже, нижче буде презентовано основні здобутки та подальші шляхи реалізації проекту.

1 крок. Реалізація проекту «Татова книжка». Ще у лютому 2015 р. стартував пілотний проект бібліотеки «Зробімо крок назустріч миру». Його мета – прискорити довгоочікувану мить, коли в Україні запанує мир. І перші кроки уже зроблено – бібліотекарі долучилася до добрих справ «Південного посту» – волонтерського пункту допомоги бійцям АТО на Південному вокзалі. Харків – транзитне місто для тих, хто повертається з війни, із зони АТО. Озброївшись ідеєю буккроссингу, бібліотекарі вирішили внести деяку розраду у вільний час бійців, які чекають у приміщенні вокзалу. Декілька десятків книжок, зібраних читачами та співробітниками бібліотеки, були вдячно прийняті волонтерами і стали приємною несподіванкою для наших захисників. Протягом першого місяця бібліотека передала до волонтерського пункту близько 200 прим. книжок. Тепер у від'їжджаючих є власна бібліотечка, і, чекаючи на поїзд, вони зможуть підібрати собі книжку до душі чи навіть забрати її в дорогу з собою. Після спілкування з волонтерами «Півден-

ного посту» і воїнами бібліотекарі зрозуміли: будуть допомагати і надалі.

Саме з таких міркувань виникла ідея – започаткувати акцію «**Татова книжка**», яка зможе згуртувати громадськість навколо проблем дітей воїнів АТО. Співробітники бібліотеки привезли на залізничний пункт перші нові дитячі книжки.

2 крок. Майстер-класи «Оберіг для бійця». Виготовлення оберегів – це також одна зі складових ланок бібліотечного проєкту. З великим задоволенням діти і дорослі відвідують майстер-класи народної майстрині Олени Хитушко, що проходять як у стінах бібліотеки. Зробити приємний сюрприз для бійців із зони АТО виявили бажання студентки Харківської державної академії культури, вихованці шкіл-інтернатів, учні загальноосвітніх шкіл, мами з дітками – члени Асоціації багатодітних сімей «АММА», співробітники бібліотеки. Відтепер браслети з українською символікою, традиційні ляльки-мотанки, мотанки-берегині, мотанки «Гарний настрій», зроблені дбайливими руками юних умільців, зігрівають серця не однієї сотні бійців. Кожну роботу супроводжують невеличкі аркуші паперу з побажаннями добра, аби воїни знали про те, що їх пам'ятають, про них піклуються і чекають з нетерпінням на повернення додому живими і неушкодженими. Про добрі справи добровольців, які відстоюють мирні рубежі, йшлося під час програми «Харків online. Вечір» на каналі ОТБ за участю працівників закладу, поетеси, народної майстрині Олени Хитушко та волонтерської групи «Південний пост» – Віктора Трубочанова і актора-березильця Миколи Моха. Варто відзначити, що саме такі заходи сприяють вихованню любові до України, вчать дарувати добро і радість ближньому.

3 крок. Співпраця з родинами переселенців: реалізація комплексної розвиваючої програми «У світі багато казок» для дітей, що мешкають у модульному містечку для переселенців. Харківська обласна бібліотека для дітей усіма можливими засобами допомагає переселенцям та людям, які на власні очі побачили справжню війну. Бібліотекарі підтримують їх, збирають дитячі речі, шукають спонсорів, проводять різноманітні культурно-масові і мистецькі заходи, долучаються до благодійних акцій, кон-

цертів... І усі ці зусилля спрямовані на те, аби вони відчули себе частиною єдиного народу, а діти, які є основною категорією обслуговування бібліотеки, змогли соціально та психологічно адаптуватися в таких непростих умовах до нових обставин життя, відкрити для себе світ книги. ХОБД співпрацює з громадськими, волонтерськими організаціями, які першими прийшли на допомогу тисячам переселенців у Харкові. Найбільш ефективним є співробітництво з ГО «Центр зайнятості вільних людей». Ця організація покликана нести знання, мотивувати громадян на нові досягнення, опанування нового фаху, відкриття власної справи, тому її місія виявилась для бібліотеки співзвучною. Будь-яка тема тренінгу, запропонованого фахівцями Центру і проведеного у бібліотеці — це ще один крок до мрії та успішного бізнесу для переселенців: управління часом, копірайтинг для бізнесу та багато інших. Велику зацікавленість учасники проекту виявили до тренінгу «Таємниці фотографії для інтернет-продаж». Учасники заходу були щиро вдячні за його професійну підготовку та величезну практичну користь. Наскладніший жанр фотомистецтва допоміг розкрити для учасників справжній фахівець, відомий фотограф Віталій Сидоренко.

Із зацікавленістю в очах, бажанням познайомитися та поспілкуватися зустрічала малеча фахівців бібліотеки в мобільному містечку — тимчасовому поселенні людей з Донецької та Луганської областей. І навіть пекуче сонце не завадило дітлахам зібратися великою дружньою компанією на творче заняття. Щоб стало більш комфортно в літню спеку, ми уявили казкову прохолоду і розіграли зимову казку «Рукавичка». З натхненням дітлахи втілювалися в улюблених персонажів, відчуючи їхній внутрішній стан та виразно зображуючи яскраві риси своїх героїв. На згадку про зустріч, ми створили фігурки улюблених тварин: кота, лисички, вовчика, зайченя. Виявилося, що усі наші маленькі друзі люблять складати різні фігури з паперу. Тож, для любих матусь дітлахи виготовили букети тюльпанів. Щоб й іншим мешканцям містечка подарувати радість, учасники залишили на асфальті барвисті малюнки. Зі щирими посмішками та запальними оченятами прощалися з нами маленькі друзі в очікуванні нових зустрічей та сюрпризів.

4 крок відбувся під гаслом «Нові часи. Нові герої». Цей крок передбачає організацію і проведення культурно-мистецьких і пізнавальних заходів патріотичної тематики. Урок мужності «Сила нескорених» (до Дня Героїв Небесної Сотні) – це тридцять перша зустріч відомого волонтера Вікторії Скляркової з циклу «Школярам про АТО». Кожного року у лютому фахівці Харківської обласної бібліотеки для дітей відвідують Курязьку виховну колонію ім. А.С. Макаренка, щоб разом з вихованцями згадати Небесну сотню. Паралельно такі ж заходи відбуваються у Державній гімназії-інтернаті з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус». Підлітки, яким по 14-18 років, зі співчуттям і болем слухали про харків'ян Євгенія Котляра, Влада Зубенка, Юрія Паращука і усіх тих, хто віддали свої життя на Майдані й війні на Донбасі.

Виставковий марафон «Мандрівки творчої Криївки». Напередодні Дня Збройних Сил України у Харківській обласній бібліотеці для дітей школярі мали змогу особисто познайомитись з воїнами, які оберігають наш спокій. Костянтин Ходак та Олександр Мамалуй, хоробрі герої-прикордонники, відвідали презентацію проекту «Мандрівки творчої криївки» Віталіни Маслової. Частково роботи наших земляків-учасників проекту «Творча Криївка» були представлені у Лондоні на виставці «Обличчя війни». Пейзажі, які припали до душі найбільше, можна було купити у режимі «Тихого аукціону», а за кошти від продажу відбудеться наступний, двадцятий, заїзд волонтерського проекту Віталіни Маслової. Дві тисячі шістсот двадцять кілометрів вражень – ще не фініш. Після Харкова виставковий марафон урочисто завершився у Національному Музеї історії України в м.Києві.

5 крок.

1. Обласний патріотичний форум

«В граніті, в бронзі, у серцях...».

У листопаді 2015 року Харківська обласна бібліотека для дітей стала організатором Обласного патріотичного форуму «В граніті, в бронзі, у серцях...». Поміж інших знакових масових заходів Форум посідає особливе місце, адже він відбувся у нелегкий для всієї України час, коли кожен громадянин відчу-

ває велику відповідальність за свої дії і вчинки. ХОБД активно долучається до вирішення питань патріотичного виховання, формування активної життєвої позиції своїх читачів. Тож мета Форуму, який проходив під гаслом «Сила нескорених», – бажання донести до широкого загалу думку, що разом – ми сильні, непереможні, адже маємо надзвичайно талановиту молодь, яка шанує пам'ять своїх пращурів, яка готова жити і діяти заради процвітання рідної Батьківщини. Також під час Форуму відбулося нагородження переможців і лауреатів двох великих Всеукраїнських конкурсів: «Книга пам'яті мого роду» та «Найкращий читач України – 2015». Продемонструвати перед однокласниками свої знання та вміння, рівень ерудиції, спритність і навіть силу, учасники команд мали змогу на станціях «Козацька», «Солдатська», «Задзеркалля». Вони досить вправно, як справжні джури, перетягували канат та «варили» куліш, змотували бинти, відчуваючи відповідальність за надання першої необхідної допомоги потерпілому. Не випадково на Форумі зібралися люди, яких об'єднує головне – любов до Батьківщини і віра, що тільки спільними зусиллями і наполегливою працею ми нарешті здобудемо мир у нашій державі. «Перш за все, ми повинні зупинити війну Розумом ...», – вважає один із лауреатів конкурсу «Книга пам'яті мого роду», харківський школяр, вимушений переселенець з Луганська. Завершився Форум переглядом вистави від зразкового Театру дітей «Тимур» (художній керівник – Антон Жиляков) «Таємниця кілець ... або Як все починалось» за мотивами творів К.С.Льюїса. Ця вистава також спонукає замислитися над питаннями добра і зла, порушує проблему права вибору і відповідальності за свої вчинки.

II. Обласний патріотичний форум «Віват, Україно!».

Непересічна подія ознаменувала на Харківщині останню декаду жовтня 2016 року. Уже вдруге Харківська обласна бібліотека для дітей виступила ініціатором та координатором у справі патріотичного об'єднання дітей регіону. 25 жовтня співробітники бібліотеки з неабияким успіхом провели II Обласний патріотичний форум «Віват, Україно!», присвячений 25-річчю незалежності України. Його відвідали понад 300 ді-

тей та підлітків з міста, багатьох районів Харківщини, а також Донеччини і Луганщини – учасники дитячих творчих конкурсів, їхні викладачі, бібліотекарі, рідні та друзі. На кілька годин фойє Центру перетворилося на майданчики для спілкування школярів різного віку з бібліотекарями, представниками Національного університету цивільного захисту України, Державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус», Харківського літературного музею. Об'єднавши зусилля, друзі та партнери спільно підійшли до висвітлення однієї з найважливіших і майже за всіх часів актуальної теми безпеки життєдіяльності дітей. Долаючи відстань від однієї локації до іншої, означених промовистими графічними підказками, діти у доволі креативний спосіб поглиблювали свої знання та навички з правил безпечної поведінки у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. Викладачі та курсанти-рятувальники провідного вищого навчального закладу Державної служби України з надзвичайних ситуацій розповіли школярам про навчання в університеті, про професії не тільки пожежників, а й піротехніків, верхолазів, фахівців з радіаційного й хімічного захисту. Привернули увагу дітей на причини виникнення та профілактику пожеж у побуті, продемонстрували сучасні системи автоматичного протипожежного захисту. Діти із задоволенням приміряли бойовий одяг рятувальника та розглядали засоби індивідуального захисту при виявленні радіаційного та хімічного ураження. Вказуючи на шкідливий вплив цигарок, школярам продемонстрували механізм паління на іонізуючому очисникові повітря. Нагадали і про правила поводження з вибухонебезпечними предметами. Неможливо було залишити поза увагою показові виступи переможців спортивних змагань з демонстрації прийомів самооборони, що напрочуд ефектно відбивались у великих дзеркалах фойє. Щільним колом були оточені дівчата-курсантки, що обрали професію психолога, здатного працювати в екстремальних умовах. Вони у простій і доступній формі провели майстер-клас з надання першої домедичної допомоги. Чималу увагу учасників Форуму привертала струнка, підтягнута, ошатно вбрані вихованці Харківської гімназії-інтернату «Кадетський корпус» – майбутні

офіцери, захисники Вітчизни. Не лише хлопці, а й представниці слабкої статі з неабияким інтересом брали в руки макети сучасної зброї і під керівництвом юних інструкторів-кадетів намагалися її розібрати а потім зібрати. Справжній патріот повинен постійно озброюватися знаннями, тому до Форуму долучилися фахівці Харківського літературного музею. Ігрова програма поєднала українську і англійську класику – Лесю Українку і Роальда Дала, Івана Франка і Льюїса Керолла. У фойє відбувалося не тільки жваве спілкування, обмін інформацією, а й чаклування з піском від школи дитячої творчості «The-Home-Old-School». Багато хто з дітей вперше так близько побачив пісочну анімацію. Поряд демонструвалася виставка робіт учасників всеукраїнських конкурсів «Мрії про Україну: дитячий погляд» і «Книгоманія-2016». Привертала увагу і унікальна виставка саморобних листівок дітей Харківщини, Луганщини і Донеччини – переможців та лауреатів Міжрегіонального конкурсу «Дім. Родина. Батьківщина». Примітно, що цей конкурс ініціювала Харківська обласна бібліотека для дітей у межах Загальноукраїнського проекту культурної інтеграції «Український Донбас». Після проходження представлених локацій у фойє всі учасники II Обласного патріотичного форуму заповнили театральну залу Центру, де проходила урочиста церемонія нагородження, яка розпочалася із вшанування державних символів України – внесення Державного Прапора та спільного виконання Гімну держави. Патріотичне свято прикрасив яскравий виступ ансамблю барабанщиць Харківського національного університету внутрішніх справ. Партнерами заходу стали: Національна бібліотека України для дітей, Національний університет цивільного захисту України, Державна гімназія-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус».

III. Обласний патріотичний форум «З Україною в серці!».

Поклик серця та любов до України згуртували на Форумі більше 500 учасників, щоб продемонструвати світові своє прагнення до миру, розповісти про мрії і сподівання та висловити підтримку воїнам, які виборюють незалежність нашої

держави на Сході. До заходів Форуму приєдналися учасники АТО, представники військових професій, курсанти, працівники культури, освіти, фахівці книговидавничої справи, волонтери. Та все ж головними на святі були діти, які протягом року брали участь у конкурсах і творчих змаганнях, демонструючи свою громадянську позицію. У своїх роботах вони яскраво проявили патріотизм, який починається з любові до матері, малої Батьківщини, рідної землі.

Під час урочистостей почесні грамоти та пам'ятні подарунки отримали понад 100 юних талантів та найбільш активних читачів Харківщини – переможці та лауреати:

- Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Книгоманія – 2017»;
- Всеукраїнського літературного дитячого конкурсу «Творчі канікули»;
- Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина»;
- Обласного конкурсу дитячої творчості «Ця дивовижна Японія».

6 крок.

IV Обласний патріотичний форум «Ми діти твої, Україно!».

Захід, у якому візьмуть участь діти – переможці Конкурсу «Книгоманія – 2018» та Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Від родзинок Слобожанщини до перлинок Закарпаття», відбудеться у жовтні 2018 р.

7 крок. Участь ХОБД у реалізації Загальноукраїнського Проєкту культурної інтеграції «Український Донбас»._Реалізація проєкту передбачила проведення протягом року в містах і селищах Донбасу бібліотечних та інших культурно-мистецьких заходів. Першою весняною ластівкою з Харківщини на Донбас відлетіла пересувна Міжнародна виставка дитячого малюнка «Ideal House» («Ідеальний дім»), яка представила творчі роботи дітей з 12-ти країн світу на тему рідної домівки. Ця виставка з'явилася завдяки Американській художній фундації «Fermata» у рамках проєкту «Let's Build a Roof over The World» («Давайте будувати дах над Світом»), схваленого ЮНЕСКО. Наша бібліотека отримала грамоту від губернатора штату Коннектикут Де-

ніела П.Маллоу за участь у виставці «Ideal house» та сприяння міжкультурному діалогу між Сполученими Штатами Америки та Україною. Завдяки нашому запрошенню до експозиції увійшли й кілька десятків творчих робіт з с.Новомайорське Великоновосілківського району Донецької області. Школярі поділилися зі світом своїм баченням ідеального дому, у якому пануватиме мир. У березні 2016 року весняний вернісаж на тему «Ideal House», який сприяє подоланню регіональної культурної ізоляції, пошуку спільних цінностей, національної духовної єдності, розгорнувся у Центральній та дитячій бібліотеках Слов'янську Донецької області. Наступним пунктом виставкового марафону стало смт. Новопсков Луганської області. Важливим вектором бібліотечного партнерства Харківщини й Донбасу є сумісне проведення одного з найулюбленіших всеукраїнських конкурсів серед юних шанувальників книжки «Книгоманія» («Найкращий читач України»). У 2016 та 2017 роках до участі у Конкурсі співробітники ХОБД долучили дітей Донецької області та Новопсковського району Луганської області. Переможці з Харківської та Луганської області два роки поспіль разом беруть участь у фестивалі «Книгоманія» у м. Львові.

У Міжнародний день захисту дітей співробітники бібліотеки разом із харківськими митцями відвідали читачів Слов'янська з літературно-музичною композицією «Іван Франко та Леся Українка: погляд через призму віків» (до 160-річчя Івана Франка та 145-річчя Лесі Українки). Захід, у якому взяли участь студенти Слов'янського хіміко-механічного технікуму і Слов'янського авіаційно-технічного коледжу, пройшов у Центральній бібліотеці міста. Актор театру «Березіль», активний учасник волонтерського пункту «Південний пост» Микола Мох продемонстрував підліткам артистичний майстер-клас з декламування поезії на прикладах віршів І. Франка. Поетеса, прозаїк, перекладачка, співачка-шансон'є Люцина Хворост підготувала пісенну програму. Бард і художник, засновник музею уфології та космонавтики в Харківському планетарії Ігор Березюк виконав авторські пісні. Під впливом почутого студент авіаційного коледжу емоційно прочитав вірш Івана Франка «Не пора, не пора, не пора» із циклу «Україна».

Співробітники бібліотеки підготували виставку «Подарунок від читачів Харківщини». Харківські школярі, учасники бібліотечного гуртка «Зумійка», власноруч зробили вироби з елементами національної символіки для своїх ровесників із Слов'янська.

8 крок. Міжрегіональний дитячий мистецький конкурс листівок «Дім. Родина. Батьківщина» за участю дітей, які мешкають у Харківській, Донецькій та Луганській областях, присвячений 25-річчю незалежності України. Творче змагання відбулося у межах Всеукраїнського Проекту культурної інтеграції «Український Донбас». Діти надсилали свої роботи у форматах малюнка, виробу, фотографії, електронної листівки. У Харківській обласній бібліотеці для дітей експонувалося понад 300 художніх робіт. Серед них – 20 листівок від читачів-дітей Новомайорської сільської бібліотеки-філії № 25, Старо-млинівського центру дитячої і юнацької творчості та учнів Октябрської ЗОШ I-III ст. Великоновосілківського району Донецької області. Дипломами та грамотами відзначені 43 учасники, серед яких 20 дітей із Донецької області.

9 крок. Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» за участю дітей Львівської і Харківської області 2017 року дитячі листівки та любов до книги об'єднали Схід і Захід. Організаторами Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» виступили Харківська обласна бібліотека для дітей та Львівська обласна бібліотека для дітей. Мета цього конкурсу – виховання любові до Батьківщини, формування у дітей громадянських патріотичних почуттів, національної свідомості, поваги до сімейних цінностей та традицій, розвиток творчого потенціалу дітей, підвищення значення дитячих бібліотек у процесі адаптації дітей. Основним завданням конкурсу є розвиток міжрегіонального культурного партнерства між бібліотеками Львівської та Харківської області та налагодження на творчих засадах діалогу між дітьми Сходу та Заходу України. Для участі у конкурсі було надіслано 406 робіт. Харківська область – 316 робіт Львівська область – 90 робіт. До Харківської ОБД надійшло 35 найкращих робіт зі Львівської області, а відповідно до Львівської ОБД

надіслали 50 найкращих робіт з Харківської області. Цікаво і оригінально відбулося визначення переможців Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина». Роботи були представлені на огляд користувачам, а вони як «незалежне» дитяче журі у демократичний спосіб проголосували і визначили у Львові переможців зі Сходу, а у Харкові – переможців із Заходу.

Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття» (лютий — травень 2018 р.)

10 крок. Форум «ПогранКульт: ГаліціяКульт». Творча резиденція у Харківській обласній бібліотеці для дітей. Проект «Творчі резиденції» став одним із 8 переможців європейського конкурсу культурних ініціатив, обраних серед 668 проєктів-учасників, і є єдиним з України у рамках програми Advocate Europe. Протягом 11-24 серпня у Харкові відбулася знакова подія – Форум «ПогранКульт»: «ГаліціяКульт» платформа діалогу Сходу та Заходу, де народжується новий міжрегіональний креативний контент і налагоджуються культурні зв'язки. У рамках арт-проєкту 24 митця з Галичини і 27 митців зі Слобожанщини працювали разом над спільними задумами. Протягом 2-х тижнів науковці та режисери, культурологи та художники-муралісти, соціологи та графіки, кінематографісти, архітектори, аніматори творили разом, аби представити результат співтворчості на Форумі вже у жовтні. Мета двотижневої програми жовтневого Форуму:

- зблизити регіони засобами мистецтва і культури, будуючи творчі мости між Львовом, Івано-Франківськом, Дрогобичем, Тернополем та Харковом; – Зруйнувати стереотипи і показати всю палітру надбань Галичини і Слобожанщини;
- проаналізувати спільні досвіди Західного і Східного регіонів: тему прикордоння, впливи імперій, явище заробітчанства, історичні амбіції;
- створити спільні мистецькі проєкти, які б можна було показати в інших регіонах, заохочуючи творчих людей до міжрегіональної співпраці й об'єднання України культурною мережею. ПЛАСТИЛІНОВУ «КРАЇНУ ЧУДЕС» ПОБА-

ЧИЛИ ДІТИ І ДОРΟΣЛІ В БІБЛІОТЕЦІ. Харківська обласна бібліотека для дітей стала єдиною дитячою творчою резиденцією в рамках форуму «ПогранКульт: ГаліціяКульт». 19 серпня 2016 р. бібліотека об'єднала тих, хто більше тижня працював у її стінах над анімаційною історією. Це представники культурного форуму «ГаліціяКульт» зі Львова, маленькі мультиплікатори-аматори з батьками, працівники бібліотеки. Усім було цікаво, що ж вийшло у координаторів анімаційної школи Романа Дзвонковського, його помічниці Ольги Бенц і їхніх юних співавторів – харківських школярів, яким саме бібліотека допомогла приєднатися до проекту «Творчі резиденції». Завершений анімаційний фільм було представлено у жовтні 2016 року.

У 2017 році з метою увічнення подвигів бійців у Харківській обласній бібліотеці для дітей було започатковано музей АТО, розпочато пошуки та збір особистих речей українських захисників, календарів, плакатів, книг та культурних артефактів. Першими експонатами експозиції стали особисті речі читача бібліотеки – відомого снайпера, прикордонника та письменника Олександра Мамалуя. Було проведено попередні консультації з фахівцями, розроблено попередній план та узгоджено основні засади роботи у цьому напрямку. Формування меморіальної колекції продовжується, тривають переговори з партнерами проекту, пошуки інформації про загиблих земляків.

Соціальний Форум «СлободаКульт» (2018 р.). 15 травня в Ужгороді стартував двотижневий культурний форум «СлободаКульт» – міжрегіональний культурний форум, який має на меті познайомити закарпатців зі Слобожанщиною і налагодити мости між цими регіонами України. Участь у ньому беруть близько 150 митців. Проект став одним із 18 переможців в межах конкурсу «Культурна дипломатія задля діалогу», який оголошував Міжнародний фонд «Відродження». До цього форуму долучилася і Харківська обласна бібліотека для дітей.

У перший день, 15 травня, для відвідувачів відкрили три виставки. Виставка «Родинний альбом» на Набережній Незалежності – це фотографії закарпатських і слобідських родин за останні сто років, зібрані юними відвідувачами Харківської

обласної бібліотеки для дітей та Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва й представлені у формі роздрукованих банерів, встановлених на вулиці. Спроба зрозуміти регіон, аналізуючи зовнішній вигляд людей, — ключова нитка модної програми форуму.

16 травня було відкрито виставку-презентацію листівок із Закарпаття та Харківщини у Закарпатській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва в межах Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття». На листівках, картинах, плакатах, виробках, принесених на конкурс, діти відтворили найважливіші для них місця та події Слобожанщини та Закарпаття.

На заході також було презентовано проект Харківської обласної бібліотеки для дітей «10 кроків назустріч миру», який здобув перемогу у Всеукраїнському огляді конкурсі «Краща дитяча бібліотека року».

Ще одна важлива для нашої бібліотеки подія відбулася 26 травня. Саме цього дня куратор кінопрограми Форуму — Оксана Коклонська, режисер, арт-директор, засновниця Academy of Visual Arts Kharkov у Ужгороді презентувала мультфільм «Олеся в Закарпатті», зроблений лише за 10 занять читачами Харківської обласної бібліотеки для дітей. Це мультимедіум про те, яким наші харківські читачі уявляють собі Закарпаття.

Даний захід є спробою засобами мистецтва і культури об'єднати 2 прикордонні території, налагодити культурний діалог, а головне — прищепити підростаючому поколінню почуття патріотизму, любові до Батьківщини, виховати справжній інтерес до історико-культурного надбання України, її самобутньої етнографічної спадщини.

Отже, зазначені заходи і є тими кроками, які у комплексному поєднанні повинні вирішувати важливі соціально-культурні і професійні проблеми:

- сприяти розвитку діалогу і взаєморозуміння між етносами та соціально-політичними спільнотами, які мешкають на території України;
- створювати умови для подальшого розвитку соціального партнерства бібліотечних закладів;

- стимулювати розвиток всебічно розвиненої, творчої і соціально активної особистості;
- виховувати у дітей почуття патріотизму, любові до Батьківщини, поваги до героїчної і славетної спадщини українського народу.

Впевнені, що поступово наші кроки будуть розширюватися, адже патріотичне виховання є сьогодні пріоритетним напрямком діяльності нашого закладу, що безумовно потребує постійного розвитку і пошуку нових форм роботи.

Ольга Борисівна ПЕТРЕНКО,
*завідувач науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України для дітей*

ЧИТАЦЬКА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ ДИТИНИ: ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВО НЕОБХІДНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Новому поколінню українців XXI століття судилося жити в інформаційно насиченому світі, який постійно зазнає динамічних змін, тому сучасній дитині необхідно мати крім необхідних знань ще й достатній рівень життєвої компетентності, щоб не лише адаптуватися у цей світ, але й повноцінно самореалізуватися в ньому. Тож фокус уваги в освіті змістився з ретрансляції знань на формування компетентностей.

Згідно із Законом України «Про освіту» від 05. 09. 2017 № 2145-VIII визначено основні ключові компетентності, серед яких спілкування державною (та рідною, якщо вона відмінна) мовами, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися упродовж життя, культурна компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури та інші. Спільними для усіх визначених компетенцій є вміння читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; вміти мислити критично; творити; проявляти ініціативу та ін. Саме високий рівень читацької компетентності стає основою для успіхів у всіх напрямках освіти і більшості сфер дорослого життя.[1]

Формування читацької компетентності дитини є одним із завдань і спеціалізованих бібліотек для дітей. Проблема читацької культури та підвищення рівня читацького інтересу дітей завжди була предметом пильної уваги бібліотекарів: популяризація читання, виховання інформаційно-бібліографічної та читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, її послугами, книгою, довідковим апаратом, розвиток пізнавальних інтересів – пріоритетні напрями діяльності бібліотеки.

Здавалося, що потреба суспільства у високоосвічених людях мала б сприяти зростанню читацької культури населення,

однак спостерігається протилежне – увесь світ опинився у кризі читання. Ця проблема стала предметом вивчення соціологів, психологів та педагогів.

І хоч діти залишаються найбільш читаючою аудиторією, проте дослідження користувачів-дітей дитячих бібліотек свідчать про формування дещо нового типу користувача з новою моделлю читання. Спостерігається трансформація читацьких уподобань дітей, змінюються практично всі характеристики їхнього читання: його статус, тривалість, характер, способи роботи з друкованим текстом, репертуар, мотиви і стимули.

Наявність таких протиріч, як потреба залучення дітей до змістовного читання, необхідність збереження і розвитку дитячого читання як найважливішого комунікаційного засобу підтримки інтелектуального й культурного рівня підлітка, формування його життєво необхідних компетентностей та відсутність на державному рівні дієвих заходів щодо покращення існуючої системи популяризації книги, читання зокрема, державної програми заохочення до читання та скорочення мережі спеціалізованих бібліотек для дітей зумовила провести Національну бібліотеку України для дітей у 2017 році соціологічне дослідження «Книга. Бібліотека. Читацька компетентність дітей». Його мета – дослідити стан і рівень популярності читання та читацької компетентності дитячого населення України – користувачів спеціалізованих бібліотек для дітей. Дослідження проводилося методом анкетування користувачів-дітей, їх батьків і бібліотечних фахівців.[3] Аналіз відповідей респондентів здійснювався на основі 1622 анкет, із яких 888 анкет респондентів-дітей, 467 – батьків, 237 – бібліотекарів. Це дало нам можливість зробити такі висновки:

- читання для дітей є важливою сферою їх життєдіяльності, джерелом отримання нових знань та одним із важливих засобів самовдосконалення і розвитку;
- читання книг посідає перше місце в системі культурних цінностей дітей і на сьогодні є найбільш поширеним способом проведення вільного часу (73%);
- читацька компетентність підтверджується інтенсивністю читання. Так, 29% респондентів-дітей стверджують, що

книжки вони читають кожного дня, декілька разів на тиждень – 42%, раз на тиждень – 10%, по мірі необхідності і бажання (читаю коли задає вчитель, коли є час, під настрій, під час підготовки до атестації і та ін.) – 8%, інколи читають – 15%; вважають, що читання не завжди виправдана трата часу – 3%;

- більшість опитаних за останні півроку прочитали від 3-х до 10 (53%), 11-15 книг назвали 12%, а від 16 до 25 книг прочитали 25%, 26 і більше книг (до 50) прочитали 10%, взагалі не вказали кількості книжок – 3%;
- найбільшим попитом користується література фантастичного жанру (55%) та сучасна художня література (43%), а потім уже детективи, науково-популярна та пізнавальна література, комікси, періодичні видання, жага стики;
- лідерами дитячого читання є книги: Роулінг Дж. «Гаррі Поттер», Нестайко В. «Тереадори із Васюківки», Ягелло Й. «Кава з кардамоном»,
- «Шоколад із чілі», Павленко М. «Русалонька із 7-В», Роздобудько І. «Арсен», Портер Е. «Поліанна» та ін.;
- найбільш читаною є сучасна українська та зарубіжна дитяча література;
- більшість дітей книги читає українською мовою (49%), і українською і російською (не має значення) – 41%;
- бібліотека залишається основним джерелом отримання літератури для переважної більшості дітей (93%), причому діти користуються послугами одразу кількох бібліотек; 83% із них зазначили, що користуються послугами дитячої бібліотеки, а також відвідують шкільну (44%), крім того читають у публічних дорослих бібліотеках (18%), не відвідують бібліотеки 3% дітей;
- основна причина не відвідування бібліотек – бібліотека розміщена в незручному місці, не задовольняє фонд бібліотеки (3% респондентів), крім того, деякі респонденти-діти відзначили, що в їх населеному пункті взагалі немає бібліотеки (0,2%);
- тенденції до зменшення кількості користувачів бібліотек для дітей не спостерігається. На думку опитаних бібліоте-

- карів, основна причина не частого відвідування бібліотек пов'язана насамперед з використанням дітьми можливостей Інтернет (57%), відсутністю вільного часу – 47% та неможливістю бібліотек задовольняти читацькі потреби через неякісні та застарілі фонди (38%), які за відсутності фінансування не оновлюються, не поповнюються і не відповідають жодним нормам розвитку бібліотечних фондів;
- в читацьких практиках дітей переважає традиційна паперова книга. При виборі формату читання 63% респондентів-дітей надали перевагу традиційній книзі, 65% батьків теж це підтвердили;
 - паперова дитяча книжка залишається актуальною і попит на неї. Третина опитаних (32%) задовольняють свій читацький попит купуючи книги. На цьому наголошують 63% батьків. Видання паперових книжок для дітей потребує розширення репертуару та збільшення тиражів;
 - книгу в електронному варіанті читають тільки 3% дітей, хоча третина опитаних поєднує ці два види носіїв інформації;
 - Інтернетом користується 97% дітей і тільки 3% не мають такої можливості. Не користуються Інтернетом з різних причин:
 - відсутність комп'ютера у сім'ї, проживання в сільській місцевості;
 - найчастіше Інтернет використовують діти для навчання в школі (67%), спілкування (53%), перегляду новин та сторінок у соціальних мережах (49%). Лише для читання Інтернет використовує четверть опитаних (26%);
 - більшість опитаних вважають, що вирішальна роль у формуванні звички читати належить сім'ї, але при цьому четверть опитаних довіряє фахівцям державних установ – бібліотекам, школі;
 - четверть опитаних бібліотечних фахівців недостатньо обізнана з сучасним літературним процесом. Основні причини – не надходження нової літератури до бібліотеки (58%), у професійній пресі недостатньо публікацій даної тематики (24%);

- всі бібліотекарі досить об'єктивно оцінили сильні та слабкі сторони роботи бібліотеки, що вказує на професійну обізнаність організації роботи бібліотеки;
- бібліотекарі не пов'язують реалії сьогодення (реформування адміністративно територіального устрою) з перспективою розвитку бібліотек в майбутньому;
- вся робота бібліотечних працівників дитячих бібліотек спрямована на популяризацію книг та заохочення дітей до читання. Поряд з традиційними формами наочної реклами наявних у бібліотеці видань бібліотекарі в рамках програм читання обласного, районного значення організують масові театралізовані заходи, флешмоби, квести, конкурси і т.д.;
- сподівання на більш широке мислення бібліотечних фахівців щодо перспектив розвитку бібліотек для дітей та дитячого читання в умовах адміністративного реформування країни не виправдались. Значна частина бібліотечних фахівців утрималась від відповідей на запитання, де потрібно продумати, проаналізувати ситуацію, проявити креативність мислення.

Враховуючи отримані результати дослідження необхідно:

- зберегти і показати потенціал спеціалізованих бібліотек для дітей в формуванні нової мислячої, освіченої нації, залучаючи громадськість (батьків, громадські організації), оскільки бібліотека для дітей залишається основним джерелом отримання книг для читання і є одним із чинників у прищепленні дитині звички читати;
- активізувати роботу бібліотек з популяризації сімейного читання, читацьких династій, звітності перед батьками та розробити поради психолога для батьків;
- оновити бібліотечні фонди сучасною дитячою літературою відповідно світових стандартів ІФЛА, а також створити комфортні умови для швидкого та якісного обслуговування користувачів, співпрацюючи з владою, громадськістю, залучаючи спонсорів, активізуючи грантову діяльність самих фахівців;
- для заохочення дітей до читання скоординувати зусилля освітніх, книговидавничих та громадських організацій,

преси та телебачення. Ця проблема має розглядатися на державному рівні з розробкою нової Концепції державної програми популяризації читання в країні;

- бібліотечним фахівцям мобілізувати свій професіоналізм і спрямувати на впровадження інноваційних форм залучення дітей до системного читання, розвитку їхніх читацьких компетентностей з урахуванням вікових особливостей розвитку дитини. Широко рекламувати свою діяльність у ЗМІ, соціальних мережах;
- зусилля бібліотекарів та книговидавців зорієнтувати на вищий рівень розвитку читацьких практик дітей та формування хороших літературних смаків.

Отже, дослідженням проведено черговий зріз сучасної ситуації читання дітей у бібліотеках, що дозволило виявити загальну картину їхніх читацьких компетентностей та практик в умовах реформування українського суспільства та адміністративно територіального устрою країни. А також в цьому процесі показана роль спеціалізованих бібліотек для дітей, що сприятиме просуванню читання в країні та допоможе моделювати державну систему реформування бібліотечної галузі.

Оскільки виховання нового образу інноваційної людини тісно пов'язане з проблемою розвитку читацьких інтересів школярів, а читання є визначальним чинником формування життєво необхідних компетентностей дітей, то особливі надії щодо дослідження даної проблематики нині українське суспільство покладає на міжнародне дослідження PISA – 2018.

Використана література:

1. Україна. Закони. Про освіту : закон України, 5 верес. 2017 р.// Урядовий кур'єр. – 2017. – 4 жовт. – Орієнтир. – 2017. – № 36. – С. 9-19.
2. Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків : соціол. бюл. Вип. 23 / держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей» ; авт.-уклад. О. В. Безручко. – К., 2012. – 16 с.
3. Книга. Читання. Бібліотека. Програма та методика дослідження [Електронний ресурс] : Режим доступу http://195.78.68.75/mcu/document/244956793/Biblio_programa-27082015.doc (дата звернення: 11.08.2016). – Назва з екрана.
4. Книга. Бібліотека. Читацька компетентність дітей : соціологічний бюлетень. Вип. 30 / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О.Б. Петренко. – Київ, 2017. – 28 с.

Всеукраїнська науково-практична конференція
директорів обласних бібліотек для дітей
«Бібліотеки для дітей в умовах реформи децентралізації:
нові практики і технології розвитку»

Збірник матеріалів

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко.
Автор-укладач Т.М. Кузілова.
Редактори: О.А. Кадькаленко, В.В. Зеленська.
Комп'ютерна верстка Н.В. Ярчак.
Підписано до друку 05.10.2018 р.
Зам. № 16. Тираж 30 прим.

Видавець НБУ для дітей
вул. Я. Корчака, 60, м. Київ, 03190
Тел./факс: 400-65-87, тел.: 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua

Виготовлювач приватне підприємство «АВІАЗ»
вул. Лугова, 19, с. Софіївська Борщагівка,
Києво-Святошинський р-н, Київська обл., 08131
тел. (044) 331-01-12

Україна, 03190, м. Київ, вул. Я. Корчака, 60
тел./факс (044) 400-65-87, тел.: (044) 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
e-mail: library@chl.kiev.ua